

AKTINES

ΕΤΟΣ 28ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1965

ΑΡΙΘ. 265

ΟΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ

ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

“Ανθρωποι που ζούν μαζί, ενώνουν τους καρπούς της εργασίας τους, ανταλλάσσουν την πείρα τους, αλληλοπαρατηρούνται και αλληλοπλουτίζουν τις γνώσεις τους, αποτελούν την κοινωνία. Άνάμεσά τους βέβαια υπάρχουν και τὰ παράσιτα που ζητούν να έπωφελούνται χωρίς να προσφέρουν.

Μία κοινωνία παρουσιάζει πολύπλοκο σύμπλεγμα ανθρωπίνων σχέσεων ανάλογα με την πρόοδό της στην τεχνική. Καί ακριβώς λόγω της μεγάλης τεχνικής προόδου στην σημερινή κοινωνία υπάρχει ο κίνδυνος να εξαφανισθῆ ὁ προσωπικός παράγων. Κινδυνεύομε δηλαδή να γίνωμε δυσδιάκριτες ρόδες ενός τεραστίου μηχανήματος. Κι' όμως οί άνθρωποι πρέπει να μείνουν άνθρωποι, προικισμένοι με πνεύμα, διάνοια καί αγάπη. Βοήθεια για να διατηρηθῆ ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου δίδουν οί διανοούμενοι. Αυτό είναι καί βασικό στην ἀποστολή τους.

“Ἡ ἀνθρωπότης χρειάζεται ἀνθρώπους ἀφιερωμένους στοῦ ἐμπόριο, στή γεωργία, στην τεχνική ἐπιστήμη. Ἄρκοῦν ὅμως αὐτοί οί τομεῖς; Για τὸν ἄνθρωπο που δέν είναι μόνον ὕλη, ἀλλά καί πνεύμα, είναι ἀπαραίτητοι οί ἀφιερωμένοι στή μελέτη, στή διανόηση.

Αὐτοί μελετοῦν, βλέπουν μακρὰ, φωτίζουν. Δέν σκέπτονται ἀντὶ γιά τοὺς ἄλλους, ἀλλά τοὺς βοηθοῦν να σκέπτονται σωστά καί να μείνουν ἄνθρω-

ποι, δηλ. ἐλεύθερα ὄντα, μελετημένα, διανοητικά, αὐτόνομα. Δίδουν κατεύθυνση καί ὑπενθυμίζουν τις ἀξίες της ζωῆς, που κοντεύουν να ξεχαστοῦν με τὴν καθημερινή ρουτίνα.

“Ο Καζατζάκης με τὸ στόμα τοῦ Ζορμπᾶ λέει ὅτι «οί μορφωμένοι, οί διανοούμενοι είναι ἄχρηστοι. Πέρασε ὁ καιρὸς της σκέψως. Τώρα χρειάζεται πράξεις, δράσεις, ἐπαναστάσεις». Είναι ὅμως δυνατὴ μιά αὐθεντικὴ πράξη χωρίς διάνοια; “Αν ναί, τότε ὁ ἄνθρωπος, χαμένος στή μᾶζα τοῦ ὄχλου ὑποτάσσεται στα ὀλοκληρωτικά καθεστῶτα. “Ἡ δημοκρατία δέν θυσιάζει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου οὔτε ἀρνείται τὴν εὐεργετικὴ δράση τῶν διανοουμένων στή συλλογικὴ ζωῆ. “Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ μιά ἀποψη, ἀρχηγοὶ τῶν σημερινῶν δημοκρατικῶν κοινωνιῶν είναι οί διανοούμενοι.

Οί πολιτικοὶ που ἐπηρεάζουν ἄμεσα τὸν λαὸ είναι κι' οί ἴδιοι ἐπηρεασμένοι ἀπ' τὰ ρεύματα ἰδεῶν που τοὺς ἐνέβαλαν οί διανοούμενοι. Οί ἀλλαγές συστημάτων τοῦ XVIII αἰῶνος π. χ. δέν θὰ εἶχαν γίνει χωρίς τὴ φωνὴ τῶν φιλοσόφων. Κι' ἀργότερα ὁ Μάρξ. Ποτέ του δέν ἔκανε τὸν πολιτικὸ. Ἄρκεστηκε στοῦ να γράφει τις ἰδέες του. “Ἐτσι ἐπηρέασε τόσα ἄτομα.

Μιά ματιὰ στην ἱστορία μᾶς θυμίζει ὅτι κάθε βαρβαρότης ἦταν ἡ πρώτη συνέπεια μιᾶς παρακμῆς τοῦ πολιτι-

σμου και των ηθικων αξιων στο κρατος που την εκανε. Κλασικo παραδειγμα οι Ναζι. Λιγοι ανθρωποι κατωρθωσαν να παρασυρουν ολόκληρο λαό... πνευματικα παρακμαζοντα. Και ο Α. Schweitzer γραφει: «Η καταστροφή του πολιτισμοϋ ερχεται υστερα απ' την καταστροφή της σκέψεως...».

Πράγματι, μία σκέψις υγιής, ακτινοβολούσα, δεν μπορεί να φέρη την αναρχία, την τυραννία ή την θαναυσότητα. Και πάλι ή ιστορία λέει καθαρά πως «οι πολιτισμοί καταστρέφονται ή σώζονται από την βάση τους... που δεν είναι άλλη από την καρδιά του ανθρώπου». Φυσικά δεν είναι ή σκέψις ο μόνος παράγων, είναι όμως από τους πιο σπουδαίους. Οι διανοούμενοι λοιπόν που βρίσκονται στα στρατηγικά σημεία των μεγάλων προσανατολισμών του πολιτισμοϋ μπορούν να την καθοδηγήσουν.

“Ας διαλέξουν οι λογιοι τον ρόλο του δημιουργοϋ και όχι του θεατοϋ. “Υπάρχουν και θεαταί διανοούμενοι; “Ας θυμηθούμε τον Saint-Simon, τον La Bruyère κ. ά. Αυτοί από τό θάθρο τους, κρίνουν και κατακρίνουν τις αξίες της ζωής. Δεν ανακατεύονται με τά καθημερινά προβλήματα. Τους ξεφεύγει ή αληθινή αξία του ανθρώπου. Παρουσιάζονται σε περιόδους κρίσεων και παρασύρονται απ' αυτές.

“Ενώ οι Δημιουργοί! Δεν εξηγούν, ούτε κρίνουν τον κόσμο. “Ενεργοϋν αναλύοντας και φωτίζοντας όλες τις πτυχές της ζωής. Με τη βοήθειά των ο άνθρωπος ξαναγνωρίζει τον εαυτό του, ακούει τις φωνές που τον οδηγούν στις αιώνιες αλήθειες. Βρίσκει διέξοδο για να λύση τά προβλήματα που τον άπασχολούν.

Κάθε εποχή έχει τους προφήτες της. “Ο Θεός δεν τους στέλνει όπως την εποχή της Π. Διαθήκης. “Η άποκάλυψις έγινε και τό “Αγιο Πνεύμα ήρθε. Τώρα οι Προφήται στέλλονται με την μορφή ανθρώπων που είτε εκ φύσεως είτε από ειδική κλήση έχουν γι' άποστολή να άφυσπνίσουν τους συνανθρώπους των.

Είναι ξεχωριστά πεύματα που θέβαια δεν μπορούν όλοι να καταλάβουν. “Ανάμεσα σ' αυτούς και στην μάζα του λαοϋ υπάρχουν οι λογιοι, οι διανοούμενοι, που κάνουν χρέη μεσάζοντος εξηγώντας στον λαό τις ιδέες που πήραν απ' τους πρώτους. Κατέχουν θέσεις τέτοιες ώστε μπορούν να επιδράσουν στον τύπο, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση. Χωρίς την παρουσία τους, ή ανθρωπότητα θα γινόταν νεκροταφείο, και θα γυρίζαμε στην εποχή της θαρβαρότητας, άφοϋ δεν θα υπήρχε ή διανοήσις για να φωτίση τις αληθινές αξίες.

“Αλλά ποιά πρέπει να είναι τά χαρακτηριστικά του διανοοϋμένου; Ποιές άρετές πρέπει να έχει;

Πρώτον, να έχει τό πάθος της αληθείας. Δεν μπορεί να άφιερωθή κανείς στη διάνοηση χωρίς να αναζητά τον πρώτο της σκοπό: να υπερπηδήση τά προσωπικά του συμφέροντα, τις προσωπικές λανθασμένες του ιδέες. Σταματά ό διανοούμενος στην ιδέα αυτή καθ' έαυτή, κι' όχι στη λάμψη που σκορπά. Χρέος του είναι να διορθώνη παρεξηγήσεις και να διαλύη άπατηλές προλήψεις. Αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο. “Η αλήθεια στην εποχή μας έγινε κάτι πολύ ρευστό και προσωπικό. “Ο διανοούμενος κινδυνεύει να παρασυρθή. Πρέπει να ύποταχθή σε μία αυστηρή πειθαρχία και να δυσπιστή άρκετά, ώστε να μη θυσιάζη την αλήθεια στα διάφορα ρεύματα, παραπλήσια ίσως αλλά όχι άκριθη. “Ο Μαριταίν ύπογραμμίζει ότι ό μεγάλος κίνδυνος της εποχής μας είναι ή εξασθένηση της αληθείας. Με την επίδραση της τεχνικής πολιτικής της διαφημίσεως, οι άνθρωποι τελικά χάνουν κάθε ενδιαφέρον για την αλήθεια.

Κι' εδώ ερχεται ό ρόλος των λογίων, να συγκρατήσουν την ανθρωπότητα και να την διορθώσουν. Δεν άρκει ή γενναιοδωρία, δεν άρκει ούτε ή άλλαγή του κόσμου. Χωρίς την αλήθεια ερχεται

ή καταστροφή. 'Ακόμη κι' ή ειλικρίνεια χωρίς διαύγεια είναι αποπλάνηση. 'Επομένως από τους λογίους εξαρτάται ή τύχη τής 'Αλήθειας.

Δεύτερον, μαζί με τὸ πάθος τής ἀλήθειας ὁ λόγιος πρέπει νὰ ἔχη μιὰ θεαθεϊὰ πίστη στὴν ἀξία «ἀνθρώπος». Μιὰ ἐμπιστοσύνη στὶς πηγές ἀρετῆς, πού βρίσκονται στὸ θάθος τής ἀνθρωπότητος, ἴσως ναρκωμένες. Χωρὶς φυσικὰ νὰ ἀρνηταί καὶ τὴν κακία πού ὑπάρχει συγχρόνως. 'Ομως αὐτὴ τὴν κακία θὰ τὴν δῆ με συμπάθεια δταν ξέρη πὼς ὁ ἀνθρώπος παρ' ὄλες τὶς ἀντιξοότητες στὸ τέλος θγαίνει νικητής. Κάτι πού δικαιοματικὰ περιμένουμε ἀπ' τὸν συγγραφέα ἢ τὸν φιλόσοφο εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐμπιστοσύνη στὸν ἀνθρώπο, αὐτὴ ἡ ἀγάπη γιὰ ὄλα ὅσα ἀγγιλίζουν τὸν ἀνθρώπο καὶ συνθέτουν τὸ πεπρωμένο του.

Τρίτον. Μαζί με τὴν ἀλήθεια, τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν ἀνθρώπο καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἠθικὴ δυστυχία, ἔρχεται ἡ ἐλευθερία, ἡ προσωπικὴ αὐτονομία.

«Τὸ κοινωνικὸ λειτούργημα τοῦ συγγραφέως, ἔγραφε ὁ Maritain, εἶναι κυρίως ἓνα λειτούργημα ἐλευθερίας. Βοηθεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπ' ὄλες τὶς πιέσεις πού τοὺς καταπνίγουν καὶ νὰ κατακτήσουν τὴν πνευματικὴ τους αὐτονομία».

Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ κατορθώση κάτι τέτοιο ὁ διανοούμενος, ἂν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος αὐτόνομος καὶ δὲν ἀκτινοβολῆ ἀλήθεια καὶ ἐλευθερία;

Χωρὶς τὴν ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ δεχθῆ τὴν γνώμη τοῦ ἄλλου, γιατί δισταίνει νὰ ἀναγνωρίση τὴν ἀγνοιά του ἢ καὶ τὸ λάθος του σὲ ὀρισμένα θέματα.

Τελευταία βασικὴ ἀρετὴ: 'Ο λόγιος πρέπει νὰ ἔχη συναίσθηση τής εὐθύνης του. 'Εκατοντάδες, συχνὰ χιλιάδες, ἀνθρώποι ἀσπάζονται τὶς ἰδέες του. Οἱ κρίσεις του γίνονται πολλές φορές ἀσυζητητὶ ἀποδεκτές. 'Η γνώμη του γίνεται ἀνεξέλεγκτα δεκτὴ ἀπὸ ἀνθρώπους πού

μὴ ἔχοντας τὴν δυνατότητα νὰ σκεφθοῦν ἀναζητοῦν ἔτοιμη γνώμη.

Μεγάλος ὁ πειρασμὸς τοῦ λογίου νὰ κολακέψη τοὺς ἀνθρώπους. Νὰ θυσιάση τὴν ἀλήθεια στὴ δημοτικότητα, νὰ ζητήση χειροκροτήματα. Κινδυνεύει νὰ κρίνη πολὺ αὐστηρὰ τοὺς μὲν γιὰ νὰ ἱκανοποιήση τοὺς δέ. Ταξειδεύει ἀνάμεσα σὲ ὑφάλους καὶ ἡ παραμικρὴ μεροληψία μπορεῖ νὰ ἐπιφέρη τὸ ναυάγιο τής ἀλήθειας.

'Επίσης δὲν μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε καὶ τὴν ὑπεροπτικὴ ἀδιαφορία πού δεῖχνουν συχνὰ ἔναντι τοῦ λαοῦ οἱ λογίοι. Γράφουν ὄχι γιὰ τὸν λαό, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὸν ἑαυτό τους. Μιλοῦν δημοσίᾳ γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπ' τὰ δικά τους προβλήματα, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ ἀκροατήριον..

'Ολα αὐτὰ τελικὰ, ἐξαγριώνουν τὸ κοινὸ πού φυσικὰ ἔχει τὴν ἔννοια τής κριτικῆς καὶ μάλιστα ἔντονη.

'Αφιερωμένοι στὴ διανόηση, οἱ σημερινοὶ λογίοι καλοῦνται στὴ σημερινὴ κοινωνία νὰ παίξουν ἓνα ρόλο ὀλοένα καὶ πιὸ σημαντικὸ. 'Η ὑγεία τής Δημοκρατίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκείνους.

Στὴν καμπὴ τής ἱστορίας.

'Εχουν συχνὰ πῆ πὼς οἱ λογίοι περνοῦν μιὰ κρίση στὴν ἐποχὴ μας. Οἱ μὲν εἶναι ἀπαισιόδοξοι καὶ στυφοί, οἱ δὲ ἀνήσυχτοι καὶ δυσαρεστημένοι. 'Επίσης μιλοῦν καὶ γιὰ τὴν μὴ ὑπαρξὴ ὁμοφωνίας μεταξὺ τῶν λογίων ἰδιαίτερα μετὰ τὸν πόλεμο. Σωστὲς καὶ οἱ δύο παρατηρήσεις, ὅμως λίγο ὑπερβολικές. Κρίση ἀναμφίβολα ὑπάρχει, ὅμως εἶναι μιὰ ἔνδειξη τής εὐθύνης πού ζοῦνε οἱ λογίοι. Εἶναι δὲ φυσικὴ σὲ μιὰ ἐποχὴ πού τόσο γρήγορα ἀνατρέπει με τὴν τεχνικὴ πρόοδὸ τῆς κανόνες πού ἔθεωροῦντο ἀπολύτως σωστοί.

'Οσο γιὰ τὴν μεταπολεμικὴ ἀσυμφωνία... ἀλλὰ ὑπῆρξε ποτὲ πλήρης ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν λογίων; Διαβάζοντας τὴν ἱστορία βλέπομε ὅτι ἀνέκαθεν οἱ λογίοι διαφωνοῦσαν. Τὸν XIX αἰῶνα

π. χ. κυριαρχούσε τὸ πνεῦμα τοῦ Βολταίρου. Ἀργότερα ἦρθε τὸ φιλελεύθερο κίνημα ποῦ πάλι εἶχε τοὺς ἀντιθέτους του. Ἡ σημερινὴ λοιπὸν κρίσις δὲν εἶναι ἐντελῶς νέα.

Ἐπάρχουν λόγιοι ποῦ ἀρνοῦνται τὴν Πίστη καὶ τὴν Ἐκκλησία, ὅμως οἱ περισσότεροι, χωρὶς νὰ εἶναι θρησκώληπτοι, πιστεύουν σ' ἓνα Χριστιανισμό, φωτεινό, λίγο ἐξιδανικευμένο ἴσως, ἀλλὰ ἀπαιτητικό καὶ ὑγιή.

Ὁ μόνος κίνδυνος εἶναι ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ κάνουν κριτική, κάνουν τὴν ἴδια κριτική γιὰ διαφορετικὰ θέματα καὶ μὲ διαφορετικὲς ἀφορμές. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐπιφέρῃ συγχύσεις. Ἡ μεταφορὰ τῶν ρευμάτων ἀπὸ τὴ μιά χώρα στὴν ἄλλη ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα νὰ παραμερίζονται τὰ βασικὰ θέματα τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων. Εὐτυχῶς, ὑπάρχουν λόγιοι μὲ σωστὴ σκέψη καὶ ἀντικειμενικότητα ποῦ παραμερίζουν τὶς θεωρίες καὶ καταπιάνονται μὲ ζωτικὰ θέματα.

Ἐρισμένοι λόγιοι ἀρέσκονται νὰ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸ τους ἐξόριστο ὅταν ἡ πατρίδα τους θρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ τὶς χώρες ποῦ εἶναι πηγὲς τῆς διανοήσεως. Ὁμως ἡ ἀπομόνωση εἶναι ἀπαραίτητη στὸν λόγιο. Ἴσως οἱ ρομαντικοὶ μὲ τὶς ὑπερβολές τους νὰ τὴν ψεύτισαν, ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ ἀπομόνωση ἀφιερώνεται σὲ μεγάλοπνοα ἔργα δημιουργίας καὶ στὴν ἀναγέννηση θαυμαστῶν θεμάτων, τότε ξαναβρίσκει τὴν σημασίαν της.

Κάθε καρποφόρα ζωὴ ἔχει τὶς ρίζες της. Ὁ κάθε φιλόσοφος ἔχει γιὰ ρίζες τὴν συγκεκριμένη πατρίδα καὶ χρονικὴ ἐποχὴ δράσεως. Ἄν ξεριζωθῆ, ἀποδεδειγμένα ἀπ' τὴν γῆ του κ' ἀπ' τὰ προβλήματά της. Οἱ δημιουργικὲς δυνάμεις καὶ ἡ ἐνέργειά του κινητοποιοῦνται τότε μόνο, ὅταν ὀλόκληρος βυθισθῆ, γεμίσῃ ἀπὸ τὸν τόπο του, τὰ σύγχρονα προβλήματά του, τὶς προόδους του.

Ἐπάρχει κρίσις; Τόσο τὸ καλύτερο ἂν αὐτὴ ξυπνᾷ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης.

Ὁ κόσμος μπαίνει σὲ μιά καινούργια ἐποχὴ. Ἐποχὴ ποῦ πλησιάζουν τὰ ἔθνη, ποῦ φθάνομε στοὺς πλανῆτες, ποῦ

ἡ τεχνικὴ ἀναπτύσσεται ἀλματωδῶς. Οἱ παραδόσεις, τὰ σχήματα σκέψεως ποῦ ὡς τώρα ὑπεστήριζαν τὴ ζωὴ καὶ τὴν διάνοιά μας γίνονται ἀνεπαρκῆ καὶ χρειάζονται ἀναθεώρηση. Ἀπ' αὐτὸ ἀπορρέει καὶ ἡ ἀβεβαιότης καὶ ἡ ἔλλειψη θάρρους.

Βρισκόμαστε σὲ καμπή. Οἱ ὁδηγοὶ πρέπει νὰ εἶναι ψυχραῖμοι καὶ ὑπομονετικοί. Οἱ λόγιοι καλοῦνται νὰ θέσουν τὶς γνώσεις τους στὴν ὑπηρεσία τῶν μεταβολῶν αὐτῶν τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ θροῦν τὰ ρεύματα ποῦ θαθεῖα κυλοῦν κάτω ἀπὸ τὰ φαινόμενα, νὰ διαλευκάνουν τὴν οὐσία τῶν γεγονότων, νὰ ἀποκαλύψουν αὐτὰ ποῦ στὴν πράξη εἶναι ἐφήμερη πραγματικότης καὶ νὰ κάνουν δυνατὴ τὴν νέα μορφή ποῦ ψάχνει νὰ θρῆ καὶ ν' ἀποκτήσῃ ὁ αἰώνιος ἀνθρώπος.

Δὲν κερδίζομε τίποτε κατηγορῶντας τὴν ἐποχὴ μας. Περισσότερο παρὰ ποτὲ πρέπει ν' ἀκουστῆ ἡ φωνὴ τῆς μορφώσεως, ἡ φωνὴ τῆς ἀλήθειας.

Πολὺ δύσκολη ἡ ἀποστολὴ τῶν λογίων σήμερα. Κινδυνεύουν, παρασυρόμενοι ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆς καταπίεσεως καὶ τῶν δυσκολιῶν, ποῦ ἐπικρατεῖ, νὰ δεχθοῦν εὐκόλες λύσεις ποῦ ὅμως δὲν εἶναι ριζικὲς. Φυσικὸ εἶναι νὰ παρασύρονται ἀπ' τὴ μανία τοῦ νεωτερισμοῦ. Οἱ συνεχεῖς ἀνακαλύψεις ἀναστατώνουν συνεχῶς τὶς ἔννοιες. Φθάνομε σὲ μιά λατρεία τοῦ νέου, σὲ μιά λαχτάρα τοῦ νέου μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ εἶναι νέο. Κάθε νέα κατάστασις θεωρεῖται ὅπωςδήποτε καλλίτερη ἀπ' τὴν προηγούμενη, σὰν νὰ εἶχε τὸ καινούργιο μιά μουσικὴ ἀρετὴ ποῦ νὰ τὸ ὀδηγῆ πάντα στὸ καλλίτερο.

Ὁ Peguy ἔγραψε πὼς «ἡ κοινωνικὴ ἐπανάστασις ἢ θὰ εἶναι πνευματικὴ ἢ δὲν θὰ γίνῃ καθόλου». Καὶ πραγματικὰ ἐκεῖνο ποῦ προέχει εἶναι ἡ ἐπανάστασις στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ὑπόλοιπα ἔπονται σὰν φυσικὸ ἐπακόλουθο. Ἀποστολὴ τοῦ λογίου νὰ δημιουργῆσῃ αὐτὴ τὴν ἐπανάστασις καὶ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπ' τὸν φανατισμό.

Συνήθως στὶς ἐποχὲς κρίσεως ἀκμά-

ζει ο φανατισμός. Οί άνθρωποι χάνουν την έμπιστοσύνη τους, όταν οί ιδέες δέν έχουν σταθερή βάση, και άρνούνται την αλήθεια όταν δέν τους συμφέρη. Ο G. Marcel γράφει πώς «ο φανατισμός είναι ένας παροξυσμός, στον όποιον φθάνει ή ιδέα μαζί με όση τυφλή άγνοια για τον έαυτό της μπορεί να περιλάβη. Σ' αυτή την έποχή ζητούμε άπ' τους λογίους να γίνουν δημιουργοί λάμπης. Οί άνθρωποι πρέπει να βλέπουν καθαρά, να καταλαβαίνουν την κατάσταση που ζούν. Τό θόλωμα, ή σκοτεινιά, γεννούν τον φόβο με όλα τά συμπλέγματά του.

Δέν υπάρχει πιό επικίνδυνο πράγμα άπό τον έχθρό που δέν μπορούμε να έντοπίσωμε. Πρέπει να ξέρωμε π. χ. τά αίτια των πολέμων που έγιναν στον αιώνα μας, για να μην επαναληφθούν. Πρέπει να άνακαλύψωμε ξανά την έσωτερική έλευθερία που έχει σαν άποτέλεσμα την έσωτερική ειρήνη και την ειρήνη ανάμεσα στους λαούς.

Άρκεί να μιλήση κανείς με τους ανθρώπους που συναντά κάθε μέρα, για να καταλάβη τό σκοτάδι που βασιλεύει στα κοινωνικά θέματα. Μιά τέτοια σύγχυση έπιφέρει τη δυσαρέσκεια και την έλλειψη έμπιστοσύνης. Άν έφωτίζοντο αυτά τά πνεύματα, ίσως να εξέλειπαν πολλοί κίνδυνοι.

Ο άνθρωπος ζητά ιδέες με σταθερή βάση. Άς τον βοηθήση ό λόγιος να στηριχθή σε ώρισμένες αλήθειες που είναι αιώνιες και δέν άπογοητεύουν.

Για τους Χριστιανούς αυτό θάπρεπε να είναι αυτονόητο. Ο σεβασμός και ή αγάπη για τον πλησίον είναι δυνάμεις που πάντα έπέδρασαν στους λαούς.

Τό βασικό είναι να δουλέψωμε πάνω στις αλήθειες που πιστεύωμε, για να βρούμε την έφαρμογή τους στην σύγχρονη έποχή. Για να βρούμε δρόμο στις τόσες ιδέες και συζητήσεις, έχωμε άνάγκη να δεθώμε σε σταθερές αρχές που φωτίζουν και ένθαρρύνουν, σε μορφές ευέλικτες που άντέχουν στο περασμα του χρόνου.

Υπάρχει πιό θλιβερό θέαμα άπ' τον άνθρωπο, που μη έχοντας προσωπικότητα άγεται και φέρεται άπό έννοιες που καθημερινά αλλάζουν κι' άπό ιδέες που πρεσβεύουν οί έφημερίδες;

«Βλέπομε να ρίχνονται στο λαό φλυαρίες με μιá σοβαρότητα μεταφυσική» λέει ό Guardini. Βλέπομε άκόμη να συζητούνται σοβαρά θέματα με άφανταστη έλαφρότητα. Τά πνεύματα είναι άνώριμα. Η άγωνία του συγχρόνου ανθρώπου, λέει πάλι ό Guardini, όφείλεται έν πολλοίς στο συναίσθημα ότι δέν υπάρχει πλέον τόπος συνεχής, συμβολικός, ούτε καταφύγιο άμεσο, σύγουρο και στο ότι ή πείρα που συνεχώς άνανεώνεται δέν βρίσκει στον κόσμο κανένα δεσμό υπάρξεως που να πείθη την άνάγκη του πνεύματός της.

Ο Gabriel Marcel μιλά για κρίση άξιων. Κι' ό Karl Jaspers προσθέτει πώς δέν έχωμε άκόμη την άπάντηση που άξίζει και που θά έπιτρέψη μιá τάξη, όπου ό άνθρωπος θά βεβαιωθή για τον έαυτό του.

Βρισκόμαστε σε καμπή της ιστορίας. Άς εύχηθώμε να έπιτύχη. Είναι όμως βέβαιο πώς δέν θά έπιτύχη χωρίς την ένεργό δράση των διανοουμένων.

PAUL—ÉMILE ROY

Άπόδ. Σοφ. Κονιόρδου

Η ΦΥΣΙΚΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΩΝ ΣΩΜΑΤΙΔΙΩΝ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Β'.

Εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας εἶδομεν, ὅτι ἐτέθη προσφάτως τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ἢ κυβέρνησις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐνδείκνυται νὰ διαθέσῃ τὰ μεγάλα ποσά, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπιταχυντῶν ὑψηλῆς ἐνεργείας 10-50 φορὰς ὑψηλοτέρας τῶν νῦν ἐν λειτουργίᾳ ἐπιταχυντῶν. Καὶ ἐδόθη οὕτω ἀφορμὴ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ἐπιστήμονας νὰ ἐκθέσουν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους εἰσηγοῦνται τὰς ἐν λόγῳ πολυδαπάνους ἐπενδύσεις.

Αἱ δαπάναι ὅλων τῶν βασικῶν ἐρευνῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀρχιμήδους μέχρι σήμερον ὑπολογίζεται ὅτι ἰσοδυναμοῦν πρὸς ὀλιγώτερον τῆς ἀξίας τῆς παγκοσμίου βιομηχανικῆς παραγωγῆς 10 μόνον ἡμερῶν καὶ ὀλιγώτερον τῆς ἐτησίαις αὐξήσεως τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Δεδομένου ὅτι σχεδὸν ὀλόκληρος ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις καὶ παραγωγὴ στηρίζεται εἰς τὰς βασικὰς ἐρεῦνας, τοῦτο ἀποτελεῖ καταπληκτικὴν εἰς ὀφέλη παραγωγικὴν ἐπένδυσιν.

Τὰ πράγματα ὅμως ἤδη γίνονται δυσκολώτερα καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς συγχρόνου βασικῆς ἐρεῦνης ἤρχισαν νὰ εἶναι μεγάλαι. Αὐτὸ ἦτο φυσικὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς συζητήσεις ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς βασικῆς ἐρεῦνης καὶ τὴν σχετικὴν σημασίαν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐπιστήμης, διότι ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ ἀξιολόγησις καὶ νὰ δοθῇ προτεραιότης εἰς τοὺς σπουδαιότερους.

Ὁ κύριος στόχος τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν χρηματοδότησιν τῶν βασικῶν ἐρευνῶν εἶναι σήμερον οἱ πλέον πολυδάπανοι κλάδοι καὶ ἐκ τούτων ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως

νὰ ἔχουν πρακτικὰς ἐφαρμογὰς, ὡς ἡ φυσικὴ τῶν ὑψηλῶν ἐνεργειῶν.

Ἡ ἀστρονομία δὲν δέχεται πλέον τόσα πυρὰ ὡς πολυδάπανος ἐπιστήμη (κατασκευαὶ τεραστίων ραδιοτηλεσκοπίων, ὀπτικῶν τηλεσκοπίων κ.λ.π.) διότι συνδέεται μὲ τὰς ἐρεῦνας τοῦ διαστήματος, τόσον τῆς μῦθος εἰς τὰς ἡμέρας μας.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ φυσικὴ τῶν ὑψηλῶν ἐνεργειῶν ἀποσκοπεῖ βασικῶς εἰς τὴν ἔρευναν θεμελιωδῶν νόμων τῆς φύσεως, τῶν νόμων οἵτινες διέπουν τὰ βασικὰ συστατικὰ τῆς ὕλης, ἐν μέρει δὲ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔχει καὶ ἡ πυρηνικὴ φυσικὴ. Ἀντιθέτως ἡ φυσικὴ τῶν στερεῶν, ἡ τῶν κβαντικῶν ρευστῶν, ἡ φυσικὴ τοῦ πλάσματος καὶ ἐν τινι μέτρῳ καὶ ἡ βιολογία, εἶναι ἐπιστήμαι προσπαθοῦσαι κατὰ μέρος νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ φαινόμενα διὰ τῶν γνωστῶν βασικῶν νόμων καὶ νὰ καταλήξουν εἰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς.

Κατὰ τὸ παρελθὸν διάφοροι κλάδοι τῆς φυσικῆς ὡς ἡ ἠλεκτροδυναμικὴ, ἡ σχετικότης, ἡ κβαντικὴ θεωρία τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ πυρηνικὴ φυσικὴ εὐρέθησαν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ μετώπου τῆς ἐρεῦνης θεμελιωδῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἐπροχώρησαν ἢ ὠδήγησαν βραδύτερον πρὸς ἐρμηνείας τῶν φαινομένων ἢ ἐφαρμογὰς ὡς εἰς τὴν κοσμολογίαν, ἀστροφυσικὴν, ἐκμετάλλευσιν τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας κ.λ.π.

Σήμερον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ μετώπου τῆς ἐρεῦνης τῶν βασικῶν νόμων τῆς φύσεως εἶναι ἡ φυσικὴ τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων. Πάντοτε δὲ συμβαίνει οἱ πλέον προκεχωρημένοι θύλακοι τῆς πρώτης γραμμῆς τοῦ μετώπου νὰ ἔχουν μικρὰν σχετικῶς ἐπαφὴν μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ (τοὺς ἐπιστήμονας ἄλλων κλάδων).

Τιουτοτρόπως πολύ μικρά είναι ή δυ-
νατότης έρμηνείας άλλων φαινομένων και
πρώροι αί δυνατότητες προβλέψεως τής
σημασίας και τών έπιπτώσεων τών έρευ-
νών τούτων έπί τής έπιστήμης έν γένει
και του άνθρωπίνου πολιτισμού.

Άλλά μήπως ό Faraday έγνώριζεν, ότι
ό ήλεκτρισμός είναι βασικός διά τήν κα-
τανόησιν τής δομής τής ύλης, μήπως ό
Coulomb έβλεπε τήν σχέσηιν μεταξύ ήλεκ-
τρικών και μαγνητικών φαινομένων, τήν
όποιαν διεΐδεν ό Maxwell ή μήπως οί με-
λετήσαντες τό πρώτον τά άτομικά φάσμα-
τα ύπωψιάσθησαν, ότι ή σπουδή τούτων
θά ώδήγει εις πλήρη κατανόησιν τών χη-
μικών αντίδράσεων; "Ηδη περι τό 1935
αυτός ούτος ό λόρδος Rutherford διετύπω-
σε τήν σκέψιν, ότι ίσως ή πυρηνική φυσική
δέν θά έχη πρακτικά έφαρμογάς.

"Αν και διαισθάνεται λοιπόν κανείς, ό-
τι ή κατανόησις τών προσφάτως άνακα-
λυφθεισών γαλαξιακών έκκρήξεων, τών
ραδιοπηγών κ.λ.π. θά έπιτευχθί διά τής
μελέτης τών στοιχειωδών σωματιδίων, εί-
ναι αδύνατον νά προβλέψη άκόμη εις τί
έφαρμογάς και εις τί κατακτήσεις θά ό-
δηγήση ή έρευνα εις τόν τομέα τούτον.

★ ★ ★

Άλλά ποία είναι τά έρωτήματα εις τά
όποια περιμένομεν άπάντησιν διά τής κα-
τασκευής νέων μεγάλων έπιταχυτών;

Ίδου πώς τά συνοψίζει ό καθηγητής
G. Feinberg του Πανεπιστημίου Columbia:

"Εν πρώτοις θάσει τών υπαρχόντων νό-
μων, θεωριών και ύποθέσεων έχουν γίνει
ώρισμένοι προβλέψεις εις τόν τομέα τών
ίσχυρων, όσον και εις τόν τών άσθενών
άλληλεπιδράσεων και αί προβλέψεις αυ-
τά πρέπει νά δοκιμασθούν διά τών έν λό-
γω πειραμάτων εις περιοχάς ένεργείας
μέχρι τούδε άνεξερευνήτους. Διά τών πει-
ραμάτων τούτων αί θεωρίαί τών φυσικών
θά έπαληθευθούν ή θά τροποποιηθούν διά
νά συμφωνήσουν με τά νέα δεδομένα.

"Επί πλέον διά τών πειραμάτων τούτων
ανάμενεται ή άνακάλυψις νέων φαινομέ-
νων έν πολλοίς άπροβλέπτων και νέων σω-
ματιδίων σταθερών ή άσταθών. Κατά τά

τελευταία έτη πολλά νέα σωματίδια άνε-
καλύφθησαν, άλλα τά πλείστα τούτων ή-
σαν άσταθή. (Τά σταθερά σωματίδια ό-
δηγούν εις τήν διατύπωσιν νόμων διατη-
ρήσεως προς έρμηνείαν τής ευσταθείας
των).

"Η άνακάλυψις όμως νέων σωματιδίων
δέν άποτελεί τό κύριον κίνητρον. Κατά τά
τελευταία έτη τά άνακαλυφθέντα σωμα-
τίδια είναι τόσον πολλά, ώστε οί έπιστή-
μονες μολονότι τά κατέταξαν εις οίκογε-
νείας με κοινάς ιδιότητες (λεπτόνια, με-
σόνια, βαρυόνια κ.λ.π.) εύρέθησαν πρό ά-
διεξόδου και διάχυτος είναι πλέον ή πε-
ποιθήσις μεταξύ τών φυσικών, ότι ταύτα
δέν άποτελούν τά έσχατα συστατικά τής
ύλης και τής φύσεως, άλλα μάλλον έκ-
δηλώσεις κάποιας άλλης δομής περισσό-
τερον βασικής, ή όποια άκόμη μάς δια-
φεύγει. Χωρίς νά είμεθα άπολύτως βέ-
θαιοι, ότι ή φυσική τών ύψηλών ένεργει-
ών άποτελεί τόν όρθόν δρόμον διά τήν έ-
ρευναν αυτής τής δομής, ή πείρα ήν έχο-
μεν από τό παρελθόν, (όταν προχωρούν-
τες προς όλονέν μεγαλύτερας ένεργείας
οί έπιστήμονες κατώρθωσαν νά έρευνη-
σουν τήν δομήν του άτόμου, έν συνεχεία
του πυρήνος και νά φθάσουν εις τά στοι-
χειώδη σωματίδια), μάς κάμνει νά πι-
στεύωμεν ότι ό κλάδος ούτος τής φυσι-
κής θά οδηγήση πράγματι εις τήν έρευ-
ναν τής δομής τών στοιχειωδών σωματι-
δίων. Τούτο πιστεύεται ότι θά έπιτευχθί
διά σκεδάσεως τή χρήσει νετρίνων ύψηλής
ένεργείας. Διότι, διά νά έρευνηθί ή δομή
τής ύλης εις πολύ μικράν κλίμακα χώρου
και χρόνου (1:10¹⁵ έκατοστά, 1: 10²⁵
δευτερόλεπτα) χρειαζόμεθα μεγάλας με-
ταφοράς όρμηής.

"Ηδη ή φυσική τών στοιχειωδών σωμα-
τιδίων άρχίζει νά άποκαλύπτη ένα νέον
κόσμον φαινομένων έντός τών νουκλεονί-
ων. Μία νέα φασματοσκοπία γεννάται
συγκεντρώνουσα τās έν διεγέρσει κβαν-
τικές καταστάσεις όχι τών άτομικών
συστημάτων ή τών πυρήνων, άλλα αυτου
τούτου του νουκλεονίου. Ύπάρχουν ένδει-
ξεις περι κάποιας κανονικότητας εις αυ-
τάς τās στάθμας, αί όποιαί πιστεύομεν, ή-
τι θά δώσουν νύξεις περι τής δομής τών ά-

πειροελαχίστων τούτων συστατικών της ύλης.

★ ★ ★

Τὰ βασικά προβλήματα εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀπάντησιν θὰ μᾶς φέρουν πλησιέστερον αἱ ὡς ἄνω ἐξελιξίεις χωρίζονται εἰς τρεῖς σειρὰς ἐρωτημάτων, ὡς τονίζει ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Εὐρωπαϊκῶν Πυρηνικῶν Ἐρευνῶν (CERN) καθηγητὴς V. Weisskopf.

Ἡ πρώτη σειρά σχετίζεται μὲ τὴν ὑπαρξίν σταθερῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων μὲ ὠρισμένας ιδιότητες.

Διατί τὸ πρωτόνιον, τὸ νετρόνιον καὶ τὸ ἠλεκτρόνιον εἶναι τὰ στοιχειώδη σωματίδια, ἅτινα ὑπὸ τὰς ἐπικρατοῦσας ἐπὶ τῆς γῆς συνθήκας ἀποτελοῦν τὴν ὕλην; Διατί ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ σωματίδια, τὰ ἔχοντα τὰς γνωστὰς μάζας καὶ λοιπὰς ιδιότητες ὁμοῦ μετὰ τοῦ νετρίνου καὶ τοῦ κβάντου φωτὸς ἀποτελοῦν τὰς πλέον σταθερὰς μορφὰς εἰς μίαν σειρὰν σωματιδίων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσταθῶν; Ἄν εἰς αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα δὲν δοθοῦν ἱκανοποιητικαὶ ἀπαντήσεις τὸ ἐρώτημα διατί ἡ ὕλη ἔχει τοιαύτην δομὴν θὰ μὲν ἀναπάντητον. Τὸ βασικὸν τοῦτο πρόβλημα τῆς δομῆς τῆς ὕλης ἔχει σήμερον ἀπλῶς μετατοπισθῆ εἰς τὸ ἐρώτημα, διατί ὑπάρχουν τὰ στοιχειώδη αὐτὰ σωματίδια μετὰ τῶν συμφυῶν αὐτῶν ιδιοτήτων.

Ἄλλὰ καὶ μόνον τὰ λεπτόνια ἀποτελοῦν ἓνα γρίφον. Ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ μικρὰ σωματίδια, τὰ ὁποῖα ὀνομάσαμεν λεπτόνια καὶ τὰ ὁποῖα εἰς τὰς γνωστὰς ἐνεργείας δὲν ἔχουν ἰσχυρὰς ἀλληλεπιδράσεις (ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα σωματίδια, μεσόνια, βαρυῶνια ἔχουν). Ταῦτα εἶναι τὰ δύο νετρίνα (διατί ἄραγε εἶναι δύο;), τὸ ἠλεκτρόνιον καὶ τὸ μεσόνιον μ μετὰ τῶν ἀντισωματίων των. Ἐξ αὐτῶν τὸ μεσόνιον μ καλλίτερον νὰ μὴ ὑπῆρχε, διότι ἔθαλε τοὺς φυσικοὺς εἰς μεγάλους «μπελάδες». Διατί ἓν σωματίδιον, τὸ ὁποῖον ἔχει τόσον ὁμοίαν ιδιότητα μὲ τὸ ἠλεκτρόνιον ἔχει μᾶζαν 200 φορὰς μεγαλυτέραν;

Ἡ δευτέρα σειρά τῶν ἐρωτημάτων σχετίζεται μὲ τὸ πρόβλημα τῶν διαφόρων τύ-

πων ἀλληλεπιδράσεων μεταξύ τῶν ὕλικῶν σωματιδίων. Ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη κατῶρθωσε νὰ ἐνοποιήσῃ μέγαν ἀριθμὸν ἀλληλεπιδράσεων (ἠλεκτρικῶν, μαγνητικῶν, χημικῶν, δυνάμεων συνοχῆς, τριχοειδῶν, κ.λ.π.) ὀφειλομένων εἰς ἠλεκτρικῆς φύσεως ἀλληλεπιδράσεις μεταξύ πυρῆνος καὶ ἠλεκτρονίων, δὲν κατῶρθωσε νὰ εὕρῃ σχέσιν μεταξύ πυρηνικῶν, ἠλεκτρομαγνητικῶν, ἀσθενῶν ἀλληλεπιδράσεων καὶ ἀντιδράσεων θαρύτητος.

Ἡ λύσις εἰς τὸ ὡς ἄνω θεμελιῶδες πρόβλημα διὰ μίαν κατανόησιν τῆς φύσεως, πιστεύεται ὅτι θὰ δοθῆ ἀπὸ τὴν ἔρευναν εἰς τὸν τομέα τῆς φυσικῆς τῶν ὑψηλῶν ἐνεργειῶν, ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν εἰς τὸν τομέα τῆς σχετικότητος καὶ τῶν ἐρευνῶν τῆς ἀστρονομίας περὶ τὴν δομὴν τοῦ σύμπαντος. Δέον δὲ νὰ σημειωθῆ ὅτι, ἐνῶ εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ ἐν πολλοῖς εἰς τὴν πυρηνικὴν φυσικὴν τὸ πρόβλημα τῆς ἀλληλεπιδράσεως καὶ τῆς φύσεως τῶν συστατικῶν τῆς ὕλης εἶναι δύο κεχωρισμένα προβλήματα, εἰς τὴν φυσικὴν τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων ταῦτα εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένα καὶ ἀποτελοῦν τὸ αὐτὸ πρόβλημα διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν θεωρίαν.

Οἱ ὡς ἄνω κλάδοι (φυσικὴ στοιχειωδῶν σωματιδίων, σχετικότης, ἀστρονομία), ἀναμένεται νὰ δώσουν ἀπαντήσεις καὶ εἰς μίαν τρίτην σειρὰν ἐρωτημάτων ἔχουσαν σχέσιν μὲ τὴν προέλευσιν τῆς ὕλης καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ σύμπαντος.

Μέχρι τοῦδε εἶχομεν θεωρίας (ὡς ἡ τοῦ Gamow καὶ λοιπῶν) περὶ τοῦ τρόπου σχηματισμοῦ τῶν στοιχείων ἐξ ἐνός ἀρχικοῦ «ἀερίου» νετρονίων πρωτονίων καὶ ἠλεκτρονίων. Ἄλλὰ ἀπὸ τοῦ προηγήθε τὸ ἐν λόγω «ἀέριον»; Φαίνεται ὅτι ἡ ἀνακάλυψις ὕλης εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ διαστήματος ὑπὸ ἀκραίας συνθήκας διὰ τῶν μεθόδων τῆς ἀστροφυσικῆς καὶ ραδιαστρονομίας, δίδει ὠρισμένας ὄψεις εἰς τὸ ὡς ἄνω πρόβλημα ὡς καὶ εἰς φαινόμενα σχετιζόμενα ἀσφαλῶς μὲ τὴν φύσιν τῶν ἀλληλεπιδράσεων τῶν σωματιδίων εἰς πολὺ ὑψηλὰς ἐνεργείας. Αὐτὴ ἡ φύσις τῶν ἀλληλεπιδράσεων τῶν σωματιδίων εἰς πολὺ μικρὰς ἀποστάσεις μελετᾶται δι' εὐ-

ρέσεως ἐνεργῶν διατομῶν σκεδάσεως εἰς ὑψηλὰς ἐνεργείας καὶ συγκρίσεως τούτων μὲ τὰ θεωρητικὰ ἐξαγόμενα, πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν παραδοχὴν διαφόρων τύπων ἀλληλεπιδράσεων καὶ διαφόρων μορφῶν δυναμικῶν.

Εἰς τὰς ὡς ἄνω τρεῖς ομάδας ἐρωτημάτων θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλας ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ παρεῖλκε νὰ ἐκταθῶμεν καὶ αἱ ὁποῖαι σχετίζονται μὲ τὰς συμμετρίας ἢ «σχεδόν» συμμετρίας αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται ἰκατὰ τὴν μελέτην των, σχετιζομένας μὲ τὸ ἰσοσπίν, τὴν παραδοξότητα καὶ ἄλλους κβαντικούς ἀριθμούς. Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἐδῶ διατὶ ὑπάρχουν αἱ συμμετρίαι αὐταὶ καὶ ὄχι ἄλλαι καὶ διατὶ ἢ χρήσις ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν ἐπιτυγχάνει εἰς ὠρισμένα προβλήματα καὶ ἀποτυγχάνει εἰς ἄλλα.

Μήπως λοιπὸν θὰ ἀνακαλυφθοῦν καὶ νέαι συμμετρίαι, μήπως αἱ «σχεδόν» συμμετρίαι θὰ γίνον αὐστηραὶ διὰ τῶν νέων ἐρευνῶν ἢ θὰ ἐγκαταλειφθοῦν; Οὐδεὶς δύναται νὰ προδικάσῃ τὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τούτων. Ἡ χρήσις τῆς θεωρίας τῶν ομάδων εἰς τὰς θεωρίας τῶν συμμετριῶν ἀποτελεῖ μεγαλειώδη σύλληψιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ σύνθεσιν τῆς πλέον προσφάτου φυσικῆς ἐρεύνης μὲ ὠραῖον κλάδον τῶν μαθηματικῶν τοῦ 19ου αἰῶνος. Πού ἄραγε θὰ ὀδηγήσῃ ἢ συνέχεια τῶν ἐρευνῶν εἰς τὸν τομέα τούτον;

Ἄλλὰ καὶ ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸν χρόνον, τὸν χρόνον καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος εἰς φαινόμενα πολὺ μικρᾶς κλίμακος χώρου καὶ χρόνου περιμένουν τὰς ἀπαντήσεις των καὶ αἱ προσδοκίαι δι' ἐπιτεύξεις εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τόσον συγγενῆ μὲ τὴν φιλοσοφίαν εἶναι μεγάλα.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τόσον στενόν, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται τὸ πεδῖον ἐρεύνης τῆς φυσικῆς τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων.

★ ★ ★

Εἶναι θεθαίως ὀρθόν τὸ ὅτι ἐν σπουδαίον κριτήριον (ὡς διετυπώθη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἐργαστηρίων τοῦ Oak

Ridge, A. Weinberg) διὰ τὴν σπουδαιότητα ἐνὸς πεδίου μίᾳς ἐπιστήμης εἶναι, ἢ ἔκτασις τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν τοῦτο ἔχει ἐπὶ τῶν ἄλλων κλάδων. Τὸ κριτήριον θεθαίως τοῦτο, ἂν καὶ σπουδαῖον δὲν εἶναι τὸ μοναδικόν. Εἶναι ἀσφαλῶς γνωστόν, ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς δομῆς τῆς ὕλης μέχρι τοῦδε, ὄχι μόνον ἐπέδρασε ἐπὶ ἄλλων κλάδων τῆς ἐπιστήμης ὡς ἡ βιολογία, ἢ χημεία κ.λ.π. ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργησε νέους κλάδους τῆς ἐπιστήμης. Καὶ μολοντί δὲν δύναται κανεῖς νὰ προβλέψῃ ποῦ θὰ ὀδηγήσῃ ἢ σπουδὴ τῆς δομῆς τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων (σχεδόν ποτὲ δὲν εἶχε καταστῆ σαφὲς κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγένετο μία πρωτοπορικὴ ἔρευνα ποῦ αὕτη θὰ ὀδήγῃ), ἔχει πολλὰς ἐνδείξεις, ὅτι ἡ σημασία τῶν ἐρευνῶν τούτων θὰ ἀποδειχθῇ εἰς τὸ μέλλον σημαντικὴ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἄλλων κλάδων τῆς ἐπιστήμης.

Ἄλλ' ἐνῶ εἰς τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς ἢ ἐπιλογῇ μεταξύ διαφόρων κατευθύνσεων ἐφηρμοσμένης ἐρεύνης γίνεται μὲ κριτήριον τὰς ἀνάγκας (οἰκονομικὰς, κοινωνικὰς, στρατιωτικὰς κ.λ.π.), εἰς τὴν βασικὴν ἔρευναν ἢ ἐπιλογὴ γίνεται μὲ διάφορα ἐν γένει κριτήρια. Τὰ κριτήρια ταῦτα σχετίζονται μὲ τὸν βαθμὸν καθ' ὃν ἢ ἐν λόγῳ ἔρευνα θὰ προωθήσῃ τὴν κατανόησιν βασικῶν προβλημάτων, ἢ λύσις τῶν ὁποίων ἀναμένεται ὅτι θὰ ἔχῃ ἐπιπτώσεις, ἐπὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐρευνωμένου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ διαφόρων ἄλλων πεδίων τῆς γνώσεως.

“Ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς φυσικῆς τῶν ὑψηλῶν ἐνεργειῶν (ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν τὴν ὑποστηρίζουν) συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι ὁ ἀνθρωπος δὲν ἔχει ἐννοήσει ποία εἶναι ἡ φύσις τῆς ὕλης, οἱ νόμοι οἵτινες τὴν κυβερνοῦν καὶ ἢ καταλληλοτέρα γλῶσσα δι' ἧς ἢ συμπεριφορὰ τῆς φύσεως πρέπει νὰ ἐκφρασθῇ. Καὶ ὑπάρχει διάχυτος εἰς μεγίστην μερίδα ἐπιστημόνων ἢ πεποιθῆσις τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ὁ R. Oppenheimer, ὅτι χωρὶς περαιτέρω διεισοδυσίαν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ ἀπείρου μικροῦ, οἱ ἀγῶνες μεγάλης μερίδος ἐπιστημόνων, ἀγῶνες οἱ ὁποῖοι δίδουν ἀνοδικὴν ὥθησιν εἰς τὸν πολιτισμὸν

μας, φωτίζουν τὸν κόσμον τῆς τεχνολογίας, ἐμπνέουν τὴν νεότητά, βοηθοῦν τὴν παιδείαν καὶ ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ καταξιώνουν τὴν ζωὴν, θὰ μείνουν ἐν πολλοῖς στεῖροι καὶ ἄκαρποι.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς τὸ πλέον σημαντικὸν εἶναι, ὅτι ἂν ὁ ἄνθρωπος παρασυρόμενος ἀπὸ ἕνα πνεῦμα πρακτικοῦ ὠφελιμιζμοῦ παραμελήσῃ τὴν βασικὴν ἔρευναν καὶ ἐπιδιώξῃ νὰ ἐνισχύσῃ μόνον ὄσους κλάδους ἐγ-γυῶνται ἀμέσους πρακτικὰς ἐφαρμογὰς, ἕνα νέον πνεῦμα θὰ δημιουργηθῆ διάφορον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην. Ἐνα πνεῦμα παραθεωροῦν τὸ γεγονός ὅτι: «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνον ζήσεται ἄνθρωπος».

Ἄν ἡ σύγχρονος βασικὴ ἔρευνα εἰς τὴν φυσικὴν, ἥτις διὰ τῶν συμμετριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀνακαλύψεων, (αἱ ὁποῖαι ἔχουν μίαν ὠραιότητα καὶ ἁρμονίαν) δίδει εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τὸ ὁποῖον «τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται φύσει» τὰς καλυτέρας τῶν ἀπολαύσεων, παραμεληθῆ, τοῦτο θὰ ἦτο ὡς νὰ παρεμελεῖτο ὅ,τι εὐγενέστερον δύναται νὰ παραγάγῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὡς ἡ μουσικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ποίησις, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὡς νὰ παρεμελεῖτο ἡ ὑποδομὴ ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ στηριχθῆ ἡ τεχνολογία τῆς αὔριον.

Καὶ εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐλπιδοφόρον τὸ ὅτι τόσοι ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο ἴσως ἐργαζόμενοι εἰς ἄλλους κλάδους τῆς φυσικῆς νὰ ἀποκτήσουν φήμην καὶ χρήματα εὐκολώτερον καὶ ἴσως ἀκοπώτερον, ἐπιμένουν νὰ ἀφιερώνουν τὰς προσπάθει-ας των εἰς τὴν βασικὴν ἔρευναν. Καὶ εἶναι παρήγορον τὸ ὅτι προσπαθοῦντες νὰ διαφωτίσουν ἐπὶ τῆς σπουδαιότητός της τοῦς ἁρμοδίους, δίδουν ἔμφασιν ὄχι μόνον ἢ κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ ἐπιχείρημα τῶν κακῶν συνεπειῶν ἐπὶ τῆς ὑποδομῆς τῆς τεχνολογίας τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ πρωτίστως εἰς τὰς κακὰς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὄψεων τοῦ πολιτισμοῦ.

Διὰ τὰς τυχόν κακὰς ἐπιπτώσεις αὐτὰς θὰ αἰσθανθοῦν ὡς τονίζουσιν ὡς Ἀμερικανοί, ὡς ἐπιστήμονες, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς ἄνθρωποι θλίψιν καὶ συντριβὴν, ἂν παρασυρόμενοι οἱ ἁρμοῖδιοι ἀπὸ τὸ ὑλιστικῶς χρησιμοθηρικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς δὲν δείξουν τὴν ἀπαιτουμένην κατανόησιν ἐπὶ ἐνὸς τοσοῦτον σημαντικοῦ θέματος ὡς τὸ τῆς ἐνισχύσεως τῶν βασικῶν ἐρευνῶν εἰς τὸν τομέα, ὁ ὁποῖος ἀναμένεται νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ βασικοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ἐρωτήματα πολλὰ τῶν ὁποίων μένουσιν ἀναπάντητα μολοντί ἐπὶ αἰῶνας ἀψησῶν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

A. ΔΩΡΙΚΟΣ

Εἶναι ἄραγε δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦν ἀκόμη αὐτὸν τὸν τίτλον; Ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα συχρὰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἀνεφέρετο μὲ θαυμασμὸν ἀπὸ τοὺς μορφωμένους ἀνθρώπους ὅλων τῶν χωρῶν δὲν εὐρίσκεται εἰς κίνδυνον ἐξαφανίσεώς της «μέσα εἰς τὰς σκοτεινάς καὶ συνθέτους δίνας μιᾶς δημιουργικῆς μεταρρυθμίσεως»; Καὶ αὐτὸς ὁ ὅρος ἀκόμη, δὲν ὑπάρχει σήμερον. Τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς δευτέρας βαθμίδος ἔχει ἀπὸ καιρὸν ἀντικαταστήσει ἡ δευτερεύουσα ἐκπαίδευσις μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἐκπαίδευσις αὐτὴ τοῦ δευτέρου σταδίου νὰ ἐκπέσει εἰς μίαν δευτερεύουσαν κατὰ σημασίαν καὶ ποιότητα ἐκπαίδευσιν! Τί συμβαίνει; Ποῦ πηγαίνομεν; Δικαιολογούμεθα ἄράγε νὰ ὀμιλῶμεν, ὅπως τὸ ἔκαμεν ὑπεύθυνος συνδικαλιστής, διὰ τὸ «γκρέμισμα τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως»; Τὸ σῆμα κινδύνου τὸ ὁποῖον ἐξαπολύουν διάφοροι ὑψηλῆς ποιότητος πανεπιστημιακαὶ ὁμοσπονδίαι ἐξηγεῖται;

Οἱ φίλοι μας, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ μελετοῦν τὰ γαλλικὰ μέσα εἰς τὸν κόσμον ⁽¹⁾ ἔχουν λάβει ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἐπιστολάς συναδέλφων οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ χροῦνουν τὴν σύγχυσιν καὶ ἀποθαρρυνσίν των. Τὰ συμβαίνοντα εἶναι ἄσχημα καὶ μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἴδωμεν περὶ τίνος πρόκειται, μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἐντιμότητα, δηλ. χωρὶς πάθος.

Καὶ ἄς ἴδωμεν κατ' ἀρχὰς ποιοὶ εἶναι οἱ οὐσιώδεις χαρακτῆρες αὐτῆς τῆς πατροπαραδότου Μ. Ἐκπαιδεύσεως, τὴν ὁποίαν

συνεκρότησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τέσσαρες αἰῶνες πείρας, εὐφυΐας καὶ ἀνθρωπίνης γενναιότητος.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν διδασκομένων μαθημάτων. Ἐὰν κάμωμεν κατάλογον τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι προσφέρονται καὶ ἔχουν ἀναγραφῆ εἰς τὸ σχολικὸν πρόγραμμα ἐνὸς δεκαπενταετοῦς Γάλλου, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν μας, τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως δι' ὅλας τὰς μορφὰς τῆς γνώσεως. Βεβαίως, ὑπάρχουν εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἀκαδημαϊκὸν Ἀπολυτήριον (Baccalauréat) «σειραὶ» αἱ ὁποῖαι φαίνονται νὰ πλησιάζουν τὰς «ἐκλογὰς» τῶν Ἀγγλων μαθητῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἔχει σχέσιν, διότι ὁ νέος ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Γαλλίαν παρουσιάζει τὴν σειράν «Λατινικά-Γλώσσαι» εἰς τὸ Ἀκαδημαϊκόν, θὰ ἐξετασθῆ εἰς τὴν Χιμείαν, τὴν Φυσικὴν, τὰ Μαθηματικά, τὴν Ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν κ.λ.π. ἐπὶ πλεόν τῶν Λατινικῶν «του» καὶ τῶν γλωσσῶν «του». Μόνον οἱ συντελεσταὶ διαφέρουν. Ἐν συντομίᾳ, ἡ πρόωρος εἰδίκευσις ἦτο πάντοτε καταδικασμένη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως. Πίστις τῆς ἦτο ὅτι ἐνα καλλιεργημένον πνεῦμα ὀφείλει «νὰ γνωρίζῃ ἀπ' ὅλα».

Τὸ δεύτερον χαρακτηριστικὸν τῆς παραδοσιακῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τὸ ὁποῖον προσωπικῶς θεωρῶ ὡς τὸ σπουδαιότερον ἔχει σχέσιν μὲ τὸν τρόπον διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων. Δὲν πρόκειται τὸσον διὰ γνώσεις ὅσον διὰ μαθησεις (disciplines) εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου δὲν ἔχει τὸσον σχέσιν μὲ τὸν «ἐγγραμματισμὸν» ὅσον μὲ τὴν μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ, δὲν ἀπευθύνεται τὸσον εἰς τὴν μνήμην ὅσον εἰς τὴν σκέψιν. Ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις ἀποβλέπει εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐπιφανειακοῦ πνεύματος. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀπλή καὶ ἄμεσος. Πρὸ τῆς κατακτήσεώς της, ὑπάρχει κατ' ἀνάγκην μία

(1) Τὸ ἄρθρον αὐτό, τὸ ὁποῖον εὐγενῶς παρεχωρήθη, ἐλήφθη ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Le Français dans le Monde» No 21 Δεκ. 1963. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωταθλητὰς τῆς κινήσεως διὰ τὴν Νέαν Ἀγωγήν εἰς τὴν Γαλλίαν.

περίοδος ψηλαφήσεως. Ὑπάρχει μία ζώνη λαθῶν, πολλάκις δὲ αἱ δυνατὰ λύσεις εἶναι πολλαὶ καὶ ὅταν πρόκειται δι' ἀνθρώπινα φαινόμενα, πολλαὶ αἱ γνώμαι. Ἡ ἰδίᾳ ἢ ἀμφιβολία εἶναι δυνατόν, εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, ν' ἀποτελῇ λύσιν. Τοῦτο ὁ μαθητὴς τὸ ἀνακαλύπτει χρησιμοποιῶν, ὡς ἀντικείμενον σκέψεως, μίαν φράσιν τοῦ Τακίτου ἢ τὰς αἰτίας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ δυναμόμετρον ἢ τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα τοῦ βατράχου. Εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν αἱ γνώσεις δὲν εἶναι σκοποὶ ἀλλὰ μέσα.

Διὰ τὴν μεταδῶση τὰς γνώσεις αὐτὰς ἢ Μ. Παιδείᾳ ἐπιστρατεύει διδασκάλους οἱ ὁποῖοι ἀντιθέτως μὲ ὅ,τι συμβαίνει μὲ τοὺς μαθητὰς των—εἶναι στενῶς εἰδικευμένοι. Ἡ ἐκπαίδευσίς τοὺς θέλει ὑψηλῆς ποιοτικῆς στάθμης ὡς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν των κατάρτισιν. Τοιοῦτοτρόπος ἕνας μικρὸς μαθητὴς τοῦ Λυκείου, ἕνδεκα ἐτῶν, ἔχει δέκα διαφορετικοὺς καθηγητὰς! Ἐναπόκειται εἰς αὐτὸν ἢ προσπάθεια προσαρμογῆς του εἰς τὰς δέκα αὐτὰς προσωπικότητας (πολλάκις πολὺ ἰσχυρὰς καὶ ἀντιθέτους μεταξὺ των). Αὐτὸ τὸ μέγα πλῆθος καθηγητῶν ἀποβαίνει, διὰ τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα κατορθώνουν νὰ ὑπερνικήσουν τὰς δυσκολίας καὶ νὰ θριαμβεύσουν, ἐξαιρετος παράγων προσαρμοστικότητος.

Τὸ τέταρτον χαρακτηριστικὸν τῆς παλαιᾶς Μ. Ἐκπαίδευσεως εἶναι ἡ σπουδαιότης ποὺ ἐδόθη εἰς τὴν ἀφαίρεσιν καὶ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν προφορικὴν ἀφαίρεσιν. Ἀσφαλῶς τὰ σύμβολα τῶν καθαρῶν μαθηματικῶν, ὅπως οἱ τύποι τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας, εἰσέρχονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν Μ. Ἐκπαίδευσιν. Ἀλλὰ ἂν παρατηρήσωμεν τὴν παιδείαν πλατύτερον, ἀπὸ τὸν 16ον ἕως τὸν 20ον αἰῶνα θὰ ἐντυπωσιασθῶμεν ἀπὸ τὸν προφορικὸν της χαρακτήρα. Δὲν παρήλθε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν μορφωμένος ἄνθρωπος ἐθεωρεῖτο ὁ «ἐγγράμματος». Πάντως ἂν ἡ τάσις τοῦ ὠραιολογικοῦ θερμπαλισμοῦ ὑποχωρῇ, ἢ ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἰδέας μὲνει πάντοτε τὸ ἰδανικὸν μιᾶς παιδείας ποὺ εἰς τὴν Γαλλίαν ἐστέρφη μὲ τὴν τάξιν—τῆς ὁποίας

δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχον εἰς τὸ ἐξωτερικόν—τῆς φιλοσοφίας.

Πέμπτον χαρακτηριστικὸν τῆς Μ. Ἐκπαίδευσεως : ἡ προσωπικὴ ἐργασία τοῦ μαθητοῦ. Ἐὰν συγκρίνωμεν ἕνα μαθητὴν τοῦ Λυκείου μ' ἕνα συμμαθητὴν του ἄλλου ἐκπαιδευτικοῦ τύπου θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Λυκείου ἔχει σχετικῶς ὀλιγότερον καθοδηγηθῆ.

Βεβαίως ἤκουσε μίαν διδασκαλίαν ἢ ὁποῖα κολακεύει τὴν ἰκανότητα, τὴν ἐνημερότητα καὶ τὸ ρητορικὸν χάρισμα τοῦ καθηγητοῦ του' συχνὰ ἐδέχθη ἐξαιρετικὰς συμβουλὰς καὶ ἰσχυρὰς παραινέσεις. Ἀλλὰ μόλις εὐρεθῆ εἰς τὸ σπίτι του, ἐμπρὸς εἰς τὰ βιβλία του, ὀφείλει πολλὰ νὰ προβλέψῃ, νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ μάθῃ. Ἡ Μ. Ἐκπαίδευσίς θέλει ν' ἀφήσῃ εἰς τὸν μαθητὴν ἕνα μέγα περιθώριον πρωτοβουλίας.

Τέλος, τὸ τελευταῖον της χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ γαλήνη δηλ. ἡ μακαριότης καὶ ἡ ἔλλειψις προβληματισμοῦ, ἀγωνίας, φροντίδος διὰ τὸ ἐπαγγελματικὸν μέλλον τῶν τροφίμων της. Δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν προετοιμασίαν τῶν μαθητῶν δι' ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν. Κάθε τι τὸ ὅποιον ἔχει καὶ ἄμεσον χρησιμότητα τῆς φαίνεται ἐπικινδύνου. Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ὑπάρχει ὁ κλασικισμὸς ὁ ὁποῖος εὐρίσκειται πέραν ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει εἰς τὴν ἐπικαιρότητα καὶ μεταβάλλεται καὶ τοῦ ὁποίου κλασικισμοῦ εἰς τὴν φύσιν εἶναι νὰ εὐχαριστῆται μέσα εἰς αὐτὸ ποὺ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ χρόνου. Εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θ' ἀποτελέσῃ τὴν βάση τῆς Μ. Παιδείας.

Πῶς νὰ μὴ θαυμάσωμεν καὶ νὰ μὴν ἀναζητήσωμεν τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς τὸ ὁποῖον διενκρινίσθη κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς Μ. Ἐκπαίδευσεως τὴν ὁποίαν μόλις ἐπεχειρήσωμεν; Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐμορφώθη συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς θὰ ὁμοιάξῃ μὲ τὸν ἰδεῶδη ἄνθρωπον τοῦ Μονταίνου ὡς πρὸς τὴν κρίσιν, τοῦ Ροσεφουκῶ ὡς πρὸς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν, τοῦ Βολταίρου ὡς πρὸς τὸ κριτικὸν πνεῦμα, τοῦ Βινίου ὡς

πρὸς τὴν αὐτοκρουαρχίαν καὶ τοῦ Ἀνατὸλ Φράνς ὡς πρὸς τὴν ὀξυδέρκειαν.

Δυστυχῶς ἡ παραδοσιακὴ Μ. Ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι πλέον αὐτὸ τὸ ὁποῖον μόλις ἐξεθέσαμεν. Τὸ ἰδεῶδες τῆς, νομιζομεν ὅτι ἔχει σοβαρῶς ἀλλοιωθῆ. Ἡ ποικιλία τῆς σχολικῆς ὕλης εἶναι ἐμφανῆς προτέρημα, ὅταν ἡ ὕλη αὐτὴ ἐπιδιώκη νὰ δώσῃ, διὰ νὰ χρησιμοποιήσω μίαν φράσιν τοῦ Βολταίρου, «εἰς τὴν ψυχὴν μας ὄλας τὰς δυνατὰς μορφὰς». Ἀποβαίνει ὅμως καταστρεπτικὴ ὅταν μεταβάλλεται εἰς παράλογον ἐπισώρευσιν γνώσεων.

Ἄλλὰ ἀπὸ ποῦ ἔρχονται τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ αὐτὰ προγράμματα τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἀληθινῆς μορφώσεως; Ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως ἑνὸς ἄλλου χαρακτηριστικοῦ τῆς ἰδανικῆς παιδείας: τῆς ἐννοίας τῆς μαθήσεως. Δηλαδή τὸ μέσον τῆς διαπλάσεως. Τὸ μάθημα ἔχει σχεδὸν ἔξ ὀλοκλήρου ἐξαφανισθῆ διότι ἔδωκε τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἐπιστήμην ἢ ἀκριβέστερον εἰς τὴν νοθευμένην ἐπιστήμην. Ὅλοι οἱ καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου ἀνησυχοῦν ἐντόνως ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ὅτι οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Μ. Ἐκπαίδευσως—ἐκτὸς π.χ. ἑνὸς 5% ἔξ αὐτῶν—ὄχι μόνον δὲν γνωρίζουν πλέον κάτι ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθησαν εἰς αὐτὴν ὅταν φθάνουν εἰς τὸ πανεπιστήμιον⁽²⁾ ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχουν λάβει μίαν μὲρφοσιν ἱκανὴν νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸν χρόνον.

Ἐπιτομεν «δὲν γνωρίζουν πλέον κάτι» διότι γνωρίζουν ὀλίγα πράγματα τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων διὰ τὸ Ἀκαδημαϊκόν. Καὶ ἰδοὺ ἀκριβῶς τὸ δραματικόν καὶ τὸ ἠλίθιον: ὄλοι αὐτοὶ οἱ νέοι ἐφοίτησαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μ. Ἐκπαίδευσως διὰ νὰ καταβροχθίσουν μίαν ποσότητα γνώσεων προκειμένου νὰ τὰς ἐμέσουν ἀχωνεῦτους τὴν ἡμέραν τῶν διαγωνισμῶν. Ἰπὸ αὐτὰς τὰς

συνθήκας δὲν πρέπει νὰ ὀμιλῶμεν περὶ Μέσης Παιδείας! Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ μαθηταὶ ἐνόησαν ὅτι τοὺς συνέφερε ἀντὶ τῆς Νέας Ἐλωίτζης νὰ μελετήσουν τὴν δισέλιδον περίληψιν τῆς ἀπὸ τὸν Ντανιέλ Μορνέτ, προκειμένου νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ, καὶ οἱ καθηγηταὶ καὶ ἐκδόται ἐκέρδιον χρήματα συγγράφοντες καὶ πολοῦντες μνημόνια Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, τὴν ἡμέραν αὐτὴν παύομεν νὰ ἔχωμεν Μ. Ἐκπαίδευσιν. Ποῖα εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς αὐτῆς; Εἶναι ἡ μεταβολὴ τῶν ἐπιστημῶν (;) ἀπὸ μέσον ἀγωγῆς εἰς σκοπόν. Ἐληομόνησαν τὴν μεγάλην ἀρχὴν τῶν Μικρῶν Σχολείων τοῦ Πορτ-Ροαγιάλ: «Δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῶμεν λογικὸν διὰ τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων, ἀλλὰ τὰς γνώσεις ὡς ὄργανον διὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ λογικοῦ».

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν τὴν φράσιν-κλειδί, κατανοεῖ ὅτι θὰ ἡδυνάμεθα πολὺ καλῶς νὰ συγγρατήσωμεν τὴν ἀπαραίτητον ποικιλίαν τῶν μαθημάτων καὶ νὰ ἐλαφρῶσωμεν κατὰ πολὺ τὰ προγράμματα εἰς τὸ ἔσωτερικὸν κάθε μαθήματος. Τότε, ἀλλὰ μόνον τότε, θὰ ἐπορευόμεθα ἐκ νέου πρὸς τὴν Μ. Ἐκπαίδευσιν. Τώρα, τῆς στρέφομεν τὴν πλάτην.

Τρίτη βαρεῖα φθορὰ τοῦ ἰδεώδους τὸ ὁποῖον ἐχαράξαμεν προηγουμένως: ἐπεθυμήσαμεν διδασκάλους εἰδικευμένους μὲ ἐκλεκτὰ προσόντα, ὥστε νὰ ὑψοθοῦν εἰς πλήρη κατ' ὀχίαν τῆς ἐπιστήμης τῶν προκειμένου νὰ διδάξουν τὸ πνεῦμα τῆς. Ἐνας παιδαγωγὸς ὁ ὁποῖος παιδαγωγεῖ διὰ τῆς ἱστορίας, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἓνα διδάσκαλον, τῆς ἱστορίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδανικόν. Δυστυχῶς ἡ πραγματικότης εἶναι πολὺ διαφορετικὴ: Ἡ παραποίησις τὴν ὁποῖαν καταγγέλλομεν εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον μετέβαλε καθηγητὰς στερεῶς ἐκπαιδευμένους διὰ νὰ καταστοῦν καλοὶ παιδαγωγοὶ εἰς εἰδικούς καθηγητὰς. Καὶ ὅπως συμβαίνει μὲ ὄλους τοὺς εἰδικούς, καὶ οἱ καθηγηταὶ αὐτοὶ διδάσκουν μὲ πάθος τὴν εἰδικότητά των: Ἡ Μ. Παιδεία ἔγινεν ἀνωτέρα! Ἄλλὰ, ἡ πλέον δυσανάλογος—ἄς μὴ λησμονῶμεν τοὺς δέκα διαφορετικοὺς καθηγητὰς—

(2) «Οἱ φοιτηταὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἀγνοοῦν τὰ πάντα καὶ τὸ λάθος δὲν εἶναι ἰδικόν τους. Ἡθέλησαν ἀπὸ τὴν πρώτῃν τάξιν νὰ τοὺς διδάξουν διὰ μιᾶς τὰ πάντα. Ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ διδασκαλία δημιουργεῖ ἀγραμμάτους». (Κα Μ. J. Durry, καθηγήτρια εἰς τὴν Σορβόνην, ἀναφερθεῖσα παρὰ τοῦ F. Walter, «Le Monde», 18 Ἀπριλίου 1963.

και η πλέον παραπλανητική δια τὸ παιδί ἀπὸ ὅλους τοὺς τύπους Ἀνωτέρας Παιδείας.

Τοιοιτοτρόπως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς ρουτίνας καὶ τοῦ συμβατισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι εὐκολότερα ἢ διδασκαλία ἀπὸ τὴν ἀγωγή, ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις παρεμορφώθη μέχρι σημείου νὰ χάσῃ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματά της καὶ νὰ παραποληθῇ σοβαρῶς. Πρέπει ὅμως νὰ συνεχίσωμεν τὴν κριτικὴν μας ἀνάλυσιν καὶ νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἢ παλαιὰ Μ. Ἐκπαίδευσις εἶχε διαφυλάξῃ τὴν ἀγνότητά της θὰ ἡμάρτανε, κατὰ τὸν 20ον αἰῶνα, ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν της νὰ προσαρμοσθῇ.

Τί ἄλλο εἶναι ἡ ἀγωγή, ἂν πρωτίστως δὲν εἶναι προπαρασκευὴ διὰ τὴν ζωὴν; Ἡ ζωὴ ὅμως κατὰ τὸν 20ον αἰῶνα δὲν εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν ζωὴν κατὰ τὰς παρελθούσας ἐποχάς. Ὅταν οἱ παλαιότεροι εἶχον συλλάβει καὶ ὀργανώσῃ τὴν Μ. Ἐκπαίδευσιν ἢ ζωὴ π.χ. τοῦ νιοῦ δὲν ἦτο βαθύτατα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ πατρὸς!

Ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ἐξελίσσοντο καὶ τότε, ἀλλὰ μὲ βραδὺν ρυθμὸν. Αἱ ἀνθρώπινα ἀξίαι, ὅπως καὶ αἱ συνήθειαι τῆς ζωῆς, ἔμειναν αἱ αὐταί. Τὸ οὐσιώδες χαρακτηριστικὸν τοῦ μὴ νύματος τὸ ὁποῖον ἔφερον αἱ ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαί, ἦτο ἡ σταθερότης καὶ ἐπηνέσαμεν μόλις προηγουμένως τὴν διάρκειαν τοῦ στοιχείου ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον κατορθώνει νὰ ὑπερβῇ τὰ στενὰ ὄρια τοῦ χρόνου.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1965, μέσα εἰς ἕνα τεχνικὸν πολιτισμὸν παρασυρόμενον ἀπὸ τὴν ἐπιτάχυσιν τὴν ὁποῖαν ὅλοι γνωρίζομεν, προετοιμασία διὰ τὴν ζωὴν σημαίνει νὰ δοθοῦν εἰς τὰ παιδιά τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού θὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ δημιουργήσουν μίαν ὁασιν ἡρεμίας, σταθερότητος καὶ γαλήνης. Σημαίνει ἀκόμη νὰ τὰ μάθωμεν νὰ κυττάζωμεν τὸν κόσμον κατὰ πρόσωπον καὶ νὰ παράσχωμεν εἰς αὐτὰ μίαν γνησίαν ἐκπαίδευσιν, δηλ. μίαν ἐκπαίδευσιν ἢ ὁποία μὲ τόλμην θὰ εἶναι θυθισμένη μέσα εἰς τὴν ζωὴν ἀντὶ νὰ ἔχῃ ἐκουσίως ἀποκοπῇ ἀπ' αὐτήν.

Ἄλλοτε τὰ παιδιά ἐδέχοντο νὰ ζήσουν εὐχαρίστως εἰς ἕνα σχολικὸν σύμπαν χωρι-

σμένοι, ἂν δύναται νὰ λεχθῇ, ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἤνθισαν ἐξ ὀλοκλήρου μέσα εἰς αὐτὸν τὸν σχολικὸν κόσμον: Ἦσαν οἱ «καλοὶ μαθηταί». Τώρα ὅμως, ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἰσχωρεῖ ἀπὸ παντοῦ καὶ ἐπηρεάζει τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν. Τὸ σχολεῖον, ἀντὶ νὰ ἀντισταθῇ εἰς αὐτὸν ὀφείλει νὰ γίνῃ ἢ ἐπιμήκυνσις του. Ἐπομένως ὁ ἐξωτερικὸς αὐτὸς Κόσμος θὰ γίνῃ ἕλλη διδασκαλίας καὶ ἡ σκέψις τῶν παιδιῶν θὰ ἐκκινήσῃ ἀπὸ συγκεκριμένα γεγονότα προκειμένου νὰ γίνῃ βαθμηδὸν ἀφρημένη καὶ νὰ πνευματοποιηθῇ. Αὐτό, φέρει εἰς φῶς, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν διὰ τὴν παραδοσιακὴν Μέσῃν Ἐκπαίδευσιν, ὡς μίαν νέαν αἰτίαν ἀδυναμίας προσαρμογῆς: Ἐννοοῦμεν τὸν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἀφρημένον χαρακτήρα της. Πρέπει νὰ ἐκλείψῃ ὀριστικῶς αὐτὴ ἢ ἱεραρχία, ἀκόμη τὸσον διαδεδομένη, μεταξὺ εὐγενῶν μαθημάτων, δηλ. διανοητικῶν, ὅπως τὰ Λατινικὰ καὶ τὰ Μαθηματικὰ καὶ μαθημάτων ὀλιγώτερον εὐγενῶν, ὅπως ἡ Φυσικὴ Ἱστορία καὶ τὰ μαθήματα τὰ σκανδαλωδῶς ὀνομαζόμενα «δευτερεύοντα» ὅπως ἡ μουσικὴ, τὸ σχέδιον, ἢ χειροτεχνία! Ἄς τὸ λάβωμεν καλῶς ὑπ' ὄψιν: Ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις ἔχει καθήκον νὰ παραμείνῃ ἐκπαίδευσις μορφωτικῆς ἀγωγῆς καὶ θὰ ἔχῃ πάντοτε ὡς σκοπὸν ν' ἀναπτύξῃ εἰς τὸν ἔφηρον τὴν δυνατότητα νὰ κυριαρχήσῃ τὸσον καλῶς τῶν ἀρχῶν τῶν διαφορῶν ἐπιστημῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν μέσων ἐκφράσεως. Θὰ ἐπιδιώξῃ, λοιπόν, νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὸ γεγονός εἰς τὴν ἰδέαν, ἀπὸ τὸ φαινόμενον εἰς τὴν γενίκευσίν του. Θὰ πορεύεται πάντοτε πρὸς τὸ ἀφρημένον, ἀλλὰ θὰ δύναται καὶ θὰ ὀφείλῃ νὰ ἐκκινήσῃ συχνὰ ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον.

Αὐτὴ εἶναι ἡ κρίσις τὴν ὁποῖαν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν ἐπὶ τῆς Μ. Ἐκπαίδευσεως... ἄς εἴπωμεν τοῦ 1937, τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν ἀκόμη νὰ εὐρεθοῦν ἐκ νέου ἴχνη. Πολλοὶ ἀναγνώσται θὰ μ' εὐρουν αὐστηρὸν καὶ θὰ σκεφθοῦν ὅτι ἐνῶ ἤθελα νὰ παρουσιάσω ἕνα πορτραῖτον ἔκαμα μίαν γελοιογραφίαν. Διὰ νὰ εἶμαι εὐλικρινής, δὲν τὸ νομίζω. Ὑπὸ τὸ ὄρον, ἐννοεῖται, νὰ διαχωρίσωμεν τοὺς καθηγητὰς ἀπὸ τὸν θεσμὸν

καθ' εαυτόν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ καθηγηταί, κατὰ τὴν μεγαλύτεραν πλειοψηφίαν των, εἶχον συνείδησιν τῆς παραμορφώσεως τὴν ὁποίαν ὑφίστατο ἡ Ἑκπαίδευσις καὶ ἀπεδοκίμαζον τὴν ἄτακτον, καὶ μὲ μοναδικὸν σκοπὸν τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὰς Ἀκαδημαϊκὰς ἐξετάσεις, συσσωρεύουσιν γνώσεων πού ἐπέβαλλον τὰ ὠράρια, τὰ προγράμματα, αἱ ἐξετάσεις καὶ αἱ κακὰ παιδαγωγικὰ συνήθειαι. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἠγωνίζοντο ἐναντίον αὐτῆς τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Μερικοὶ δέ, μετέτρεπον τὰς μεθόδους διδασκαλίας των προκειμένου νὰ τὰς προσαρμόσουν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Θὰ ἦτο πολὺ ἀδίκον νὰ λησμονήσωμεν ὅλα αὐτά.

Παρὰ ταῦτα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθές, ὅτι τὸ ρεῦμα ἦτο ἰσχυρὸν καὶ ὅτι παρέσυρε τὴν Μ. Ἑκπαίδευσιν πρὸς τὸν ἀκαδημισμὸν. Ὅπως λέγει ὠραιότατα ἡ Simone Well, οἱ ἐπιστήμονες παρήγγοντο εἰς κλειστά δοχεῖα, δηλ. ἀπομεμονωμένοι ἀπὸ τὸν κόσμον. Ὁ καιρὸς τῆς ἀντιδράσεως εἶχε σημάνει.

★ ★ ★

Οἱ συνάδελφοι τοῦ πανεπιστημίου, τὸ συνέδριον τῆς Χάβρης, αἱ ὑπουργικαὶ διατάξεις τοῦ 1938, αἱ κατεθύνουσιν τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ ὑπουργὸς Jean Zay εἶναι «οἱ σηματοῦρες» πρὸς μίαν ἀνακαινισμένην σύλληψιν τῆς Μ. Ἑκπαιδεύσεως πού πρόκειται νὰ λάβῃ συγκεκριμένην μορφήν μετὰ τὴν πείραν τῶν νέων τάξεων κατὰ τὸ 1945. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτὰς ἔθεσεν ἐκεῖ ὅλην τὴν ἐλπίδα καὶ δι' αὐτὸ ἐλπίζει νὰ τοῦ συγχωρηθῇ ἢ μετὰ θερμοῦτος ὀμιλία του δι' αὐτὰς.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν ἀρχικῶς καὶ νὰ μὴ τὸ λησμονήσωμεν, εἶναι ὅτι εἰς τὴν περιπτῶσιν τῶν νέων τάξεων δὲν πρόκειται διὰ κατεθύνσεις αἱ ὁποῖαι ἔπεσαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ διὰ «κίνησιν πού προῆλθεν ἐκ τῶν βάσεων», ὅπως θὰ ἔλεγον εἰς τὴν πολιτικὴν. Οἱ καθηγηταί, ἠσθάνοντο ἐντὸς των τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην μιᾶς ἀνανεώσεως, ἐμάχοντο ἐναντίον τῆς κυριαρχίας τῆς ρουτίνας καὶ τέλος εἰσηκούσθησαν καὶ κατενοήθησαν.

Αἱ νέαι τάξεις ἤρχισαν τὴν λειτουργίαν των.

Ὅχι ἀπὸ μανίαν μοντερνισμοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀνεύρουν μέσα εἰς τὴν Μ. Ἑκπαίδευσιν καὶ ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ἀληθῆ τῆς ἀποστολῆν, δηλ. τὴν ἀποστολῆν τῆς ὡς μορφωτικῆς ἐκπαδεύσεως, αἱ νέαι αὐταὶ τάξεις, ἐπῆραν τὴν θέσιν τοῦ ἐγκυκλοπαιδισμοῦ πού ἀπειλεῖ τὸν συντονισμὸν καὶ τὴν ἀλληλοσχέτισιν τῶν διαφόρων μαθημάτων. Εἰς τὸ ἐξῆς, ἀντιμῆς διασκορπίσεως συχνὰ κοπιώδους διὰ τὸ παιδί θὰ ἐπιδιώξουν τὴν συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεών του, γύρω ἀπὸ ἓνα κοινὸν θέμα. Τοιοῦτοτρόπως ἡ φιλολογικὴ ἐξήγησις ἐνὸς κεμενοῦ σχετικοῦ π.χ. μετὰ τὴν γλαῦκα τῆς Colette συνεχίζετο τὴν ἰδίαν ἐβδομάδα μέσα εἰς ἓνα μάθημα (διὰ τὸ ἴδιον θέμα) τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, τοῦ σχεδίου καὶ τῆς χειροτεχνίας. Ὁ καθηγητῆς τῶν Γαλλικῶν εἰκονογράφει μὲ μίαν μελέτην τοῦ Πασκάλ τοῦ μάθημα τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ ὅποιον οἱ μαθηταὶ μόλις εἶχον διδαχθῆ τὸ πείραμα τοῦ Τορικέλλι. Ἡ συσχέτισις αὐτῆ τῶν διαφόρων μαθημάτων μεταξὺ των καθίστατο δυνατὴ χάρις εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν ὁμάδων τῶν καθηγητῶν. Αἱ ὁμάδες αὐταὶ καθυρθύνοντο ἀπὸ ἓνα ἀρχηγόν καὶ συνεκεντρώνοντο περιοδικῶς διὰ νὰ δώσουν ἐκ νέου κάποια ἐνότητα εἰς μίαν διδασκαλίαν τόσον διασκορπισμένην. Τὸ «Bachotage» (ἡ προσπάθεια δηλ. τῶν παιδιῶν νὰ μάθουν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ) κατενικήθη μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μεθόδων ἐργασίας. Αἱ μέθοδοι αὐταὶ ἐπέτρεπον μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἰς τοὺς μαθητὰς ν' ἀναλάβουν ὑπευθύνως τὴν ἰδίαν τους μόρφωσιν. Πράγματι, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι τὰ παιδιά αὐτὰ ἠνθίζαν κυριολεκτικῶς κατὰ τὰς ὥρας τῆς διευθυνομένης ἐργασίας ὅπου ὁ καθηγητῆς εἶχε μαζί του μόνον, τὸ ἥμισυ τῆς τάξεως. Ἔταυε νὰ εἶναι ἓνας magister προκειμένου νὰ ἐμφυχώσῃ καὶ ἐξατομικεύσῃ τὴν διδασκαλίαν του. Ἦτο ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ἐμάνθανον διὰ νὰ μάθουν: Τὸ ἰδανικὸν τῶν οὐμανιστῶν τοῦ 16ου αἰῶνος τὸ ὅποιον ἐξή-

τει «ένα κεφάλι μᾶλλον καλοφτιαγμένο παρὰ καλογεμισμένο» (une tête plutôt bien faite que bien pleine—Montaigne—) συνηρτάτο μὲ τὰ συμπεράσματα τοῦ συγχρόνου κόσμου ποῦ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν νέον ἄνθρωπον, ἀντὶ ν' ἀποστηθίσῃ μίαν σελίδα χημείας, νὰ μ ἄ θ η ἀπὸ τὴν χημείαν καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ διδάσκειται ἀπ' αὐτὴν καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

Ἄλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπε αἱ νέαι τάξεις νὰ ἀρκεθοῦν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν, μόνον, τοῦ οὐσιώδους χαρακτηριστικοῦ τῆς ἰδανικῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ προσαρμόσουν εἰς τὸν 20ον αἰῶνα ἔκαμαν μίαν μεγάλην προσπάθειαν προκειμένου ν' ἀναχωροῦν πάντοτε ἐκ τοῦ συγκεκριμένου. Τοιοῦτοτρόπως κατέστησαν ὑποχρεωτικὴν τὴν διὰ τῶν χειρῶν παιδαγωγικὴν ἐργασίαν, ἣ ὅποια ἐπέτρεπε εἰς τὰ παιδιά νὰ ἀναμίξουν μέσα εἰς τὴν ἰδίαν προσπάθειαν καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιτυχίαν τὰ διανοητικὰ καὶ χειροτεχνικὰ μαθήματα. Τέλος καὶ προπάντων αἱ δύο ὥραι ἐβδομαδιαίως τῆς σ π ο υ δ ῆ ς τ ο ὕ π ε ρ ι β ἄ λ λ ο ν τ ο ς ἤνοιξαν πρὸς τὴν ζωὴν τὸ παράθυρον τῆς τάξεως. Χάρις εἰς τὸν καθηγητὴν ὁ ὅποιος δὲν ἔκαμνε τὴν σπουδὴν τοῦ περιβάλλοντος «γιά νὰ περνᾷ τὴν ὥρα του» ἀλλὰ κατώρθωνε νὰ ἐνσωματώη κατ' ἀπόλυτον φυσικότητα τὴν ἔξοδόν του με τὸς μαθητάς, π.χ. εἰς τὸν γειτονικὸν σταθμὸν, μέσα εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ὁ δογματισμὸς—ὡς διδακτικὴ μορφή—ἐξηφανίσθη διὰ παντός.

Βεβαίως, αὐταὶ αἱ ἐμπειρίαι, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν πρὶν ἀπὸ 18 ἔτη μέσα εἰς τὰς τάξεις τὰς ὁποίας σήμερον ὀνομάζουν «ὀδηγούς» (pilotes) εἶναι ἀκόμη πολὺ ἐκτοπισμέναι. Βεβαίως, ὑπῆρξαν ἀποτυχίαι διότι οἱ καθηγηταὶ δὲν ἦσαν πάντοτε ἱκανοὶ νὰ κατευθύνουν αὐτὴν τὴν δύσκολον ἐκπαίδευσιν τῶν γελοιογραφῶν. Εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι πολλοὶ καθηγηταὶ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίδασκον οὔτε εἰς τὰς ν έ α ς τ ἄ ξ ε ι ς, οὔτε εἰς τὰς τ ἄ ξ ε ι ς p i l o t e s, ἐφήρμοζαν—μὲ πόσας δυσκολίας καὶ παραγνωρίσεις!—αὐτὰς τὰς μεθόδους τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἐκ βάθρων ἀνανεώσεως τῆς Παιδείας. Πάντως, κατὰ τὸ 1959, ἔφθασεν ἡ στιγμή, ἔστω καὶ

μὲ καθυστέρησιν, νὰ γενικευθῇ μὲ τὴν μὴν ἢ μεγάλη αὐτὴ προσπάθεια καὶ νὰ θεσμοποιηθῇ ἡ νέα Μέση Ἐκπαίδευσις.

Τότε ἐξερράγη ἡ βόμβα. Ἡ βόμβα τῆς Σχολικῆς ἐκρήξεως⁽³⁾. Ἄς προσέξωμεν τὸ ἐξῆς: Δὲν θέλομεν νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν «δημογραφικὴν παλίρρουαν» ἣ ὅποια φέρει χιλιάδας νέων μαθητῶν εἰς ὄλους τοὺς τύπους Μ. Ἐκπαιδεύσεως. Θέλομεν μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ δημοκρατικοποίησις τῆς Ἐκπαιδεύσεως—ἣ ὅποια μᾶς ὑποχρεώνει νὰ προσφέρωμεν τὴν καλύτεραν δυνατὴν διδασκαλίαν εἰς τὸν μεγαλύτερον δυνατὸν ἀριθμὸν παιδιῶν—δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκρηξιν καὶ καταστροφὴν τοῦ ἀρχαίου δομικοῦ συστήματος. Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ 1959 ἔκαμε τὴν ἀρχὴν μιᾶς δημοκρατικοποιήσεως ποῦ ἐπέβαλλον τὰ οικονομικὰ δεδομένα καὶ ἀπῆται ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη. Μᾶς ὑπολείπεται νὰ ἴδωμεν ποῖαι εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς διὰ τὴν ἰδικὴν μας Μ. Ἐκπαίδευσιν.

Πρὸ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρυθμίσεως, τὰ παιδιά τὰ ὁποῖα ἦσαν ἱκανὰ νὰ συνεχίσουν σπουδὰς μετὰ τὴν πρώτην στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐμοιράζοντο εἰς τρεῖς κλάδους, διαφορετικῶν τύπων: Τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν ἐπεκτεινομένην εἰς τὰς συμπληρωματικὰς παραδόσεις (Cours Complémentaires ποῦ τῶρα συνιστοῦν τὰ Κολλέγια Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως, C.E.G), τὴν τεχνικὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν κυρίως Μ. Ἐκπαίδευσιν. Ἡ Ἱστορία μᾶς ὑποχρεώνει νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις ἦτο κατὰ πολὺ ἀρχαιότερα τῶν ἄλλων. Εἶχεν ἰδρυθῆ ἀπὸ μίαν ὀρισμένην κοινωνικὴν τάξιν καὶ εἶχε θανασιῶς ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολὴν της, ὡς ἐκπαίδευσις μιᾶς «μερίδος ἐκλεκτῶν» μέχρι τοῦ 1939. Ὁφείλομεν ἐπίσης νὰ ὀμολογήσωμεν ὅτι οἱ ἄλλοι δύο τύποι τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνεπτύχθησαν, μὲ κόπον καὶ ἐπιτυχίαν, πλησίον τοῦ ἀριστοκρατοῦ πρωτοτόκου ἀδελφοῦ των, ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ μορφώσουν βαθμηδὸν διδασκάλους, ἐπιθεωρητάς, διευθυντάς καὶ ἕνα κοι-

(3) J. Luis Gros «L'explosion Scolaire», S.E.V.P.E.N. 13, rue du Four, Paris 6e.

νωνικόν περιβάλλον ειδικῆς προελεύσεως. Εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν ἐπίστε «τρεις διαδρόμους». Ἡ μεταρρυθμισίς—ἡ ὁποία δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ μόνον ἂν μὲ σύνεσιν ἀναπτύσσεται χρόνον μὲ τὸν χρόνον—θέλει νὰ καταργήσῃ τοὺς τρεῖς διαδρόμους, δηλαδὴ:

1ον. Νὰ μοιράσῃ ἐκ νέου τὰ παιδιὰ μέσα εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς συγχρόνου, τεχνικῆς ἢ κλασσικῆς ἐκπαιδεύσεως συμφώνως μὲ τὰς ἰκανότητάς των καὶ ὄχι πλέον συμφώνως μὲ τὴν κοινωνικὴν καταγωγὴν τῶν οἰκογενειῶν.

2ον. Νὰ προσφέρῃ εἰς ὅλα τὰ παιδιὰ τὰ εὐρισκόμενα κανονικῶς εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς δρόμους τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἡ Μ. Ἐκπαιδεύσις ἐπεφύλασσε ἄλλοτε εἰς μερικοὺς προνομιούχους.

Εἶναι αὐτὸ δημαγωγία; Ρεμβασμός οὐπιστοῦ;

Ἀπολύτως ὄχι—τουλάχιστον αὐτὸ πιστεύομεν ἡμεῖς—ἂν τρεῖς οὐσιώδεις προϋποθέσεις ἐξασφαλισθοῦν:

Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ λήξῃ ἅπαξ διὰ παντός ἡ ἱεραρχία τοῦ Κλασσικοῦ, τοῦ Συγχρόνου καὶ τοῦ Τεχνικοῦ Σχολείου εἰς τρόπον ὥστε αἱ γαλλικαὶ οἰκογένειαι νὰ μὴ λέγουν πλέον: «Ὁ υἱός μου θὰ προσπαθήσῃ νὰ βγάλῃ τὸ Κλασσικόν» ἂν δὲν τὰ καταφέρῃ, κατεβαίνει εἰς τὸ Σύγχρονον. «Ἄν καὶ ἐκεῖ ἀποτύχῃ, θὰ δυνάμεθα πάντοτε νὰ καταφεύγωμεν.. εἰς τὸ Τεχνικόν!» Ἄν δι' αὐτὸ τὸ ἐλεεινὸν πνεῦμα ποὺ βασιλεύει εὐθύνονται αἱ οἰκογένειαι, τὸ πανεπιστήμιον δὲν εἶναι περισσότερον ἕθων. Ὁ Ὑπουργὸς L.Paye ὑπέγραψε δικαίως εἰς τὰς 19 Ὀκτωβρίου 1960 μίαν διαταγὴν ποὺ ἔλεγεν: «Οἱ διευθύνται καὶ καθηγηταὶ τῶν σχολείων θὰ διέπραττον βαρύτερον σφάλμα ἂν ὠδήγουν τοὺς καλύτερους μαθητὰς πρὸς τὴν Κλασσικὴν Ἐκπαιδεύσιν».

Τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ αὐτὴ ἡ ἱεραρχία, ἡ ὁποία νομίζομεν ὅτι ἔχει μᾶλλον κοινωνικὰς ρίζας παρὰ λογικὰ ἐρείσματα, εἶναι νὰ κατορθώσωμεν, ὥστε τὰ παιδιὰ καὶ οἱ καθηγηταὶ τῶν διαφόρων τύπων ἐκπαιδεύσεως νὰ γνωρίζονται καλῶς: Εὐθὺς ἀμέσως θὰ κατανοηθοῦν καὶ θὰ ἐκτιμηθοῦν ἀμοιβαίως. Ἴδου διατί ἡ

δευτέρα προϋπόθεσις μᾶς Μ. Ἐκπαιδεύσεως ἀξία ἑνὸς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ ὑπαρξις ἰδρυμάτων ὅπου αὐτὰ τὰ παιδιὰ καὶ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι θὰ συνυπάρξουν δι' ὀρισμένα μαθήματα καὶ θὰ συγχωνευθοῦν δι' ἄλλα. Ἐάν τὸ σχολεῖον ἑνὸς μόνου τύπου δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀναγκαίαν διαφοροποίησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῶν κλίσεων, τὸ ἐνοποιοῦμενον σχολεῖον τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ Κολλέγια διαφόρων κατευθύνσεων πρέπει νὰ γίνῃ τὸ μέγα ἐθνικὸν σχολεῖον.

Μένει ἡ τρίτη προϋπόθεσις, ἡ πλέον δύσκολος ἀλλὰ καὶ ἡ πλέον ἐνθουσιώδης: νὰ σώσωμεν, μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἐντυπωσιακὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς Γαλλικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τῆς Μ. Παιδείας. Προσπαθήσαμεν νὰ δεῖξωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν Μ. Ἐκπαιδεύσιν δὲν εἶναι τὸ ὅτι ἐκεῖ μανθάνουν λατινικὰ οὔτε ὅτι συχναίον εἰς αὐτὴν τὰ παιδιὰ τῆς ἐλευθερόφρονος τάξεως. Ἀὐτὸν χαρακτηρίζεται ἡ Μ. Ἐκπαιδεύσις ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς ἐπιβραβεύσεως τῶν σπουδῶν δι' ἑνὸς Ἀκαδημαϊκοῦ διπλώματος οὔτε ἀκόμη ἀπὸ τὸ ὅτι ἕνας μαθητὴς 13 ἐτῶν ἔχει δέκα διαφορετικοὺς καθηγητὰς. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον τὴν διακρίνει εἶναι ἡ ἀποστολή της νὰ μορφώσῃ ἕνα πνεῦμα καὶ μίαν εὐαισθησίαν ἱκανὰ νὰ προσαρμοσθοῦν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ζωὴν. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ Μ. Ἐκπαιδεύσις χαρακτηρίζεται πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ διδασκάλου παρὰ ἀπὸ ἕνα πρόγραμμα ἢ μίαν διδασκομένην ἐπιστήμην.

Καὶ αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὰς Νέας Τάξεις. Ὅταν οἱ μεταρρυθμισταὶ τοῦ 1959 ἠθέλησαν νὰ ἐφαρμόσουν τὰς ἀντιλήψεις των, διέκριναν ἀμέσως ὅτι αἱ τάξεις αὐταὶ ἀνταποκρίνοντο, εἰς μέγιστον βαθμόν, πρὸς τὰς ἀπόψεις των. Ἦδη ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν διαφόρων τύπων ἐκπαιδεύσεως ἐπραγματοποιήθη μέσα εἰς μερικὰ Λύκεια-pilotes. Ἡ σπουδαιότης ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὴν γνωριμίαν τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἐξατομίκευσις τῆς διδασκαλίας ἠνθύνουν μεγάλως τὴν δημοκρατικοποίησιν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἴσης ἀξίας τῶν διαφόρων μαθημάτων καὶ ἡ θέσις ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸ συγκεκριμέ-

νον, διηκολύνον την είσοδον μαθητών, οι όποιοι πρότερον, θά είχαν κατευθυνθή προς ένα άλλον τύπον εκπαιδύσεως. Επίσης μέθοδοι, αι όποιαι κατά τό 1958, εκαλλιεργούτο εις έξήντα περίπου Λύχεια εγενικεύθησαν άποτόμως διά διατάγματος (Έγκύκλιος Νο 568 (18 Ιουνίου 1960) εις όλας τάς τάξεις πρώτης και δευτέρας. Η άρχή έγινε. Έλπίζομεν ότι αι τάξεις τής τρίτης και τετάρτης θ' ακολουθήσουν την ίδιαν όδόν.

Άλλά τό 1960 δέν είναι 1945 και δι' αυτό νέα μαθήματα εισήχθησαν εις την εκπαίδευσιν. Οι νέοι οι όποιοι ζούν εις την άτομικήν εποχήν πρέπει να έχουν εκπαιδευθή εις τόν πειραματισμόν και την παρατήρησιν τών φαινομένων. Οφείλουν να έχουν προετοιμασθή διά την επιστημονικήν πορείαν που πραγματοποιείται με συμβολικά παραστάσεις, με υποθέσεις αι όποιαι γεννώνται εις την φαντασίαν, με δοκιμας και άποτυχίας, ψηλαφήσεις, λάθη που διορθώνονται και οδηγούν τέλος εις την επιτυχίαν. Μία τοιαύτη εκπαίδευσις χρειάζεται πολύν χρόνον και ύπομονήν. Μία εύλογημένη ώρα,—εύλογημένη διότι δέν έχει «πρόγραμμα»,—έδόθη εις τούς καθηγητάς που επιθυμούν πολύν ν' ασχοληθούν με αυτάς τάς πειραματικάς επιστημονικάς εργασίας. Μέσα εις ένα άλλον χώρον, περισσότερον περιουρισμένον, αλλά έξ ίσου δημοουργικόν, ήμπορεί ν' αναπτυχθή ό τεχνολογικός συλλογισμός που προτίθεται να κάμη τόν μαθητήν ικανόν ν' ανακαλύψη την σκοπιμότητα ενός αντικειμένου και έχει υποχρέωσιν να τόν βοηθήση, ώστε να τήν εκφράση με μίαν γραφικήν παράστασιν, καθ' ότι εις τόν σημερινόν πολιτισμόν εκφραζόμεθα τόσον διά του σχεδίου όσον και διά τής λέξεως.

Αυτά τά δύο παραδείγματα δείχνουν εις έμέ κατ' έξαιρετον τρόπον πώς ή ίδια ή ουσία τής Μ. Έκπαιδύσεως δύναται να σωθή (έχω τόν πειρασμόν να γράψω: α ν α σ τ η θ ή) μέσα από μαθήματα τά όποια μερικοί πιθανώς θά θεωρήσουν ως πολύ ξένα προς τό ιδεώδες τής Μ. Παιδείας. Και πώς να μην όμιλήσωμεν διά την ανάπτυξιν τών όπτικο-άκουστικών μέσων, του κινηματογράφου, τής τηλεοράσεως; Πρέπει

να είπωμεν σαφώς ότι αν άρνούμεθα τά μέσα αυτά και αν τά περιφρονώμεν, αυτά τελικώς θά θριαμβεύσουν και θά μάς συντρίψουν. Ένώ, εάν άποκτήσωμεν έξουσίαν επ' αυτών και τά χρησιμοποιώμεν όπως πρέπει, αντί να γίνον όργανα πτώσεως του γενικού μορφωτικού επιπέδου, θά συντελέσουν εις την άνοδόν του έρχόμενα εις επικουρίαν. Τοιουτρόπως π.χ. τό μαγνητόφωνον με τό να ελευθερώη τόν καθηγητήν από κάθε τι τό όποιον είναι μηχανικόν κατά την άπόκτησιν τών αυτοματισμών, του αφήνει περισσότεράν δύναμιν δι' αυτό τό όποιον ή διδασκαλία του οφείλει να προσφέρει ως μορφωτικόν.

Τέλος, ως τό είπωμεν όπως τό σκεπτόμεθα, ή γαλλική Μ. Έκπαιδευσις, αν την συγκρίνωμεν π. χ. με την εκπαίδευσιν τών φίλων μας Βρετανών, παραμελεί την μόρφωσιν του χαρακτήρος προς όφελος τής αναπτύξεως τής διανοίας. Έπρεπε να διορθώσωμεν αυτήν την έγκεφαλικήν και άτομικιστικήν αντίληψιν περι άγωγής. Μία μεγάλη προσπάθεια κατεβλήθη διά ν' αναπτυχθούν εντός τής Μ. Έκπαιδύσεως δραστηριότητες τάς όποιάς όνομάζουν κοινωνικομορφωτικάς (Socio-éducatives). Οι σχολικοί συνεταιρισμοί, τούς όποιους διευθύνουν μαθηταί, αυξάνονται. Αι λέσχει φωτογραφίας, κινηματογράφου, άστρονομίας, φυσικής ιστορίας, ζωγραφικής, ένοργάνου μουσικής, άναγνώσεως, βιβλιοδεσίας, διεθνών σχέσεων, sports κ.λ.π.... παίρνουν ζωήν από τούς νέους. Οι νέοι αυτοί, εκτός μιας ειδικεύσεως την όποιαν άποκτούν συμφώνως προς την άρέσειάν των και διότι είναι υπεύθυνοι τοιούτων λεσχών, καλλιεργούν εκεί την φαντασίαν, την πρωτοβουλίαν, την άποφασιστικότητα, την συνεργατικότητα και άποκτούν την συνείδησιν του υπευθύνου. Αυταί αι μικραί πολιτείαί, εις τό έσωτερικόν τής μεγάλης δημοκρατίας τής έθνικής εκπαιδύσεως, προπαρασκευάζουν συγχρόνως διά την ζωήν του πολίτου. Γνωρίζομεν, ότι όλα αυτά τά όποια ανεφέραμεν δέν υπάρχουν παντού εις τόν αυτόν βαθμόν. Μένουν πολλά άκόμη προς πραγματοποίησιν. Παρά ταυτα, αι πρόοδοι είναι ταχεία και τό νέον πεδίο παιδαγωγικής

δράσεως μᾶς χαρίζει πολλές ἐλπίδας.

Καιρός, ὅμως, νὰ δώσωμεν εἰς ἄλλους τὸν λόγον καὶ ν' ἀφήσωμεν ν' ἀκουσθῇ ἡ ἀντίθετος γνώμη, τὴν ὁποίαν, φίλοι ἐκφράζουν ὡς ἐξῆς: « Λησμονεῖτε, ὅτι ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις περατοῦται δι' ἑνὸς διαγωνισμοῦ. Ὅμιλεῖτε συχνὰ διὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν παιδιῶν διὰ τὴν ζωὴν. Ἄλλ' αὐτὰ προετοιμάζονται διὰ τὸ Ἀκαδημαϊκόν! Λησμονεῖτε τὰ προγράμματα καὶ τὸν ρυθμὸν τὸν ὁποῖον μᾶς ἐπιβάλλουν! Συμπαθοῦμεν πολὺ τὰς μεθόδους σας τοῦ σχολείου ἐργασίας καὶ ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἔγγραφα προκειμένου νὰ μελετήσωμεν τὴν δίκην τῆς Jeanne d' Arc, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν καιρόν! Ὑπερασπίζετε τὴν μουσικὴν, τὸ σχέδιον, τὰς λέσχας, ἀλλὰ εἰς τὰς ἐξετάσεις διὰ τὸ Ἀκαδημαϊκόν Ἀπολυτήριον γίνεται λόγος δι' αὐτά:»

Σπουδαία ἀντίρρησης ἡ ὁποία δὲν διέφυγε ἀπὸ τὴν προσοχὴν τῶν μεταρρυθμιστῶν: Τὸ Ἀκαδημαϊκόν μετατρέπεται. Τώρα τὸ σχολικὸν βιβλιᾶριον ἀποκτᾷ συνεχῶς περισσότεραν ἀξίαν. Τιουτοτρόπως, ἡ γενικὴ συμπεριφορὰ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν σχολικὴν τῶν ζωὴν θὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καὶ θὰ ἐπηρεάσῃ τὰ ἐπιτυχῆ ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων. Συγχρόνως, τὸ πρόγραμμα θὰ χάσῃ τὸν ἐπιτακτικὸν του χαρακτῆρα καὶ ὁ καθηγητὴς θὰ ἐπανεῦρη τὴν ἀναγκαίαν ἐλευθερίαν διὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς διδακτικῆς του προσφορᾶς⁽⁴⁾.

(4) Μίαν ἄλλην μεγαλυτέραν ἀντίρρησην, ἡ ὁποία θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προβληθῇ ἐναντίον τῆς γενικεύσεως τῆς Μ. Ἐκπαίδευσεως, ἀποτελεῖ τὸ μέγα πρόβλημα τῆς μορφώσεως τῶν καθηγητῶν. Παρ' ὅτι ἐξέρχεται ὀλίγον τοῦ θέματος, καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν Ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν, λέγομεν ἐν ὑποσημειώσει τὰ ἐξῆς:

Τὸν Ὄς πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸν καταρτισμὸν τῶν καθηγητῶν, θαίνομεν, ὅπως φαίνεται, πρὸς ἐνοποιήσιν.

Τὸν Ὄς πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν τῶν μόρφωσιν, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ἐν τῇ ἐνοίᾳ αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἦδη ἤρχισε, νὰ πολλαπλασιασθοῦν αἱ ὀλιγοχρόνιοι μετεκπαιδεύσεις (stages) ὅπου θὰ ἐπανευρίσκοντο μ α ζ ι οἱ καθηγηταὶ τῶν διαφόρων μαθημάτων. Πρέπει ἐπίσης, οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀ-

Ἄλλα αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀκόμη πραγματοποιηθῆ, ἀλλὰ μοῦ φαίνονται, ἐὰν ἡδυνάμην νὰ εἶπω, «ἐν δυνάμει». Αἱ μεγάλαι προοπτικαὶ ἐχαράχθησαν καὶ ἡ λογικὴ τῆς δημοκρατικοποιήσεως συνεπιφέρει βαθεῖας μεταβολάς. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πλατεῖαν ἀναδιοργανώσιν τῆς Γαλλικῆς Ἐκπαίδευσεως, ἡ Μ. Ἐκπαίδευσις εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία ἐθίγη περισσότερο. Καὶ ἐφ' ὅσον γενικῶς αἱ ἀλλαγαὶ εἶναι γεγονὸς σύγχρονον καὶ ἐπίκαιρον, λέγομεν ὅτι μία ἐκπαίδευσις τῶν ἐκλεκτῶν δὲν μετατρέπεται, χωρὶς μεγάλους πόνους, εἰς ἐκπαίδευσιν τῆς μάξης. Ἀλλὰ ἡ δημοκρατικοποίησις δὲν εἶναι συνώνυμος τῆς χυδαίας ἐκλαϊκεύσεως. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ παραδοσιακὴ Μ. Ἐκπαίδευσις εἶχε διασώσει γνήσιον, ἀποτελεσματικὸν καὶ ἐπίκαιρον μεταφέρεται κατ' ἄριστον τρόπον εἰς τὸν μεγάλον ἀριθμὸν. Μόνον πρέπει ν' ἀλλάξῃ ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ Μ. Παιδεία θὰ κερδίσῃ τὴν μάχην τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὅ,τι τὴν παρεμόρφωνε μέχρι τώρα, νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν σκληρύνσιν, ν' ἀποτινάξῃ τὴν ρουτίαν καὶ νὰ ἐπανεῦρη τὸν ἑαυτὸν τῆς ὅπως παρουσιάζετο εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ Μοντανίου ἐπὶ τῆς Institution des Enfants, δηλαδὴ νέα, ρωμαλέα καὶ κατακτώσα. Οἱ καιροὶ εἶναι δύσκολοι, ἀλλὰ φέρουν μαζί τῶν μίαν μεγάλην ἐλπίδα:

«Ὁ ἄνεμος σηκώνεται. Ἄς τολμήσωμεν ἄν ἔσται νὰ ζήσωμεν!»

JACQUES QUIGNARD

Διευθυντῆς τῶν Παιδαγωγικῶν Σπουδῶν
εἰς τὸ Διεθνὲς Παιδαγωγικὸν Κέντρον
τῶν Sevres

Ἀπόδοσις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν:

ΑΛ. Β. ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΥ

νωτάτης Ἐκπαίδευσεως, τῶν ὁποίων αἱ συνήθειαι ἐπιδρῶν τόσοσιν πολὺ ἐπὶ τῶν μελλόντων καθηγητῶν τῆς Μ. Ἐκπαίδευσεως, ν' ἀποδείξουν ὅτι ὁ μοναδικὸς τρόπος διδασκαλίας μιᾶς ἐπιστήμης δὲν εἶναι αἱ παραδόσεις ἀπὸ τὴν ἔδραν.

ΑΠΟ ΕΝΑ ΔΙΑΛΟΓΟΝ

ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Εἰς τὸ ἀμερικανικὸν περιοδικὸν «The Christian Century» (March 10, 1965), δημοσιεύεται ἡ περίληψις ἑνὸς διαλόγου μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων ἐπὶ μερικῶν ὕψεων τοῦ γάμου καὶ τῆς στάσεως τῶν Ἑκκλησιῶν. Ἄν καὶ αἱ ὕψεις αὐταὶ δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ, ὡς τόσο εἶναι χρήσιμο νὰ τὶς παρακολουθῆ κανεὶς γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἔχῃ μίαν εἰκόνα τῶν σχετικῶν προβλημάτων.

Ὅταν οἱ Καθολικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι προβληματίζονται γιὰ μιὰ ἔνωση, τότε ξεπηδᾷ καυτὸ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ γάμου καὶ τοῦ διαζυγίου. Ὅσο ὁ καιρὸς περνᾷ, τόσο ἀγεφύρωτο φαίνεται τὸ χάσμα πὺν τοὺς χωρίζει. Οἱ Καθολικοὶ τὸ θεωροῦν μυστήριον, ἀλλὰ ἡ θεολογία τῶν μυστηρίων τοὺς ἐξελίσσεται σήμερα. Οἱ κανόνες πὺν ὠρίστηκαν ἀπὸ τὴ Σύνοδο τοῦ Τριδέντου τὸν 16ον αἰῶνα θεωροῦνται ὑποτυπῶδεις.

Οἱ καθολικοὶ παραδέχονται ὅτι τὸ μυστήριον ἐπιφέρει τὴν χάριν «ex opere operato» ἐντὸς αὐτῶν καὶ δι' αὐτοῦς.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι δέχτηκαν τὴ μεταβίβασιν θείας χάριτος, ἀλλὰ κατηγόρησαν τοὺς Καθολικοὺς—ἐχθροὺς τῶν τότε—ὅτι ἀσκοῦν μαγεία καὶ ὄχι λατρεία. Τὰ καθολικὰ μυστήρια λέγουν, εἶναι μηχανικὸς αὐτόματος τρόπος λήψεως ποσοτήτων θείας χάριτος. Γι' αὐτὸ οἱ σημερινοὶ θεολόγοι λέγουν σήμερα ὅτι ἡ χάρις μεταδίδεται «ex opere Christi» καὶ «Verbum fidei» δηλαδή: ἡ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ πίστις τοῦ ἀτόμου συμμετέχουν. Ἡ Σύνοδος τοῦ Τριδέντου δὲν ἀντιφάσκει ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ χρειάζονται διεύρυνσι καὶ ἰσορροπία.

Οἱ θεωρίαι τῶν Διαμαρτυρομένων ἔχουν ἐπίσης ἐξελιχθῆ. Οἱ πρόγονοι Λουθηρανοὶ καὶ Καλθινισταὶ ἐξάλειψαν τὴν καθολικὴν διδασκαλίαν, διότι οἱ παλαιοὶ κανόνες ἐπέτρεπαν στοὺς Καθολικοὺς νὰ ἀσκοῦν ἐπίσης παράλληλα καὶ ἀμφισθητήσιμη πολιτικὴ ἐξουσία. Κατὰ τὴν γνώμη τοὺς ὁ γάμος ἦταν πολιτικὸ συμβόλαιον, καὶ ὄχι

μυστήριον· ἔτσι δὲν τὸν ἐτέλουν οἱ ἱερεῖς ἀλλὰ ὁ εἰρηνοδίκης ἢ καὶ ὅποιοςδήποτε ἄλλος θνητὸς μπορούσε νὰ λάβῃ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτήν.

Ἀπὸ τὸ 1692 καὶ ἔπειτα ἀρχίζουν καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι νὰ τελοῦν τὸ μυστήριον καὶ νὰ πιστεύουν σ' αὐτό. Ἔτσι ὁ διάλογος εἶναι εὐκολώτερος τώρα. Οἱ Καθολικοὶ διερωτῶνται πῶς ἕνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ διαλύσῃ μιὰ ἔνωση πὺν σφραγίζεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι πάλι πῶς ὁ νόμος μπορεῖ νὰ παρατείνῃ τὴν συμβίωσιν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀγάπη;

Μπορεῖ ὁ γάμος νὰ διαλυθῆ;

Ἀκόμη καὶ ὁ Πάπας δὲν μπορεῖ νὰ διαλύσῃ ἕνα γάμον ἀνάμεσα σὲ δύο βαπτισμένους. Οἱ Ἰησοῦται παραδέχονται ὅτι ὁ γάμος συμβολίζει τὴν ἔνωση Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἔνωση Θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως μέσῃ Του. Ἔτσι ὁ γάμος θεωρεῖται ἄλλοτος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωσηιν θανάτου τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους. Εἶναι ἡ σφραγίδα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀμοιβαία συγκατάθεσις πὺν τὸν κανὸν ἀδιάλυτο. Τότε λοιπὸν, πῶς γίνεται μερικοὶ νὰ ξεφεύγουν;

Τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὸ πολύπλοκον σύστημα πὺν ὑπάρχει: δηλαδή, οἱ κανόνες τοῦ καθολικισμοῦ μποροῦν νὰ ἀγνοοῦνται στὸν μὴ καθολικὸν κόσμον. Οἱ σκεπτικισταὶ Καθολικοὶ ἐλπίζουν καὶ ἐρευνοῦν γιὰ τὴν λύσιν, οἱ ταπεινόφρονες ἂν δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τοὺς ἀνυπόφορη μπορεῖ νὰ μὴν ἀσχοληθοῦν μ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα.

Οί κανόνες είναι άκατάληπτοι και από τους Καθολικούς και τους μη καθολικούς, γιατί γεννούν πολλά και άλυτα προβλήματα. Π.χ. μία κόρη από μικτό γάμο ανατρέφεται καθολικά παντρεύεται όμως ένα άγνωστικιστή: πρέπει να προσπαθήσει να τον προσηλυτίσει. "Αν άποτύχη ό γάμος της, θεωρείται μη έπικυρωθείς από την Έκκλησία και δεν τελείται μυστήριο. Υποψιάζονται οί εκκλησιαστικοί μήπως έπίτηδες δεν πείθει τον σύζυγόν της να πιστεύσει διά να έχη τό διαλυτόν του γάμου. Οί μη Καθολικοί διερωτώνται πόσα τέτοια προβλήματα δημιουργούνται καθημερινώς και οί Καθολικοί σκέπτονται ως έξης. "Ένας προτεστάντης ένώνει διά του μυστηρίου δύο άτομα με τό «οὐς ό Θεός συνέξευξε...» και άκούει την υπόσχεσί τους ότι θα είναι ένωμένοι μέχρι θανάτου αν τύχη να χωρισουν, μόνο ή πολιτεία άσχολεύεται μ' αυτούς και μπορεί ό ένας ή και οί δύο να συνάψουν άλλο γάμο πάλι κατά τον ίδιο τρόπο.

Οί Άφρικανοί εκκλησιαστικοί άρχηγοί πού τους άπασχολεί τό θέμα της πολυγαμίας λέγουν ότι ή μόνη διαφορά είναι ότι ή πολυγαμία, διά του διαζυγίου, γίνεται σε μία διαδοχική βάση.

Χρειάζεται περαιτέρω διερεύνησις.

Η άπαγόρευσις του διαζυγίου σώζει πολλούς γάμους σε περιόδους κρίσεως, ένω ή χαλαρότης του θεσμού του προτεσταντικού γάμου μπορεί να έπιφέρει διάλυσιν οίκογενειών πού θα έσώζοντο αν ή πνευματικότητα των ήταν πιό ίσχυρή.

Πολλά ζευγάρια εύγνωμονούν τό άδιάλυτο του γάμου πού τους έσωσε από χωρισμό σε περιόδους κοπώσεως και ταραχής και τους έκανε να ώριμάσουν περισσότερο. Χρειάζεται λοιπόν περισσότερη διερεύνησις του θέματος.

"Αν ή λυτρωτική άγάπη πρέπει να θεωρηθή σαν άποφασιστικός παράγων σε ένα γάμο ή Έκκλησία θα πρέπει να κάνει κάτι περισσότερο από τό να ήθικολογή και να διατάσσει. Τό πρόβλημα του διαζυγίου δεν είναι καθόλου όλιγώτερο δεξιά μεταξύ των Διαμαρτυρομένων. Οί διαζευ-

γμένοι Διαμαρτυρόμενοι δεν άποκλείονται μεν από την θεία μετάληψι, όμως αισθάνονται δακτυλοδεικτούμενοι και άπομωμένοι στην κοινωνία της πόλης των. Είναι θύματα δυσμενούς κριτικής και άνεκφράστων σχολίων.

Οί Διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι αναφέρονται στο Χριστό, ό οποίος μολονότι δεν καταργεί τον Ίουδαϊκό νόμο, τον άπλοποιεί και τον πνευματικοποιεί "Όμως οί Καθολικοί έκαναν τον νόμο βαρύ φορτίο. Ό Χριστός δεχόταν τις άρχές περισσότερο, παρά τό νόμο. Άλλά έχουν οί Διαμαρτυρόμενοι αντιμετώπισει τις άρχές σωστά; Είναι ή έλευθερία του «να κάνω όπως μ' άρέσει» μία άρχή; "Όχι θέβαια, αν δεν ήταν ριζωμένη σε μία αίσθησι εύθύνης.

Άναμφισβήτητα ό Χριστός θεωρούσε τον μοναδικό γάμο ως τον δημιουργικό σκοπό.

Η Καινή Διαθήκη αντίλαμπάνεται τό γάμο διαφορετικά από την Π. Διαθήκη, όπως δηλ. ό γάμος αξιοποιείται διά της δημιουργίας έτσι και σχετικοποιείται από τον έρχομό της «μελλούσης κρίσεως». Οί άνθρωποι θα κριθούν πάλι ό καθ' Ένας χωριστά και δεν θα ληφθή τό ζευγος ως ένα άδιάρετο άτομο.

Πρός μία συνεννόησι.

"Αν δεχθοῦμε την άποψι της Καθολικής Έκκλησίας περί ένός ίσοβίου γάμου γεννώνται τά έξης έρωτήματα: Τί είναι νέο σε ότι άφορα την άποτυχία του ανθρώπου στις σχέσεις του με τον Θεό και τους συνανθρώπους του;

Πώς μπορεί ή νηπιακή θάπτισι να αλλοιώνη τόσο την κατάσταση ώστε να θεωρηθή τό διαζύγιο και ό θ' γάμος έσχατον άμάρτημα και να άπαγορευέται ή θεία μετάληψι; Κάτω από τό προσωπείο του γάμου ό μοιχός μπορεί να συγχωρηθή διά του μυστηρίου της έξομολογήσεως πολλές φορές και να μεταλάβη, εάν οί προθέσεις του είναι άγνές κατά την ώρα της έξομολογήσεως. Άλλά ή φανερή μοιχεία του δευτέρου γάμου είναι άσυγχώρητη εάν δεν συμβαίνει χωρισμός διαρκείας λό-

γω θανάτου. Πολλές φορές η Καθολική νομική πράξι άφορα και μη καθολικούς που «δρουν καλη τη πίστει». Η ιδέα ότι το «σφάλμα δεν έχει δικαίωση» έχει άπλωθη και στις κοινωνικές μάζες έξω από τον καθολικισμό. Αυτό είναι ανάρμοστο· όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαιώματα.

Οί Καθολικοί τώρα ζητούν θεολογική λύσι που να είναι άληθινή, ως προς την πίστι τους και δίκαιη προς εκείνους που δεν την συμμερίζονται. Έτσι μολονότι δεν είναι εύκολο, οί κανόνες πρέπει να αναθεωρηθούν: Έρευνουν αν ο γάμος είναι μυστήριο διαρκείας ή ανανεώνεται από κάθε πράξι που σχετίζεται με τον έγγαμο βίο. Η έρώτησις αυτή αντιμετώπιζει την χάρι από την σκοπιά του χρόνου, και δεν άσχολεΐται με την ιερότητα του ίδιου του γάμου.

Έπαρκεις άπαντήσεις πρέπει να δοθούν από τους ιερείς που έχουν να αντιμετωπίσουν το λαό, όπου υπάρχουν υποθέσεις ζωής και θανάτου σε άτομα που είναι παγιδευμένα σε άποτυχημένο γάμο. Μπορεί να μεταδοθῆ χάρις με το συμβόλαιο γάμου; Μπορεί η χάρις του μυστηρίου να συνεχίση να έρχεται εκεί όπου η άγάπη έχει πλέον πεθάνει; Δεν είναι ιεροσυλία να ζουν παιδιά σε περιβάλλον χωρίς πραγματική άγάπη όπου τηρούνται μόνο τὰ προσχήματα με την συνενοχή της Έκκλησίας; Οί Διαμαρτυρόμενοι θα πουν ότι ο σκοπός του Θεού στο γάμο είναι πολύ βαρύν και σκληρός για την ανθρώπινη φύσι. Πρέπει να προσαρμόζουμε τις άποψεις μας στις άδυναμίες του ανθρώπου. Άλλά τότε οί Καθολικοί θα πουν: οί άνθρωποι που βαπτίζονται πρέπει να ένσαρκώνουν τον ύψιστο σκοπό του Θεού· το μόνο υποκατάστατο είναι να ζήσης μόνος. Δεν μπορεί η άλήθεια να βρίσκεται ανάμεσα σ' αυτά τὰ δύο άκρα; Οί Διαμαρτυρόμενοι ξεετάζουν εάν δεν έμποδίζεται η ώρίμανσις τών ατόμων από τη νομική καταπίεσι σε μιὰ κατάσταση ώριμου άποφάσεως για γάμο που στην πραγματικότητα δεν υπήρξε. Τί μας κάνει άξιους να πλησιάσουμε στην τράπεζα του Κυρίου;

Η έλευθερία από την άμαρτία; Ποιός θα μπορούσε να προσέλθῃ τότε;

Δεν είναι η ιερά θυσία μάλλον ένα φάρμακο για το άμάρτημα; Ο κανών δεν είναι άλάθτος αν και οί Διαμαρτυρόμενοι τον θεωρούν ως νόμο μιās άλαθῆτος Έκκλησίας. Όμως οί ίδιοι έχουν βαθύ σεβασμό για την κρυφή σχέση Θεού και ατόμου. Έδω ο κανών χάνει την δύναμι του και ο άνθρωπος επιδιώκει—διά της προσευχής—να έλθῃ σε έπαφή με το Θεό, όταν κατά τον κανόνα στερηται της θείας μεταλήψεως από μια αυθεντία που κρίνει μόνο την έξωτερική συμπεριφορά. Οί Διαμαρτυρόμενοι δεν περιμένουν να αλλάζουν οί Καθολικοί. Όμως θεωρούν ότι ο νόμος οδηγεί, δεν αναγκάζει, αναζητά το άτομο όπου είναι, όχι όπου οφείλει να είναι. Βοηθεί αλλά δεν σύρει τον άνθρωπο.

Ο Καθολικός έχει τη Βίβλο. Και ο Διαμαρτυρόμενος έχει τη Βίβλο. Ξέρει να άνακαλύπτῃ και να χρησιμοποιῆ τὰς άποψεις με άξιολογικό τρόπο ώστε να κρίνῃ και να άποφασίζη; Μήπως ακολουθῆ ἴσως ένα έσφαλμένο πνευματικό δρόμο σε περίπλοκες υποθέσεις; Πόσοι δεν βρίσκουν αντιμετώπο τον Θεό στις άποφάσεις τους αν και πιστεύουν στην έσχατη έξουσία του Θεού; Οί Καθολικοί και Διαμαρτυρόμενοι πρέπει να βοηθήσουν άλλήλους για να μπορέσουν να έναρμονίσουν την έργασια του Χριστού και την πίστι του ατόμου.

Και οί Όρθόδοξοι;

Πόσα θα είχαν να προσφέρουν ανάμεσα στη διαμάχη αυτή, στ' άλήθεια, αν άντλουσαν από το άληθινό πνεύμα της Όρθόδοξου Άνατολικῆς Έκκλησίας κι' αν άποφάσιζαν να χρησιμοποιήσουν τούς θησαυρούς της, να προσφέρουν μιάν άληθινή και τίμια συμβολή στη συζήτησι για τὰ θέματα του γάμου. Είναι κάτι που χρειάζεται τόσο πολύ στους καιρούς μας!

Γ. Σ.

ΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Ἡ πρώτη σύγκρουσις τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον εἶναι καθαρὰ σύγκρουσις ἀλλαγῆς περιβάλλοντος. Τὸ παιδί φεύγει ἀπὸ μίαν θερμὴν ἐστίαν διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς ἕνα κατασκευάσμα, ὅπως νομίζει, τὸ ὁποῖον ἐφεῦρον οἱ μεγάλοι γιὰ νὰ θασανίζουν τοὺς μικροὺς, εἰς ἕνα τόπον τιμωρίας. Μήπως ἀπὸ τῆς προσχολικῆς ἀκόμη ἡλικίας δὲν ἀπειλοῦμεν τὸ παιδί: «Πότε θὰ πᾶς σχολεῖο διὰ νὰ ἡσυχάσω;», ἢ «πότε θὰ τελειώσουν οἱ διακοπές!»

Τὸ σχολεῖον εἶναι τόπος ψυχρός· ἔξ ἐτῶν τὸ παιδί φεύγει καὶ πηγαίνει εἰς ἕνα περιβάλλον ἀγνωστον. Ὁ διδάσκαλος, τὸ οἶκημα, αἱ τάξεις παίρνουν διαστάσεις καὶ ἀπειλοῦν τὴν ψυχικὴν του ἰσορροπίαν. Τὸ βλέπομεν νὰ λαμβάνῃ στάσιν ἀμύνης. Ἀργότερον διαπιστώνει ὅτι: ἐδῶ πρέπει νὰ κουρασθῇ διὰ νὰ μάθῃ. Ὑπάρχει ἀτέραντον ὕλικὸν γνώσεων τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ κατακτήσῃ. Ὅφείλει νὰ εἶναι ἐπιμελής, νὰ προσέξῃ τὰ ρούχα του, νὰ προσέξῃ πῶς θὰ ὀμιλῇ, πῶς θὰ περπατᾷ, τὰ νύχια του, τὰ χέρια του. Τρόποι καινούργιοι, καινούργια ζωὴ. Ἐδῶ δὲν παίζουν, ὅταν μάλιστα οἱ διδάσκαλοι τὸ δεῖχνουν ὅτι δὲν παίζουν.

Εἰς ὠρισμένον τύπον παιδιῶν, εἰς τὴν ἀρχὴν, φαίνεται πολὺ δύσκολον νὰ μείνουν ἡσυχὰ εἰς τὸ θρανίον των καὶ νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴν πειθαρχίαν τοῦ σχολείου. Πρόκειται διὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγαλύτεραν ἀνάγκην διὰ κίνησιν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Κάποτε ἀπὸ τὸν διδάσκαλον λείπει ἡ ἀπαραίτητος κατανόησις. Τὰ ὑποχρεώνει νὰ μένουν «ἡσυχὰ—ἀκίνητα», τὰ τιμωρεῖ συχνά, πράγμα πού τὰ κάνει νὰ γίνωνται περισσότερο ἀνήσυχὰ, ἰδίως ὅταν καὶ εἰς τὸ σπίτι οἱ γονεῖς δὲν ἔχουν κατανόησιν καὶ τὰ ὑποχρεώνουν νὰ μένουν «ἡσυχὰ». Εἶναι βέβαιον ὅτι αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἀναπτύσσονται καλύτερον κάτω ἀπὸ διαφορετικὰ συνθήκας, εἰς τὸ «σχολεῖον δράσεως» ὅπου ἔχουν πολλὰς εὐκαιρίας νὰ

ἱκανοποιοῦν τὴν τάσιν των διὰ κίνησιν.

Χρειάζεται νὰ γίνῃ ἡ προσαρμογὴ. Ἀκόμη καλύτερον νὰ γίνῃ προετοιμασία διὰ τὴν προσαρμογὴν. Βοηθοῦν οἱ γονεῖς ὅταν δείχνουν ὅτι θεωροῦν τὸ σχολεῖον προέκτασιν τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ὄχι τόπον τιμωρίας, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐκεῖ, τὰ πράγματα καὶ οἱ ἄνθρωποι, διάκεινται φιλικῶς πρὸς τὸ σπίτι.

Ὡς προετοιμασία διὰ τὸ σχολεῖον ἀναγνωρίζεται γενικῶς τὸ νηπιαγωγεῖον.

Ἄλλος τρόπος προετοιμασίας εἶναι νὰ μὴν ἰδῇ τὸ παιδί τὸ σχολεῖον διὰ πρώτην φοράν τὴν ἡμέραν πού θὰ τὸ ὀδηγήσωμεν ἐκεῖ διὰ νὰ ἐγγραφῇ ἄς προηγηθῇ κάποια γνωριμία, ἄς παίξῃ ὀλίγον εἰς τὴν αὐλήν, ἄς ὑπάρχῃ κάποιος ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ὁ ὁποῖος νὰ τοῦ εἰπῇ δύο λόγια. Εἶναι ἀνάγκη ἢ πρώτη ἐπαφὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ σχολεῖον νὰ εἶναι ὁμορφῆ, ἀνθρωπινῆ ἐπαφῆ.

Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα νὰ καταλάβῃ τὸ παιδί ὅτι εἶναι μέρος τῆς ζωῆς του τὸ σχολεῖον.

Ὁ μικρὸς Γ. εἶναι ἕνα παιδί ἀπὸ ἐπαρχίαν. Ὁ πατέρας εἶχεν «ἐμπιστευθῆ» ἔξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν μητέρα τὴν ἀγωγήν τοῦ παιδιοῦ. Ἡ μητέρα ἀγχώδης, παρηκολούθει τὸ παιδί κατὰ τρόπον λεπτολόγον εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του. Ἄλλὰ παρομοία παρακολούθησις γίνεται κουραστικὴ, δὲν βοηθεῖ. Ὁ μικρὸς δὲν θέλει νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ σχολεῖον, ἐνῶ εἶναι εὐφυῆς καὶ ἱκανός. Διατί; Διότι ἀπουσιάζει ὁ πατέρας, ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγωγήν τοῦ παιδιοῦ. Διὰ νὰ ὑπάγῃ τὸ παιδί εἰς τὸ σχολεῖον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος θὰ χρειασθῇ ψυχικὴν προσπάθειαν. Ἐχει ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως, ὄχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ δύναμιν. Τὸ σχολικὸν περιβάλλον διὰ τὸ παιδί δὲν εἶναι πλέον περιβάλλον μητρικόν· εἶναι κάπως σκληρότερον περιβάλλον. Ὅταν ὁ πατέρας λεί-

πη από το σπίτι, το παιδί εύρσκειται άδειο από πλευράς έξοπλισμοϋ διά την άντιμετώπιση τής νέας καταστάσεως του σχολείου.

Είς τὸ σχολεῖον ὁ μικρὸς Γ. άντιμετωπίζει τὸν διευθυντὴν, ἕνα σκληρόν, αϋστηρόν άνθρωπον, τὸν ὁποῖον συνεχῶς φοβεῖται. Ὁ πατέρας ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τώρα ἀναλαμβάνει πρωτοβουλίαν πῆζει καὶ ἀναγκάζει τὸ παιδί νά πηγαῖν εἰς τὸ σχολεῖον. Τά πράγματα ἐφαίνοντο νά βελτιώνωνται ὅταν, μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ὁ μικρὸς εϋρίσκετο εἰς τὴν Γ' τάξιν, ὁ διευθυντὴς ἐτιμώρησε κατὰ τρόπον σκληρόν μερικά μεγαλύτερα παιδιά καὶ ὑπεχρέωσεν ὅλα τὰ ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποῖων καὶ τὸν ἥρωα τῆς ἱστορίας μας, νά περάσουν νά ἰδοῦν τοὺς τιμωρημένους. Ὅποτε ὁ μικρὸς δηλώνει ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον πρόκειται νά ἐπανέλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον. Μία κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν συνετέλεσεν σειρά παιδαγωγικῶν σφαλμάτων.

Ἄλλὰ καὶ ἀργότερον, ὅταν συμβαῖν τὸ παιδί νά αἰσθάνεται τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ σχολείου ἀπογοητευτικὴν, ἀπασιδόξον, ἅς ἀποτελῆ πάντοτε τὸ σπίτι τόπον ὑποδοχῆς, ἀντὶ νά ἀπογοητεῖ ἀκόμη περισσότερο. Ἐνα μεγάλο ποσοστὸν μαθητῶν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον χωρὶς ποτὲ νά ἔχῃ δημιουργηθῆ ἡ τόσο ἀπαραίτητος ἐπαφή.

Πότε θὰ εἴπωμεν ὅτι ἕνα παιδί εἶναι καλῶς προσηρμοσμένον εἰς τὸ σχολεῖον; Ὅταν «τὸ ἀγαπᾷ»; Δὲν θεωρῶ φυσικὴν παρομοίαν στάσιν καὶ νομίζω, ὅτι, ἐάν αὐτὸ συμβαῖν, εἶναι κατὰ τρόπον συμπλεγματικόν. Ὅμαλῃ προσαρμογῇ εἶναι ὅταν τὸ σχολεῖον θεωρητῆι ὡς ὄργανον καὶ διάκονος, ὑπηρετῆς τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὸ μεγάλο κεφάλαιον πὸν λέγεται γνῶσις. Ὅταν τὸ παιδί θλέπῃ τὸ σχολεῖον ὡς βοήθημα εἰς τὴν ζωὴν του, ὡς σύμμαχον, παράγοντα ὁ ὁποῖος τὸ βοηθεῖ νά ἀναπτυχθῆ καὶ νά ὠρμάσῃ, τότε τὸ ἀγαπᾷ μὲ μίαν ἀγάπην ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀρρωστημένη, ἀλλ' ἔλευθέρα ἀγάπη ψυχικῶς συγκροτημένου ἀτόμου.

Εἶναι ἀπαραίτητον νά θλέπῃ τὸ παιδί τὴν οἰκογένειάν του νά συνεργάζεται μὲ τὸ

σχολεῖον ὁμαλῶς. Κάτι πὸν δὲν συμβαῖν εἰς συνήθως, ἀλλ' ὅπου τυχόν συμβαῖν φέρει θαυμάσια ἀποτελέσματα. Νά μὴ σχηματίζῃ τὴν ἐντύπωσιν τὸ παιδί ὅτι μεταξὺ τῶν γονέων του καὶ τοῦ διδασκάλου ἐξυφαίνεται συνωμοσία εἰς θάρος του. Ἄλλὰ νά ἡμποροῦν οἱ γονεῖς νά εἰποῦν κατόπιν εἰς τὸ παιδί τί συνεζήτησαν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐνθαρρύνσεως.

Πόσον περιμένει τὸ παιδί εἰς τὴν προσπάθειάν του τὸ ἐνθαρρυντικὸν βλέμμα τοῦ μεγάλου, τὸ ὁποῖον ὅμως συχνὰ δὲν προσφέρεται διά τὸν φόβον «μὴ τὸ πάρῃ ἐπάνω του!» Πῶς εἶναι δυνατόν νά λέγεται αὐτό, ὅταν εἶναι νόμος ἀνθρώπινος ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνθαρρύνσεως!

Δὲν ἐννοῶ θεθαίως μὲ αὐτὰ τὴν ἐξαλλον ὑποδοχὴν κάθε καλῆς ἢ κακῆς ἐπιδόσεως τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ μίαν ἰσορροπημένην στάσιν ἐνθαρρύνσεως.

Ὁ διδάσκαλος πρέπει νά ρίπῃ γεφύρας καὶ νά θγάξῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὴν μόνωσιν του.

Διηγῆται ὁ καθηγητὴς Seelmann (1), πῶς, ὅταν ἐπῆρε τὴν Α' τάξιν τοῦ Γυμνασίου πὸν ἀπετελεῖτο ἀπὸ μαθητὰς τριῶν διαφόρων Δημοτικῶν σχολείων, προσεπάθησε νά ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐπαφήν μαζὶ των. Τοὺς ἐξήγησεν ὅτι τώρα πλέον δὲν ἔχει σημασίαν ἐάν τοὺς ἀρέσῃ νά πηγαῖν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ ὄχι, ἀλλὰ πῶς νά γίνονιν χρήσιμοι διότι πολὺ γρήγορα ἡ ζωὴ θὰ τοὺς καλέσῃ. Προσέθετεν ὅτι δὲν ἀμφέβαλλεν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του εἶχαν κάνει θλακειὰς εἰς τὸ Δημοτικόν ὑπάρχουν ἄλλωστε θλακεῖαι πὸν γίνονται μόνον εἰς τὸ Δημοτικόν. Τοὺς ὑπέσχετο ὅτι δὲν θὰ ἔβλεπε τοὺς παλαιούς των βαθμοὺς παρά ἀφοῦ πρῶτον ἐδημιούργει ὁ ἴδιος γνῶμην διά καθένα ἀπὸ αὐτούς. Θὰ ἦσαν ἄγνωστοι δι' αὐτόν, θὰ τοὺς ἐσέβετο ὅλους ἐξ ἴσου καὶ ἐπιθυμία του θὰ ἦτο νά ἔχουν ὅλοι ἐπιτυχίαν.

Ἔτσι μία νέα εὐκαιρία προσεφέρετο εἰς τὰ παιδιά νά ξεκινήσουν μὲ ἕνα καινούργιο

(1) C. Seelmann: «Comment préparer les écoliers à la vie», Avignon 1955.

βήμα και να αφήσουν ό,τι τα εθάρυεν. Τους εξηγεῖ ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἡ πείρα τὸν ἔχει κάνει προσεκτικὸν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν μαθητῶν του, διότι γνωρίζει πολλά παιδιά, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ ἦσαν κακοὶ μαθηταὶ εἰς τὰς μικρὰς τάξεις, ἔγιναν πολὺ καλοὶ εἰς τὰς μεγαλυτέρας, διότι εἰς τὸ τέλος τὸ πνεῦμα τῶν εἶχεν ἀνοίξει. Συμπληρῶνει τὰς ἐξηγήσεις του μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν διασήμων ἀνθρώπων.

Οὕτω προσφέρεται ἡ λύσις τῆς πρώτης συγκρούσεως.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ

Ἄλλη σύγκρουσις ἐξ ἴσου σπουδαία εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἡ ἀγωγή εἶναι τὸ μέσον ποῦ ἔχει σκοπὸν νὰ κἀνῃ τὰ παιδιά μας ὄντα ἀνεξάρτητα, ἱκανὰ νὰ αὐτοπαιδαγωγοῦνται. Θὰ εἴπωμεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι ἡ ὁδὸς ποῦ ὀδηγεῖ εἰς τὸ ἐγὼ! Ἄλλά, τότε, τί κάνομεν; Γνωρίζομεν ὅτι τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι τὸ πᾶν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς προσωπικότητος. Ποῦ εἶναι ἡ ἰδέα τῆς κοινότητος εἰς τὸ σχολεῖον;

Ὀλόκληρος ἡ σχολικὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα (τότε ποῦ ἔπαυσεν ἡ κατ' ἄτομον ἢ εἰς μικρὰς ομάδας διδασκαλία), ὅποτε ἤρχισε νὰ οργανώνεται τὸ σχολεῖον, στήριζεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀτομικῆς ἀναπτύξεως, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ (κάτι ποῦ σήμερον μόνον τείνει νὰ ἐκλείψῃ μὲ τὸ νέον σχολεῖον). Ἀκόμη καὶ ὁ καλύτερος μαθητῆς, μόλις μίαν φορὰν χάσῃ τὸ πρωτεῖον, χάνει καὶ τὸ ἔδαφος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Ἐγὼ καὶ ὁ συμμαθητῆς μου ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι... ἕνας συνεχῆς ἀνταγωνισμός. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνας παιδαγωγὸς ἔστειλε τὰ παιδιά ἀπὸ κοινου νὰ κάνουν μίαν συλλογὴν καὶ μίαν μελέτην, ἠλλαξε καὶ ἡ μορφή τοῦ σχολείου. Εἰς τὸ νέον σχολεῖον οἱ μαθηταὶ σκάπτουν ἀπὸ κοινου εἰς τὸ μεταλλεῖον τῶν γνώσεων. Ἐγὼ τὰ καταφέρνω ἐδῶ, ὁ ἄλλος ἄλλου, ἀπὸ κοινου γίνεται ἡ σχολικὴ ἐργασία.

Πρέπει νὰ προσέξωμεν νὰ θυγάλωμεν τὸ παιδί ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Νὰ εἶναι καλὸς μαθητῆς ὄχι ὅμως εἰς θάρος τῶν ἄλλων. Ὅταν τὸ παιδί γνωρίζῃ

ὅτι οἱ γονεῖς του καὶ ὁ διδάσκαλός του προσέχουν ὅλα τὰ καλὰ του στοιχεῖα καὶ τὸ βοηθοῦν νὰ προχωρῇ, τότε, ἐὰν θλήπῃ τὸν συμμαθητὴν του νὰ ὑστερῇ, ἀντὶ νὰ αἰσθάνεται τὸν νοσηρὸν θρίαμβον τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, θὰ αἰσθάνεται λύπην καὶ, ἂν ἤμπορῇ, θὰ κἀνῃ κάτι διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ ἀνταγωνισμός φαίνεται νὰ ἀποδίδῃ, πρὸς στιγμὴν μόνον, ἀργότερον δὲν μένει ἄλλο ἀπὸ μίαν ὑπερτροφικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐγωῖσμοῦ.

Καὶ εἰς τοὺς φοιτητὰς ἀκόμη παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον' τὰ εἰδημένα παιδιά δὲν σπεύδουν νὰ δείξουν ὅτι αὐτοὶ ξεύρουν εἰς θάρος τῶν ἄλλων, τὰ κακῶς ἠγμένα ἀντιθέτως κοιτάζουν πῶς νὰ χαντακώσουν τοὺς ἄλλους.

Τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν ἐγωῖσμόν χωρὶς νὰ παύῃ νὰ ἀναπτύσῃ καὶ τὰ ἀτομικὰ τάλαντα. Νὰ ἐπιδιώκῃ ἕνα καλὸν ἦθος συνδυασμένον μὲ διανοητικὰ τάλαντα.

—Κάθε τι ποῦ κἀνῃ ἀδύνατον εἰς τὸ παιδί τὴν ἔνταξιν του εἰς τὴν σχολικὴν κοινότητα, καθὼς καὶ κάθε τι ποῦ τὸ προτρέπει ἢ τὸ ὠθεῖ νὰ ἐξελίσσειται ὡς ἐγωῖστῆς καὶ μόνος, εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ δυσμενῆ κατάστασιν.

—Κάθε τι, ἀντιθέτως, ποῦ ὠθεῖ τὸ παιδί πρὸς τὴν κοινότητα, ἀναπτύσσει δηλαδὴ τὴν ἱκανότητά του νὰ ζῆ μὲ τοὺς ἄλλους, τὸ ἐνισχύει καὶ τὸ ἐνδυναμώνει, τοῦ δίδει ὑγιᾶ ψυχὴν.

Τὸ παιδί τὸ ὁποῖον θὰ θεωρήσῃ τὸ σχολεῖον ὄργανον τῆς διανοητικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς καθ' ὄλου ἐξελιξεῶς του, λύει τὴν σύγκρουσιν.

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Ὀλίγα λόγια διὰ τὰς ἐξετάσεις:

Ἐμφανίζονται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ὑπὸ τὴν μορφήν κάποιου σπασθοφόρου ὁ ὁποῖος ἀνοίγει τὴν πόρταν τοῦ παραδείσου ἢ ρίπτει εἰς τὴν κόλασιν.

Ἐχουν ἀποκτήσει βασικὴν σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν μαθητῶν καὶ διδασκάλων.

Ἀντὶ νὰ ἀποτελοῦν μέσα διαγνώσεως,

προγνώσεως ή προσανατολισμού εις την υπηρεσίαν τής άγωγής, έχουν γίνει ό σκοπός όλοκλήρου τής διδασκαλίας, τó αντίκειμενον εις τó όποιον προσκολλούν την προσοχήν των οί μαθηταί και οί περισσότεροι διδάσκαλοι, και, εις τó τέλος, τó μοναδικόν κριτήριον επιτυχίας όλοκλήρου τής σχολικής ζωής.

Άλλά δέν φθάνει αυτό. Υπάρχουν ενίοτε καθηγηταί οί όποιοί έρχονται εις την τάξιν, ύπαγορεύουν τó θέμα τού διαγωνισμού και έγκαταλείπουν τούς μαθητάς εις την τύχην των. Μία στάσις περισσότερον πατρική έκ μέρους των θα έβοήθει έν τούτοις πολύ τά παιδιά. Περισσότερον άκόμη ή μητέρα είναι εις θέσιν νά άπαλλάξη τó παιδί άπό τά συναισθήματα άνησυχίας και άγχους τά όποία έμπνέουν αι έξετάσεις. Καθησυχάσατε λοιπόν τó παιδί σας και έμπνεύσατέ του έμπιστοσύνην και θάρρος. Άντι νά είσθε σεις ή ίδια άνήσυχος και νευρική και νά τρέμετε πριν άπό κάθε διαγωνισμόν τού παιδιού, καλύτερον λέγετέ του: «Βλέπεις, τó ξεύρεις άρκετά! Θα πᾶς καλά, είμαι θεθαία».

Ένα παιδί 14 έτών έγραφε διαγώνισμα εις τά μαθηματικά. Έκείνην την ήμέραν

παρίστατο και ό επιθεωρητής. Με πολλήν άνησυχίαν τó παιδί πηγαίνει νά έρωτήσει και τόν καθηγητήν του και τόν επιθεωρητήν έναν έγραψε καλά. «Τί θα είπη έναν έγραψες, ήτο ή άπάντησις τού επιθεωρητού. Σε γνωρίζω' χωρίς νά ιδώ τó γραπτό σου, ξεύρω ότι έγραψες». 'Η έκ των προτέρων αυτή ένθάρρυνσις πρós τó παιδί ήτο κάτι πού τó έστήριξε πολύ, εις όλην του την μαθητικήν και την μετέπειτα ζωήν. Έμαθεν ότι, εις τó τέλος, ή τύχη του δέν έξηρτάτο άπό την κόλλαν τού διαγωνισμού και ότι άν εργάζεται καλά δέν ήμπορεί παρά νά άποδίδη.

Έ λύσις των σχολικών συγκρούσεων, άφ' ενός τού σχολικού περιβάλλοντος, τó όποιον πρέπει νά καταστή έτοιμον νά συμμαχήση διά την πρόοδον τού παιδιού και άφ' έτέρου τού ανταγωνισμού, ό όποιος θα άντικατασταθή με την συνεργασίαν εις όλα τά επίπεδα χάριν τής καλύτερας άναπτύξεως των μαθητών εις την κοινωνικήν ζωήν, άποτελεί σπουδαίαν νίκην κατά των έμποδίων τού παιδαγωγικού έργου τού νέου σχολείου.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΝ ΕΡΓΟΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΛΗΡΟΝ

Ήσυχια, σχεδόν απαραίτηρη, έλαβε χώραν μία ριζική επανάσταση σχετικά με την συμμετοχήν του κλήρου εις την βοήθειαν του διανοητικῶς πάσχοντος.

Μέχρι πρό ολίγου, ή μέριμνα του ψυχοπαθοῦς ήταν σχεδόν αποκλειστικά εις τὰ χέρια των ψυχιάτρων και των άλλων ιατρῶν. Σήμερα έγινε μία ιστορική μεταβολή, όχι μόνον εις την έρμηνησίαν της ψυχικῆς και συναισθηματικῆς ασθενείας, αλλά και εις την θεραπείαν επίσης.

Η ψυχική ασθένεια παρουσιάζεται σήμερα όχι τόσοσάν μιὰ ιατρική ασθένεια, αλλά σάν μιὰ κοινωνική ασθένεια περιπλέκουσα την στάσιν του ατόμου εις την ζωήν και τις σχέσεις του με τόν πλησίον του.

Αυτή ή νέα προσέγγις εις την κατανόησιν της ψυχικῆς υγείας φαίνεται εις την αναγνώρισιν της κοινωνικῆς ψυχιατρικῆς ὡς ειδικῶν τομέων γνώσεων εις την ψυχιατρικήν και την ιατρικήν.

Αυτή ή ειδική προσέγγις εις την κατανόησιν του συναισθηματικῶς πάσχοντος είναι μία ἀπό τὰς σπουδαιότερας ἀναπτύξεις της ιατρικῆς και της δημοσίας υγείας.

Η μάχη διὰ την ψυχικήν υγείαν ἐδόθη ἐπὶ πολλῶν πεδίων κατὰ την διάρκειαν των περασμένων δύο δεκαετιῶν. Ἐνωρίς εις αὐτήν τήν χρονικήν περίοδον, ή φυσική θεραπεία ὡς τὰ «electroshock» και ή ψυχοχειρουργική ἐχρησιμοποιοῦντο εὐρέως. Καθὼς επίσης ή χρῆσις ἰνσουλίνης και αἱ παρατεταμένα ναρκώσις.

Με την ψυχοφαρμακολογίαν εις την περασμένην δεκαετίαν ἐξηφανίσθησαν αἱ φυσικαὶ θεραπείαι.

Ἐνῶ ὁμως πρό ολίγων ἐτῶν ἠλπίζετο ὅτι τὰ καταπραϊντικά και δραστήρια φάρμακα θὰ ἠλάττωναν κατὰ πολὺ την ἐπανάληψιν της ψυχοπαθείας και ὅτι θὰ ἔφεραν μιάν ταχείαν ἀνακούφισιν εις τὸν θλιβόμενον, ἐν τούτοις, ἐνῶ τὰ νέα φάρμακα ἔκαναν τὸν ψυχοπαθῆ περισσότερον εὐάγωγον, ειδικῶς εις τὰ ἰδρύματα, τὰ φάρμα-

κα αὐτὰ παρέχουν ἕνα εἶδος προσωρινῆς θεραπείας μᾶλλον, παρὰ θεραπείας τελειωτικῆς. Ἐπιπροσθέτως, ή χημική ἐπιτυχία εις την ψυχικήν υγείαν δὲν λέγει τίποτε διὰ την προέλευσιν των συναισθηματικῶν ἐνοχλήσεων ή των ἀνωμαλιῶν συμπεριφορῶς.

Τὸ καλλίτερον ποὺ ἔχουν νὰ κάνουν τὰ φάρμακα, ἐπιτυγχάνουν μιάν περίοδον ἀνακουφίσεως καθ' ὃν χρόνον γίνονται ἄλλαι προσπάθειαι διὰ την διαπίστωσιν των αἰτιῶν των ψυχικῶν και συναισθηματικῶν ἀνωμαλιῶν και τῆς θεραπείας ή ὁποία θὰ φέρη ἀποτελέσματα.

Εἶναι ὅλο και περισσότερον σαφές ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χρειάζεται εἶναι ἕνα γενικὸν πρόγραμμα εις την δημοσίαν υγείαν ὅπου νὰ συνεργάζωνται όχι μόνον ἰατροὶ ἀλλὰ ειδικοί διὰ την νεότητα ἐργάται, διδάσκαλοι, γονεῖς, και τὸ ἀκόμη σημαντικότερον, θρησκευτικοὶ ἡγέται.

Ὁρθῶς μερικαὶ ἀπὸ τὰς προβλέψεις του Harry Stack Sullivan, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐπέσυρε την προσοχήν της «κοινωνικῆς ψυχιατρικῆς» πρό 40 ἐτῶν περίπου, συνέβαλλον εις την ἀλλαγὴν συμπεριφορῶς ἔναντι των ψυχικῶς πασχόντων. Ὁ Sullivan ἐτόνισε την σπουδαιότητα των διαπροσωπικῶν σχέσεων (μεταξὺ των ατόμων) και την ἀλληλεπίδρασιν του ατόμου με την κοινωνίαν.

Οἱ κοινωνικοὶ παράγοντες εἶναι οὐσιῶδεις εις την συναισθηματικὴν υγείαν του ατόμου.

Η διδασκαλία του εἶχε βαθίαν ἐπίδρασιν όχι μόνον εις την κατανόησιν του ψυχοπαθοῦς ἀλλὰ και εις ἰδρύματα διὰ την μέριμναν αὐτῶν.

Εἰς μεγάλα νοσοκομεῖα κατηργήθησαν πλέον οἱ κλειδωμένες πόρτες και τὸ ξύλο.

Εἰς πολλὰ δὲ κρατικὰ νοσοκομεῖα, των ὁποίων τὸ προσωπικὸν ήταν περισσότερον ἀστυνόμοι παρὰ ψυχιάτροι, ἠλλάξαν ταχέ-

ως, τὴν στάσιν τῶν ἔναντι τῶν ψυχοπαθῶν ἐφ' ὅσον τοὺς παρέχονται πόροι πρὸς τοῦτο. Οἱ ἔνοικοι τῶν νοσοκομείων δὲν ἐκλαμβάνονται ὡς φυλακισμένοι ἀλλὰ ὡς ἀσθενεῖς. Ἐνδειξις τῆς ἀλλαγῆς συμπεριφορᾶς εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ ψυχικαὶ ὑπηρεσίαι αἱ ὁποῖαι προσφέρονται εἰς τὰ Γενικά Νοσοκομεία σήμερα.

Ὁ μέγας σταθμὸς εἰς τὴν μέριμναν τῶν ψυχοπαθῶν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις Κοινοτικῶν Κέντρων Ἀντιλήψεως Πνευματικῆς ὑγείας τὰ ὁποῖα ἰδρύνονται τώρα εἰς ὅλην τὴν χώραν μὲ ἐπιδοτήσεις τῶν ὑπουργείων Ὑγείας, Παιδείας καὶ Προνοίας τῶν Η.Π.

Αὐτὰ τὰ κέντρα εἶναι προῖον τοῦ πρωτοτύπου μηνύματος τοῦ ἀεμνήστου τέως Προέδρου John F. Kennedy πρὸς τὸ Κογκρέσσον εἰς τὸ ὁποῖον ζητοῦσε «νέαν τολμηρὰν προσέγγισιν» διὰ τὴν πρόληψιν καὶ θεραπείαν τῆς πνευματικῆς ἀσθενείας.

Τὰ κέντρα θὰ χρησιμεύουν ὡς φορεῖς τοῦ προγράμματος ἐθνικῆς πνευματικῆς ὑγείας. Ἡδὴ 53 πολιτεῖαι καὶ περιοχαὶ ἔλαβον ἐπιδοτήσεις διὰ τὴν κατάρτισιν μακρᾶς πνοῆς προγράμματος διὰ τὴν θεραπευτικὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀσθενείας καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς πνευματικῆς ὑγείας τῶν κατοίκων.

Ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων εἰς τὰ κέντρα αὐτὰ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὑπηρεσιῶν ἀτόμων μὴ εἰδικευμένων εἰς τὴν ψυχιατρικὴν, ὅπως κοινωνικοὶ ἐργάται καὶ κληρικοί.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν παλαιὰν διαδικασίαν, τὰ κέντρα θὰ παρέχουν εὐκαιρίας εἰς τὰ ἄτομα νὰ τυγχάνουν θεραπευτικῆς ἀγωγῆς καὶ ἄλλου εἵδους βοηθείας ἀπηλλαγμένης τῆς βλαβερᾶς ἐπιδράσεως τῆς ἀπομονώσεώς των εἰς ψυχιατερεῖα.

Εἰς αὐτὰ τὰ κέντρα τὸ ἄτομον θὰ βοηθῆται νὰ προσακριόζεται καὶ νὰ λαμβάνῃ τὴν πρέπουσαν ψυχιατρικὴν βοήθειαν πού χρειάζεται ἀλλὰ ταυτοχρόνως θὰ βοηθῆται ἀπὸ ἄλλους ἐπαγγελματίας πού εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸ βοηθήσουν εἰς προβλήματα πού ἀφοροῦν τὴν γειτονιά του. Ἀρχίζομεν νὰ καταλαβαίνομεν ὅτι πᾶς ψυχασθενὴς δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως πάντοτε ἓνα ἄτομον πού πρέπει νὰ ἀπομονωθῆ, ἀλλὰ εἶναι καθ' ὅ-

λα ὁμοῖος μὲ ἡμᾶς καὶ ἀντιμετωπίζει δυσκολίας εἰς τὴν ζωὴν.

Ἡ μεγαλυτέρα συμβολὴ τῶν κέντρων εἰς τὸ πρόβλημα τῶν ψυχικῶν ἀρρώστων θὰ εἶναι ἡ βοήθεια πού θὰ τοὺς παρέχῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ κλήρου εἰς τὰ κέντρα αὐτὰ θὰ εἶναι ἀνεκτίμητος.

Ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὁ κλῆρος κατηγοροῦσε μετὰ δηκτικότητος τοὺς ψυχιάτρους ὅτι οἰκειοποιοῦντο τὴν θεραπείαν τῶν ψυχασθενῶν. Μερικοὶ μάλιστα κληρικοὶ κατηγοροῦσαν τοὺς ψυχιάτρους ὅτι «παρίσταναν τὸν Θεόν». Μὲ τὴν δημιουργίαν τῶν κέντρων αὐτῶν οἱ ψυχιάτροι ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ μέριμνα τῶν ψυχασθενῶν αὐτῶν εἶναι θέμα πού ἀνάγεται εἰς πολλοὺς τομεῖς δράσεως. Αἱ ἠθικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἀξίαι τοῦ ἀτόμου εἶναι σημαντικαί. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ θρησκευτικαὶ διδασκαλικά ἀναγνωρίζονται ὡς ἐπιβοηθητικοὶ παράγοντες εἰς τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν προβλημάτων συμπεριφορᾶς. Ὅσον ἡ ἴδρυσις τῶν κέντρων αὐτῶν θὰ ἐξαπλοῦται εἰς τὰς συνοικίας ὁλοκλήρου τῆς χώρας, τόσον καὶ περισσότεροι κληρικοὶ θὰ καλοῦνται νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ συμβολὴ αὐτῆ τῶν κληρικῶν ἐνέχει καὶ κινδύνους. Ἡ ἀνθρωπίνη συμπεριφορὰ οὐδέποτε εἶναι ἀπλή. Εἶναι ἐξαιρετικὰ περίπλοκη, γιατί προϋποθέτει ὄχι μόνον ψυχικοὺς ἀλλὰ καὶ ὀργανικοὺς παράγοντας. Ἡ κατανόησις τῆς ψυχοπαθείας ἀπαιτεῖ ἐξειδικευμένην γνῶσιν. Ὁ κληρικὸς ὁ ὁποῖος ἐπιχειρεῖ νὰ καταπιασθῆ μὲ τὰ συναισθηματικὰ προβλήματα ἐνὸς ἀτόμου χωρὶς νὰ ἔχη ἐπίγνωσιν τῶν πολλῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι ὑπεισέρχονται εἰς τὰς συναισθηματικὰς διαταραχὰς μπορεῖ νὰ γίνῃ ἔνοχος κακῆς πράξεως ὅσον καὶ ἓνας πού ἐπιχειρεῖ νὰ καταπιασθῆ μὲ καρδιακὰς διαταραχὰς. Ἡ ἀνταπόκρισις τῶν κληρικῶν οἱ ὁποῖοι προσκαλοῦνται νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα διὰ τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν τῶν ἀσθενῶν θὰ πρέπει νὰ ἐκδηλωθῆ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τους νὰ αὐξήσουν τὰς γνώσεις των ἐπὶ τῆς ψυχοπαθείας καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς

πνευματικῆς υγείας. Καὶ φρονῶ ὅτι θὰ ἦταν μεγάλο λάθος, ἐὰν ἓνα κέντρον πνευματικῆς υγείας ἐπέτρεπεν εἰς κληρικὸν ἢ ἄλλον μὴ ψυχίατρον νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του χωρὶς ἐπαρκῆ ἐκπαίδευσιν εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν. Βέβαια, πολλὰ πράγματα μπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ κληρικὸς γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀσθενῆ, τὸν πάσχοντα καὶ τὸν διαταραχθέντα. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζῃ τὰς δυνατοτήτας του εἰς τὴν περίπτωσιν πού θὰ καταπιασθῇ μὲ τὰ βαθεῖα προβλήματα τῶν ἀσθενῶν.

Ὅταν ἀναλογισθῇ κανεὶς ὅτι κατὰ τὰς ἐπαναλαμβανομένας στατιστικὰς ἕνας εἰς τοὺς δέκα εἰς τὴν χώραν μας ἔχει ἀνάγκη βοήθειάς διὰ τὴν πνευματικὴν υγείαν του, τότε γίνεται ἀντιληπτὸν τὸ μέγεθος τῆς εὐ-

καιρίας δράσεως καὶ τῆς εὐθύνης τῶν κληρικῶν. Καὶ ἄς ἐλπίζωμεν, ὅτι ὁ κλῆρος θὰ θέσῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κοινοτικῶν κέντρων πνευματικῆς υγείας, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι αὐταὶ θὰ ἐνισχυθοῦν καὶ θὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ γνώσεις τῶν βασικῶν γεγονότων πού ἀφοροῦν τὰς ἀσθενείας τοῦ ψυχικοῦ ὄργανισμοῦ.

Ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ τὸν κλῆρον εἰς τὴν μέριμναν τῶν πασχόντων ἀδελφῶν των ἔχει ἀνοίξει. Ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ λειτουργήματος θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἱκανοτήτων του εἰς τὸ λειτουργημα αὐτό.

GEORGE ANDERSON

“Ὅσοι τῆς νίκης τὴ χαρὰ ζητᾶτε...

“Ὅσοι τῆς νίκης τὴ χαρὰ ζητᾶτε

μὲ τοὺς στρατοὺς τῶν ζωντανῶν ἐλάτε.

Στοὺς δρόμους τῆς ψευτιᾶς πού τριγυρνᾶτε

σκλαβιά σᾶς περιμένει ὅπου κι’ ἂν πᾶτε.

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Ο «ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ»

ΤΟΥ ΕΡΒΑΡΤΟΥ (1776-1841)

Είναι γεγονός αναντίρρητον, ότι ή αίρεσις τῶν Σκεπτικῶν φιλοσόφων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἐπιφέρει, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν «θάνατον» πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ δεσμεύει τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ ἀκράτου δογματισμοῦ καὶ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἀμφιβολίας τὴν κριτικὴν ἔρευναν· ὄντως τόσον ἢ διὰ τῆς αἰσθήσεως, ὅσον καὶ διὰ τῆς νοήσεως ἀποκτωμένη γνῶσις οὐδεμίαν ἀσφάλειαν παρέχει (πρῶ. Διογ. Λαέρτ. IX, 14), διότι ἢ μὲν πρώτη ἀδυνατεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ πράγματα, ὡς ἔχουσιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ ὁμολογεῖ μόνον τὰ φαινόμενα αὐτῶν (πρῶ. Διογ. Λαέρτ. IX, 105) ἢ δὲ δευτέρα «νόμῳ» καὶ «ἔθει» (πρῶ. Διογ. Λαέρτ. IX, 61) θεμελιοῖ τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς. Ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ διαλάβωμεν περὶ τῆς «Σκέψεως» ἐκείνης, οὐχὶ τῆς καθολικῆς καὶ αὐστηρᾶς, ἥτις ἀρνεῖται πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἢ ὅποια ἀποθαίνει ὁ «θεωρητικὸς Οὐδενισμὸς» (Nihilismus), ὅστις εἶναι ὁ θάνατος πάσης ἐπιστήμης, ἀφ' οὗ θεωρεῖ ἀδύνατον τὴν κτήσιν πάσης ἰσχυοῦσης ἀληθείας, ἀλλὰ τούναντίον ἐκείνην, ἢ ὅποια ὡς ἀφετηρία τῆς φιλοσοφικῆς νοήσεως προκαλεῖ τὴν κριτικὴν ἔρευναν, ἥς ἀντιπρόσωποι ὑπῆρξαν ὁ Καρτέσιος (1596-1650) καὶ ἄλλοι, ὡς καὶ ἐν τῷ Μεσαίῳ ὁ Αὐγουστίνος (354-430), ὅστις ἐδίδασκεν, ὅτι τὸ ἀμφιβάλλειν δηλοῖ πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑποκειμένου, ὡς καὶ ἐπιθυμίαν πρὸς κατάκτησιν τῆς οὐσίας τῆς ἀληθοῦς γνώσεως.

Ἐν τοῖς Νεωτέροις ὅμως χρόνοις, πλὴν ἄλλων ὁ Ἐρβάρτος (1776-1841) ὑπῆρξεν ὁ πλέον ἴσως ἐνθερμος ὁπαδὸς τῆς ἀνωτέρω αἱρέσεως· ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐρβάρτου δὲν εἶναι τι ἄλλο, ἢ ἡ προβολὴ τῆς ἐμπειρίας· ἡ ἐμπειριοκρατία (Empiricismus) κοτ' αὐτὸν εἶναι ἢ ἀληθῆς φιλοσοφία· ἢ ἀληθῆς γνῶσις εἶναι

πάντοτε ἀπόρροια τῆς πείρας (Erfahrung) τῶν πραγμάτων· τὰ ἀνωτέρω τῆς πείρας ἐπιτεύγματα ὀφείλουσι νὰ ὑποστώσι τὸν ἔλεγχον τοῦ Νοῦ· ἔπειτα ἢ γνῶσις τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι, ἢ προῖον Διανοίας καὶ κατ' αἴσθησιν ἐμπειρίας, διότι ἄνευ τῆς συνεργασίας τῶν δύο ἀνωτέρω ἐννοιῶν, Νοῦ καὶ ἐμπειρίας εἰς οὐδεμίαν γνῶσιν δύναται νὰ καταλήξῃ· τῆς ὀρθῶς ὁ Κάντιος (1724-1804) ὑπεγράμμισεν ὅτι: «ἔννοια ἄνευ περιεχομένου εἶναι κεναί, θεωρία (ἐποπτεία) ἄνευ ἐννοιῶν εἶναι τυφλαί (Gedanken ohne Inhalt sind leer, Anschauungen ohne Begriffe sind blind). Ἐκ τούτων σαφῆς καθίσταται ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐμπειρίας κατευθύνουσι τὸν Νοῦν, ὡς ἀκριβῶς καὶ ὁ Νοῦς κατευθύνει τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιτεύγματα. Τὰ δεδομένα ὅμως τῆς ἐμπειρίας ἰστάμενα πρὸ τοῦ Νοῦ φαίνονται γέμοντα ἀντιφάσεων καὶ οὕτω ὁ Νοῦς αἶρει τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὰ τῆς πείρας, ἐνῶ συγχρόνως ἀρνεῖται πᾶσαν ἄλλην Ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας, ἐκτὸς τῆς ἐμπειρίας. Ἐνταῦθα κεῖται ἢ ἀμφιβολία, ἢ «Σκέψις», δηλαδὴ τοῦ Νοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πίστιν περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἐκ τῆς φύσεως προερχομένων ἢ «Σκέψις» ἐπομένως αἶρει τὸν τοιοῦτον γνωσιολογικὸν δογματισμὸν, ὅτι δηλαδὴ ἢ φύσις ἀποτελεῖ τὸ ὑλικὸν τῆς γνώσεως καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Νοῦς χωρεῖ πέραν τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ προσπαθεῖ νὰ διακρίνη τὰς τυχόν ἀντιφάσεις αὐτῶν· θεθαίως ἢ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντύπωσις εἶναι, ὅτι ἢ ἐκ τῆς φύσεως γνῶσις τυγχάνει μεστὴ λογικῶν ἀντινομιῶν καὶ μόνον διὰ τῆς λογικῆς ἀναλύσεως, ἢν ὁ Νοῦς θὰ ἐκτελέσῃ εἶναι δυνατόν νὰ διακριθῶσιν ἐκ τῶν ἐννοιῶν αἱ μὴ «καθαραί» ἔννοια, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν γνῶσιν· τὸ τοιοῦ-

τον ἔργον τοῦ Νοῦ, ἢ διάκρισις δηλαδὴ τῶν ἐννοιῶν εἰς ἀντιφασκούσας καὶ ὡς ἐκ εἰκὸς ἢ αἴρουσα τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Νοῦ εἰς τὴν ἐμπειρίαν ἀποτελεῖ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ ἀντικείμενον τῆς Μεταφυσικῆς ἐπιστήμης. Ἡ Μεταφυσικὴ κατὰ τὸν Ἑρβάρτον εἶναι ὁ «Σκεπτικισμὸς» τοῦ Νοῦ, ὅστις δι' αὐτοῦ ἀνευρίσκει τὰ «λάθη» τοῦ δεδομένου· τὸ δεδομένον ὀφείλει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἴσταται καθαρὸν καὶ ἀμιγές πρὸ τοῦ Νοῦ, ἀπηλλαγμένον παντὸς παραλόγου στοιχείου, γενόμενον οὕτω τοῦτο ἀντικείμενον Λογικῆς· ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὁ Νοῦς διὰ τῆς «Σ κέψεως» ἀναλαμβάνει τὴν κάθαρσιν τοῦ δεδομένου ἐκ τῶν

ἀντιφατικῶν ἐννοιῶν ἀφ' ἑνός, ἐνῶ συγχρόνως μεταποιεῖ τὰς ἀνωτέρω ταύτας ἐννοίας κατὰ τρόπον μὴ ἀντιφάσκοντα πρὸς ἀλλήλας ἀφ' ἐτέρου. Γενικῶς εἰπεῖν τὸ ἐκ τῆς φύσεως δεδομένον ἀποκεκαθαρμένον ὑπὸ τοῦ Νοῦ τελειῶς, καθίσταται ἀντικείμενον πρὸς γνῶσιν ἢ Μεταφυσικὴ ἐπομένως κατὰ τὸν Γερμανὸν παιδαγωγὸν καὶ φιλόσοφον Ἑρβάρτον εἶναι ἡ διδασκαλία ἐκείνη δι' ἧς ἀποκτᾷ τις καθαρὰν ἐμπειρικὴν, τῇ ὁρηθεῖα ὁμως καὶ μερίμνη πάντοτε τοῦ Νοῦ, Γνῶσιν.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΕΠΙ ΤΗ 28ῃ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ
.....

ΟΧΙ

«Ὅχι».
Φουντώνει τ' ὄχι, ἀγριεύει, γιγαντώνει
πάει καὶ πάει·
μὲ πέλας μ' ἀνέμους μὲ ποτάμια...
φλογέρα γίνεται
στοῦ κάμπου τὰ καλάμια
θυμῶν, ὀρχήστρα πέρα,
στῆς Πίνδου τὸν ἀγέρα.

Πάει στὶς κορφές τῶν Ἑλατιῶν, μπαίνει στὰ δάση,
σ' ἀρχοντικά,
σὲ φτώχικα,
σ' ἀγρούς καὶ στάνες.
Στὶς πόλεις,
στὰ χωριά
τὸ διαλαλοῦν χρυσόφωνες καμπάνες.

Ὅχι
Σφίγγουν τὰ δόντια καὶ πυγμές,
οἱ πρᾶοι ποιμένες παρατᾶν τὰ ποίμνια
κασμιᾶς
ἀλέτρι
δίχτυα
παρευθὺς παραμερίζουν.

Κι' εἶδ' ἀρχαγγέλους τιμωρούς,
ἀμούστακα παιδιά,
ρομφαῖες νὰ παίζουν κι' ἄπαρτα
κάστρα
νὰ γκρεμίζουν.

ΣΤ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΝΤΑΝΙΕΛ ΡΟΠΣ

Α. ΣΤΑΘΜΟΙ

ΕΝΟΣ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΥ

Ο πρόωρος θάνατος, στις 27 'Ιουλίου έ. ξ. του διάσημου Γάλλου συγγραφέως Ντανιέλ-Ρόπς συγκλόνισε πολλούς. Ήκλαυσαν τόν ιστορικό, τόν μυθιστοριογράφο, τόν δοκιμιογράφο, τόν τιμημένο 'Ακαδημαϊκό. Πάνω όμως άπ' όλα αυτά ο Ντανιέλ-Ρόπς ήταν ο υπέροχος άνθρωπος ριγμένος σε άδιάκοπο άγώνα με τόν έαυτό του, και άγώνα μέσα στον κόσμο. Ο άγώνας αυτός συνθέτει τó οδοιπορικό του, ένα πνευματικό οδοιπορικό, πού δέν μάς παρουσιάζει τούς τρανταγμούς ενός Παπίνι, τις έκκρήξεις ενός Έλλιοτ, μάς φανερώνει όμως τó θίωμα μέσα στη ζεστή του καρδιά του ανθρώπινου δράματος του καρρού μας, σε άδιάκοπη κίνηση πρós τά έμπρός. Δέν είναι κατά κυριολεξία ο Ντανιέλ-Ρόπς ένας «έπιστρέψας στον Θεό» διανοητής. Αυτόξ έζησε μιá πορεία πρós τόν Θεό έσωτερική, σιωπηλή, θαθείά. Και με θήματα γενναία και με συνεχείς προσπάθειες έμβασθύνσεως, ξανακατάκτησε την Πίστι, πού για λίγο μέσα του κλονίστηκε.

Ο Ντανιέλ-Ρόπς (ψευδώνυμον του Άνρϋ Πετιώ) γεννήθηκε στά 1901 στό 'Επι-

νάλ τής Γαλλίας. Σπούδασε στή Γκρενόμπλ και στήν Λυών. Άργότερα δίδαξε ιστορία και γεωγραφία στό Σαμπερϋ και στήν Άμιέν ώς τά 1945, όταν έγκατέλειψε την έδρα για νά άφιερωθή ολοκληρωτικά στή συγγραφή. Τά έργα πού μάς άφησε είναι πολλά και άξιόλογα. Και τά θέματα πού καλύπτουν είναι ποικίλα.

Τό πρώτο του δοκίμιο είναι «'Η άνησυχία μας», πού κυκλοφόρησε στά 1926 και έγινε άφορμή νά τόν προσέξη τó κοινό και ή κριτική τής έποχής του. Άργότερα κυκλοφόρησαν οί μελέτες του για τó Ρεμπώ, τόν Έρνέστο Ψυχάρη, τόν Πεγκύ, τόν Πασκάλ, τó «'Οπου περνούν οί άγγελοι» με μελέτες για τόν Ρίλκε, την Έμιλυ Μπροντέ και τόν Κάφκα, και τά δοκίμιά του «'Ο κόσμος δίχως ψυχή», «Στοιχεία του πεπρωμένου μας», «'Η άθλιότηξ και έμείς», «'Αυτό πού πεθαίνει και αυτό πού γεννιέται», «'Πέρα από τη νύκτα μας», «'Η θέλησιξ». «Τραγούδια για τίξ άθύσσους» κ. ά.

Ταυτοχρόνως δημοσίευσε και πολλά μυθιστορήματα και διηγήματα. Τό πρώτο του μυθιστόρημα με τόν τίτλο

«Ἡ σκοτεινὴ ψυχὴ» κυκλοφόρησε τὸ 1929. Μετὰ ἓνα ἔτος τύπωσε τὴν πρώτη του συλλογὴ διηγημάτων μὲ τὸν τίτλο «Δυὸ ἄνθρωποι μέσα μου». Ἰακωβίθης τὰ μυθιστορηματὰ του «Ποῦ σου θάνατε τὸ νεῖκος;», «Ἡ πύρινη ρομφαία» καὶ οἱ συλλογές διηγημάτων «Ἡ συνένοχη καρδιά», «Ἡ νόσος τῶν αἰσθημάτων» καὶ «Ἡ σκιά τῆς ὀδύνης».

Τὸ πολύμορφο ταλέντο του τὸν ὠδήγησε καὶ στὴν ἱστορία. Μὲ τὴν «Ἰερά Ἱστορία, ὁ λαὸς τῆς Βίβλου», καὶ μὲ τὸ ἔργο του «Ὁ Ἰησοῦς στὴν ἐποχὴ του», ὁ συγγραφεὺς μας ἀπόκτησε φήμη παγκόσμια καὶ τὰ δύο αὐτὰ βιβλία του ἔγιναν «μπέστ-σέλλερς». Οἱ ἐπιτυχίες του τὸν ἔκαναν νὰ παραμερίσῃ τὰ τελευταῖα του χρόνια τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ δοκίμιο καὶ ἀνέλαθε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ τὰ δύο ἔργα ποῦ ἀναφέραμε, ἀκολούθησαν: «Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀποστόλων καὶ Μαρτύρων», «Ἡ Ἐκκλησία τῶν θαρβάρων χρόνων», «Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Σταυροφορίας», «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως» σὲ δύο τόμους, «Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἐπαναστάσεων», πάλι σὲ δύο τόμους καὶ «Ἡ Ἐκκλησία τῶν χωρισμένων ἀδελφῶν». Συγχρόνως διηύθυνε τὴ συλλογὴ «Παρουσίες» καὶ τὸ περιοδικὸ «Ἐκκλησία» καὶ ἔδινε ἄρθρα καὶ μελέτες καὶ σ' ἄλλα περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς πολλοὶ τόμοι του, ἀπὸ 500 σελίδες καὶ πλέον ὁ καθένας μὲ εὐρητήρια, τεράστια βιβλιογραφία, ἀποτελοῦν μόχθο πελώριο καὶ σχεδὸν ἀσύλληπτο γιὰ ἓνα συγγραφέα, ὅσο ἐργατικὸς καὶ μελετηρὸς ἂν εἶναι. Κι' ὅμως τὸν ἄθλο αὐτὸ πέτυχε ὁ παντοτε καχεκτικὸς Ντανιέλ-Ρόπς. Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Βλαδίμηρος Ντ' Ὀρμεσσὸν ὑπογραμμίζει: «Στὴν περίπτωσι τοῦ Ντανιέλ-Ρόπς ἐκπληκτικὴ ἦταν ἡ ἀντίθεσις ἀνάμεσα στὴν τόσο λεπτὴ ὑγεία του, στὸ ἀδύνατο σῶμα του—ποῦ θὰ τὸν θασάνιζαν ἀσφαλῶς καὶ ἓνα σωρὸ πόνοι—καὶ στὴν ἐξαιρετικὴ δραστηριότη-

τα ποῦ ἀνέπτυσσε σὰν ἄτομο, στὴν ἐντατικὴ δημιουργία ποῦ μᾶς φανερώνει τὸ ἔργο του. Κανένας μας δὲν ἐργάστηκε μὲ περισσότερη μανία. Εἶχε δυσκολία νὰ μιλήσῃ, καὶ παρ' ὅλο τοῦτο παρέδιδε μαθήματα, ἔκανε διαλέξεις καὶ οὔτε μιὰ λέξις του δὲν χανόταν, ἐπειδὴ ἐφρόντιζε πολὺ τὴν προφορὰ του. Εἶχε κακὴ ὄρασι, κι' ὅμως ὅλα τὰ γνώριζε, ὅλα τὰ εἶχε διαβάσει, ὅλα τὰ διάβαζε. Ἦταν ἄρρωστος κι' ὅμως βρισκόταν παντοῦ. Ὅλους τοὺς πρόσεχε, ὅλους τοὺς βοηθοῦσε. Θαῦμα ἐνεργητικότητος, θαῦμα θελήσεως, γίνεται τὸ καλύτερο παράδειγμα γιὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύσις μπορεῖ τὰ πάντα νὰ κατορθώσῃ, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ μέσα τῆς πνευματικῆς δυνάμει. Ὁ Ντανιέλ-Ρόπς δὲν εἶναι μόνον περίπτωσις, ἀλλὰ καὶ μάθημα».

Ἡ πνευματικὴ δυνάμις τοῦ Ντανιέλ-Ρόπς θεμελιωνόταν στὸ ἀτράντακτο βάθος τῆς Πίστεως, ποῦ κέρδισε ὕστερα ἀπὸ ἐπίπονη πορεία. Στοιχεῖα τῆς πορείας αὐτῆς μᾶς ἔδωσε στὰ μυθιστορηματὰ του καὶ στὰ δοκίμιά του. Στὸ πρῶτο του βιβλίον, «Ἡ ἀνησυχία μας», ὅταν μιλήσῃ γιὰ ἀνησυχία, δὲν ἔχει τὸ αἶσθημα τῆς ἀγωνίας, ποῦ νοιώθουν ὅσοι θεληματικὰ καὶ πεισματικὰ ἀρνούνται κάθε πίστι. Στὸν Ντανιέλ-Ρόπς βρισκόμεν τὴν ἀνησυχία τοῦ σκεπτικιστοῦ νέου, μιὰ δόσι ἀπογοητεύσεως, ποῦ φέρνει ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἄρνησις νὰ ὑποταχθῇ σὲ παραδοσιακὰς ἀλήθειες, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ ἀδυναμία του νὰ τις ἀρνηθῇ τελείως. Πρέπει νὰ ἐκλέξῃ. Ἐδῶ ὅμως εἶναι ἡ δυσκολία. Γράφει: «Τίποτα δὲν εἶναι πιὸ δύσκολον ἀπὸ μιὰ ἐκλογή, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἀναγκαῖον. Ἀλλὰ πιὸ ὕστερα, ὦ Θεέ μου, πιὸ ἀργότερα. Διότι, ἂν δὲν χρησιμοποιήσουμε ὅλη τὴν ἄνοιξι τῆς ζωῆς μας στὶς πιὸ ἑξαλλες ἀναζητήσεις, ἂν πρὶν ἀπὸ τὸ καλοκαίρι θὰ ἔχουμε ἤδη θρῆ τὸν δρόμο μας, τί θὰ μείνῃ γιὰ τὸ φθινόπωρό μας; Κι' ὁ χειμῶνας μας δὲν θὰ εἶναι πολὺ θλιβερός;»

Αὐτὸ ποῦ ἤθελε ἦταν νὰ «φθάσῃ σὲ μιὰ ψυχικὴ τάξι, χωρὶς νὰ ἐγκαταλεί-

ψη τις φροντίδες του, χωρίς από τίποτα να παραιτηθή». Δέν άρνιόταν την χριστιανική πίστι, πού είχε γνωρίσει από τὸ σπίτι του. Ὁμολογοῦσε ὅτι «ὁ Θεὸς εἶναι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ στό πρῶτο πλάνο τῶν ἀπασχολήσεων τῶν νέων». Συγχρόνως ὅμως ζοῦσε καί τήν ἀνησυχία, πού κάθε νέος δοκιμάζει ὅταν συγκρούεται στά βάθη τοῦ εἶναι του ἢ πίστις μέ τήν ἀμφιβολία. Λέει: «Γεννιέται κανεῖς χριστιανός, κατόπιν ὅμως ἔρχεται ἡ κρίσις συνειδήσεως ἀνάμεσα στά δεκαοκτώ καί στά εἰκοσιπέντε. Αὐτή ἡ κρίσις εἶναι ὀδυνηρή: εἶναι συχνά μιὰ ἀγωνία πολλῶν ἐτῶν... Αὐτό πού ἀπομακρύνει τὰ νειῶτα ἀπὸ τῆ θρησκεία εἶναι τὸ ξύπνημα τῆς ἀνοιξεως μέσα τους καί ἡ γεῦσις τοῦ «κόσμου», μέ τήν θεολογική ἔννοιαν τοῦ ὄρου... Ἀκόμα ἀπομακρύνει τοὺς νέους ἀπὸ τήν ἐκκλησία ἢ ἔλλειψις ζωντανῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἢ ἀδράνεια τῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν, ἀλλά καί ἡ κοσμικοποίησης πολλῶν θεσμῶν. Τότε ὁ καθένας περιμένει ὁ Θεὸς νὰ κάνει ἕνα θαῦμα—ἢ ψυχὴ νὰ ξαναβρῆ τῆ γαλήνη της».

Ὡς ὅτου ὅμως γίνῃ τὸ θαῦμα, θά περάσῃ καί ἀπὸ ἄλλους σταθμούς. Τὸν δεῦτερο σταθμὸ μᾶς τὸν ζωγραφίζει στό πρόσωπο τοῦ Μπλαϊζ Ὀρλιέ. Εἶναι ὁ κεντρικὸς ἥρωας στό πρῶτο του μυθιστόρημα «Ἡ σκοτεινὴ ψυχὴ», τὸν ὁποῖο πλάθει ἀπὸ τῆ σάρκα του, στάζει σταγόνες ἀπὸ τὸ αἷμα του. Τὸν τρέφει στήν ὑπόγεια τράπεζα τῶν ἐπιθυμιῶν του, τῆς ἀγωνίας του, τῆς πάλης του. Λέει γιὰ τὸν Ὀρλιέ ὅτι «ἦταν τελείως ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν πίστι· ἡ ἀδιαφορία τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ ἀδιαφορία του καί ὁ ὑπερτροφικὸς ἐγωϊσμός... Αὐτὸ εἶχε γίνῃ χωρίς νὰ περάσῃ μεγάλη κρίσι. Θὰ ἤθελε νὰ ἦταν τὸ πεδίο ἐνὸς ἐσωτερικοῦ δράματος. Ἀλλ' ἀποστρεφόμενος νὰ παίξῃ μιὰ τέτοια κωμωδία. Ἐνοιώθη ἐλεύθερος, ἀλλὰ καί γεμάτος πίκρα, κυριευμένος ἀπὸ μιὰ ἀνησυχία, πού ἦταν τὸ μόνο αἶσθημα γιὰ τὸ ὁποῖο δέν αἰσθανόταν ταπεινωμένος».

Ὁ Μπλαϊζ Ὀρλιέ δέν ρίχνεται σὲ «ἔξαλλες ἀναζητήσεις», εἶναι ὅμως «γεμάτος πίκρα». Νοιώθει «ἐλεύθερος», μὰ ὡστόσο εἶναι καί «ἀπελπισμένος». Καί τότε στό μυθιστόρημα παρουσιάζεται ἕνας ἱερεὺς γιὰ νὰ τοῦ θυμίσῃ τὴν ἐπιγούσα ἀνάγκη νὰ ἐκλέξῃ τὸν «δρόμο τῆς Ζωῆς», πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀνησυχία στὴν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ. «Τὰ νειῶτα σου, τοῦ λέει, φεύγουν. Καί σὺ ὅμως ἀκόμα πιστεύεις πὼς ὁ Θεὸς σοῦ ἀρνεῖται τὴ θεία Χάρι. Τὴν ἔχεις ὅμως ζητήσει τὴν θεία Χάρι;»

Τὶ μεσολάβησε στά τρία χρόνια, πού πέρασαν ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δοκιμίου του «Ἡ ἀνησυχία μας» ὡς τοῦ μυθιστορηματός του «Ἡ σκοτεινὴ ψυχὴ»; Ἡ ἐμφάνισις στὴ ζωὴ τοῦ Ντανιέλ-Ρόπς ἐνὸς ἱερέως, γιὰ τὸν ὁποῖον λέει: «Πιστεύω ὅτι γνώρισαν ἕνα ἀνθρώπο πού εἶναι ἀπὸ κείνη τὴν πάστα πού ὁ Θεὸς κάνει τοὺς ἁγίους του. Τὸν γνώρισαν στό πρόσωπο ἐνὸς ἱερέως ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ὁποῖου δέν βγαίνει μιὰ πικρὴ λέξι, τοῦ ὁποῖου ἡ καρδιὰ θερμαίνεται ἀπὸ τὴν Πίστι τῶν πατέρων μας, πού ζῆ ταπεινά καί πολὺ φτωχικά. Κοιτάζοντάς τον στά μάτια ἔχει κανεῖς τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς ἐνσαρκωμένου Χριστιανισμοῦ, πού εἶναι ὁ πιὸ πειστικὸς καί ὁ πιὸ ἐπικοινωνητικὸς. Σὲ ὅ,τι μέ ἀφορᾷ, ὁ ρόλος τοῦ πάτερ Χ... ἦταν χωρίς καν νὰ τὸ ἐπιδιώξῃ, χωρίς καν νὰ τὸ ὑποψιάζεται, γιὰ μένα βασικῆς σπουδαιότητος καί μεγάλης ἀξίας».

Ἡ βασικὴ σημασία πού ἔπαιξε στὴ ζωὴ του, φάνηκε καθαρά λίγο ἀργότερα. Τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ δοκιμίου του «Κόσμος χωρίς ψυχὴ», πού δημοσίευσεν ἐν 1932 ἔχει γιὰ τίτλο «Ἀποχαιρετισμὸς σὲ μιὰ ἀνησυχία» καί γιὰ σκοπὸ του τὴν αὐτοανάλυσιν τῆς πορείας του, πού τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ἐφηβικῆς ἀνησυχίας.

Πρὶν μιλήσῃ γιὰ τὸ θέμα του, ἀνασκευάζει τὴν κατηγορίαν τῆς παλινοδίας. Δέν ὑπάρχει ὀπισθοδρόμησις σὲ μιὰ τέτοια πορεία. Ὑπάρχει μόνον πρόοδος ἀργὴ καί λογικὴ. Ἡ ἐμμονὴ στὴν

περιοχή της νεανικής άνησυχίας φανερώνει έλλειψη πειθαρχίας, αυτομελέτης, αυτοστοχασμού. Ένω ή υπερνικήσις της, ένω φαινομενικά μπορεί νά έχη όψιν κάποιας όπισθοχωρήσεως, στην πραγματικότητα είναι πορεία πρός τά έμπρός άπαραίτητη για κάθε σκεπτόμενο και βαθύ άνθρωπον. Και την πορεία αυτή άκολούθησε χωρίς τυμπανοκρουσίες, όπως όμολογεί: «Μιά μεταβολή άν γίνη με θόρυβο άρέσει στο κοινό. Ζητώ συγγνώμη πού δέν την κάνω. "Άλλοτε είχα πλέξει ύμνους στην άνησυχία κι' αυτό έγινε στο κατώφλι της νεότητός μου. "Αν σήμερα την άποχαιρετώ, τό κάνω γιατί πιστεύω ότι όταν μία άνησυχία έχει σαν μοναδικό της σκοπό νά κρατάη τόν άνθρωπο σε μία άποτελεσματώσι πνευματική και νά του δημιουργή μία αυτοϊκανοποίησι, τότε δέν είναι παρά μία ψεύτικη εικόνα του πιό μεγάλου αισθήματος της ψυχής, της άγωνίας, πού τόσο δυνατά εξέφρασε ό Πασκάλ».

Φαίνεται καθαρά ό δρόμος πού πέρασε. Χθές ή άνησυχία ήταν πηγή πικρής ήδονής, σήμερα είναι τό μονοπάτι, πού τόν φέρνει στην άναζήτησι του άληθινού νοήματος της ζωής, χωρίς κομορμισμούς και συναισθηματικότητες εύκολες και άπατηλές. Αυτά πέφτουν σαν φύλλα φθινοπωρινά. Οί αντίρρήσεις του εξέλειπονται. Οί άμφιβολίες του ξεπερνιόνται. Η αυτοπεποίθησις του στις ίκανότητές του άμβλύνεται. Και ή μεγάλη στιγμή της θεληματικής ύποταγής στον Θεό φθάνει.

"Όπως φαίνεται από την 180 σελίδα του «Κόσμου χωρίς ψυχή», πού άναφέραμε, ή μεταστροφή του όφείλεται κατά κύριον λόγον σε εύτυχη άναγνώσματά και σε προσωπικές έπιρροές τότε πού ζητούσε άλήθεια και καθοδήγησι. Μας λέει: «"Αν δέν ύπήρχαν άνθρωποι σαν τόν Πηγκύ και τόν πατέρα ντέ Φουκώ, άν δέν ύπήρχαν σε ώρισμένα μοναστήρια ψυχές άφιερωμένες, καρδιές με άυταπάρησι (άχ αυτή ή άυταπάρησις πού τόσο τρώμαζε τό νεαρό συγγραφέα της «Άνησυχίας μας »!) θά άμφέ-

θαλε κανείς για την δύναμι πού μπορεί νά διατηρηή μία διδασκαλία, όταν δέν θά είχε πιά άλλο τρόπο έκδηλώσεως από την θ. Λειτουργία των 11 και 30' στις άριστοκρατικές συνοικίες».

Ναι, αλλά οί άνθρωποι αυτοί ύπήρχαν. Τους πλησίασε. Τους έγνωρίσε μέσα από τά έργα τους. Συνεδέθη με τους χριστιανικούς κύκλους της Πατρίδος του.

Ό Πηγκύ ύπήρξε ή μεγάλη πνευματική άγάπη του, πού τόν βοήθησε πολύ στο δρόμο του. Γιατί παρέμεινε πάντα πιστός στις παραδόσεις και σε ό,τι έξυψώνει τόν άνθρωπο: πιστός στην οικογένειά του, στις φίλιες του, στην Πατρίδα του, στον Θεό. Δέν άπαρνήθηκε ποτέ και για κανένα λόγο την πίστι του και τις αρχές του. Συγχρόνως ή άρρενωπή μορφή του Έρ. Ψυχάρη γοήτευσε τόν συγγραφέα μας. Έπηρεάσθη από την λύσι πού έδωκε στην άγωνία του, στην άμφιβολία του. Συγκλονίσθηκε από τό λόγο του Έρ. Ψυχάρη: «Δέν είναι δυνατόν ό άληθινός δρόμος νά μήν οδηγή πουθενά». Τονώθηκε από την έπιστροφή του στον Θεό, πού του εξέλειψε την άνησυχία του. Μά πάνω άπ' όλους ό Πασκάλ χάραξε θαθεία τά ίχνη του στην άνήσυχη ψυχή του. Καθοδηγητής στις βουλιές του άμφιβολίες, ύπήρξε τό έργο του Πασκάλ, πού δέν θά τό άποχωρισθί ποτέ. «Ό Πασκάλ, γράφει ό συγγραφέας μας στη σχετική του μελέτη «Ό Πασκάλ και ή καρδιά μας», παραμένει ό έξαιρετικός μάρτυς μιας άνθρωπότητας, πού άναζητεί τόν Θεό και πού δέν ήρμεϊ παρά θυσιάζοντας την άλαζονία της και λησμονώντας τόν έαυτό της».

Λησμονώντας και ό Ντανιέλ-Ρόπε τόν έαυτό του, έκαμε τό τελικό βήμα, πού μας περιγράφει στη νουθέλλια του «Σεβέρα» και σαν τελικό βήμα του ήρωός της, πού διηγείται: «"Ενα βράδυ έκανα μία πράξι πού σήμερα μου φαίνεται περιέργη. "Ενοιωθα τόσο μπερδεμένος, τόσο άνήσυχος, βυθισμένος στην άβεβαιότητα, πού βγαίνοντας από τό σπίτι μου και πράγματι χωρίς καλά-καλά νά τό

θέλω, πήγα στην εκκλησία. Ήταν άδεια... Σκεπτόμουν, δέν ήμουνα καταποντισμένος σέ όνειροπόλησι. Έκεί σιγά-σιγά άρχισα νά καταλαβαίνω τήν παραδοξολογία τής ένεργείας μου. Δέν ήμουνα θρησκευόμενος άνθρωπος. Ή ψυχή μου δέν ζητούσε μεγάλες έξάρσεις πίστεως. Άπορροφημένος από τήν δουλειά μου είχα δώσει στήν θρησκεία άπλωώς μιá συγκατάθεσι έξωτερική, πού επικυρωνόταν από έπιφανειακές πράξεις... Καί όμως νά, ήρθε μιá στιγμή, αúτ ή ή στιγμή πού τώρα ζω, πού μιá έξωτερική παρόρμησις, μιá μυστική διαταγή, με ώδήγησε έδω, στήν σκοτεινή αúτ ή γωνιά ένός ύγρου ναού!»

Καί τελειώνει τό έπεισόδιο αúτο τής «Σεθέρας» με μιá πύρινη προσευχή. Τά λόγια τής φωτίζουν τόν σημαντικό σταθμό, πού έφθασε τό πνευματικό δρομολόγιο του Ντανιέλ-Ρόπς: «Κύριε, ξέρω αúτο πού είμαι, άθλιος, διεφθαρμένος. Ύπηρεξα θεληματικά τό όργανο στά χέρια σκοτεινών δυνάμεων. Έζησα μόνος, χωρίς Έσένα, παραβλέποντας τήν βοήθειά Σου, μιá χλιαρή καρδιά από αúτες πού μισείς Έσύ. Καί αúτ ή ή χλιαρότης με έκανε θύμα τής: δέν γνώριζα τόν άληθινό σκοπό τής ζωής, δέν είχα διάθεσι για ήθικούς άγώνας. Άφου όμως δέν άγωνιζόμουν για χάρι δική σου, άγωνιζόμουν άναντίον Σου, Κύριε. Αúτο είναι τό άνεξίτηλο άμάρτημά μου, αúτο ή κάθε μου ήμέρα, από τώρα καί στο έξής, θά προσπαθή νά εξαλείψη...».

Καί θά τό εξαλείψη, γιατί τώρα πιά, όπως φαίνεται στο δεύτερο μυθιστόρημα του «Που σου θάνατε τό νείκος;», πού κυκλοφόρησε τό 1934, γνωρίζει τό μυστικό: τήν μετάνοια. Έδω ό μυθιστοριογράφος δέν έγκαταλείπει τήν ήρωίδα του Λάουρα Μαλωσέν, στον πειρασμό καί δέν τήν οδηγεί στον μηδενισμό. Περνάει ψυχικούς τραταγμούς, όπως ό Μπλαίζ Όρλιέ, αλλά δέν άμφισβάλλει για τό μέσο, πού μπορεί νά τήν εξαγνίση: τήν μετάνοια. Γι' αúτην τής μιλάει ό Περούζ, κεντρικός κι' αúτός ήρωας με

τις άποκαλυπτικές αúτες φράσεις: «Ένας έγκληματίας, πού έχει συναίσθησι του έγκλήματός του, πού πονάει για αúτο καί μετανοεί στα βάθη τής καρδιάς του, είναι πιό κοντά στον Θεό από τόν Φαρισαίο, πού ρίχνει δυό δεκάρες στο δίσκο τής Έκκλησίας καί πιστεύει ότι μ' αúτ ή τήν τιμή έξαγοράζει τήν σωτηρία του. Τό θεμέλιο, όπου στηρίζεται ή σωτηρία είναι ή μετάνοια. Ό άνθρωπος νομίζει ότι είναι έλεύθερος όταν λησμονή τήν ψυχή καί τις άνάγκες τής. Έρχεται όμως ή ήμέρα, πού ό Θεός δίδει στον έννοχο τήν εύκαιρία νά μετανοήση. Πρέπει τότε νά ύπακούση στην μοναδική αúτ ή φωνή, γιατί δέν άντηχεί ποτέ δυό φορές... Ή μόνη ζωή πού αξίζει είναι αúτ ή πού μās δίνει ό άγώνας για τήν ψυχή μας. Οι σημερινοί άνθρωποι παραγνωρίζουν μιá σημαντική πραγματικότητα: τόν άνθρωπο πού παλεύει καί νικά τόν εαυτό του. Έχουν έξορίσει τήν άμαρτία από τήν σκέψι τους, από τά βιβλία τους. Άλλά καί έχουν χαθή μέσα στην άμαρτία, μέσα στο λασπωμένο αúτο ποτάμι, όπου χωρίς νά τό ξέρουν παλεύουν. Καί θυθίζονται, καί θυθίζονται...».

Τό τέλος του μυθιστορήματος μās δείχνει τήν Λάουρα νικήτρια του θανάτου καί τής άπελπισίας, έχοντας ανακαλύψει τό φως, τή γαλήνη, τή χαρά. Τά ίδια αισθήματα πλημμυρίζουν τήν έποχή αúτ ή καί τόν συγγραφέα μας. Άρχίζει νά νοιώθη ότι ό άνθρωπος άπολαμβάνει τά πάντα κοντά στον Θεό, ένω τό κενό τής ψυχής είναι άπέραντο όταν άπομακρύνεται από Αúτόν. Ζή άπό έδω καί έμπός—χωρίς νά λείψουν καί έποχές ταλαντεύσεων—στο Φως. Έγκαταλείπει τόν εαυτό του στα χέρια του Θεού. Βαδίζει σε μιá πλήρη καί θεληματική αúτοπροσφορά τής ζωής του καί του πολύμορφου ταλέντου του στην ύπηρεσία του χριστιανικού μηνύματος.

(Συνεχίζεται)

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΤΙΜΙΟΤΗΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΜΑΣ

Ο Paul W. Brand διευθυντής της Ορθοπαιδικής Χειρουργικής και πρόεδρος του Χριστιανικού Ίατρικού Κολλεγίου, εις μίαν προσφώνησίν του στο Eastbourne τον Νοέμβριον 1964, μεταξύ άλλων ασχολείται με την άποψήν μας όσον άφορᾷ τήν τιμιότητα πού πρέπει νά ἔχωμε σάν ἐπιστήμονες καί σάν άνθρωποι.

1. Ἀποτυχία στήν τιμιότητά μας διότι εἴμαστε ἐπιστήμονες

Πάντοτε ὑπῆρχε μιᾷ διαμάχη μεταξύ ἐπιστήμης καί θρησκείας. Πολλοί ἐπίστευον ὅτι αὐτές οἱ δύο ἔννοιες δέν μποροῦσαν νά συμβιβασθοῦν. Ἔτσι ὑποσυνειδήτως ἐκαλλιιεργεῖτο στό μυαλό τους μιᾷ διχοτόμησης πίστεως καί ἀμφιβολίας, πράγμα τό ὁποῖον εἶχε μεγάλη ἐπίδρασι στήν χριστιανική ζωή.

Αὐτό συνέβη κατ' ἀρχήν διότι οἱ ἐπιστήμονες ἤθελαν νά ἐρευνήσουν τά φυσικά φαινόμενα πού ἔθεωροῦντο ἀπό τήν ἐκκλησία ἱερά. Ἦθελαν νά ἐρευνήσουν κάθε τι πρὶν πιστεῦσουν εἰς αὐτό. Τά ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ἐρευνῶν ἔκαμαν αἴσθησιν καί οἱ μὲν ἐπιστήμονες ἔθεωρήθησαν ὅτι εἶχαν δίκαιο, ἡ δὲ Ἐκκλησία ὅτι ἔσφαλε.

α) Νύξεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος.

Διὰ νά ἐρευνηθῆ καλύτερα ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ προβλήματος καί τό ἔάν πράγματι εἶναι ἀλήθεια ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο πέραν αὐτοῦ πού ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, θά χρησιμοποιήσωμε ἕνα ἀπλό παράδειγμα:

Κάποιοι μὲ ἕνα νοῦν γεμάτο ἀπό ἐρωτηματικά καί ἄνησυχίες μπαίνει μέσα σ' ἕνα αὐτοκίνητο τῆς FORD. Ὁ δάσκαλος τοῦ δείχνει τήν λειτουργίαν του. Ἐκεῖνος διαρκῶς ὑποβάλλει ἐρωτήσεις γιά τὰ διάφορα ἔξαρτήματα καί τόν τρόπον πού γίνε-

ται ἡ πυροδότησις καί μπαίνει ἐμπρὸς ἡ μηχανή. Ὁ δάσκαλος τοῦ ἀπαντᾷ σέ ὅλες του τίς ἀπορίες, ὅτι «αὐτὴ εἶναι ἡ κατασκευὴ τῆς FORD». Τελικῶς ὁ ἄλλος διαλύει τήν μηχανή καί ἐξηγεῖ τόν δάσκαλον τόν τρόπον τῆς λειτουργίας της. Παρὰ ταῦτα ἐκεῖνος ἀπαντᾷ ὅτι πράγματι ἔτσι λειτουργεῖ ἀλλὰ ἡ FORD εὑρίσκεται πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτά. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά συνεχίση τίς ἐρωτήσεις καί στό τέλος νά εὑρεθῆ πρὸ τοῦ αὐτοματισμοῦ. Σέ τρομερές μηχανές πού ἐργάζονται ἡμέρα καί νύχτα γυρίζοντας μόνον ἕνα κουμπὶ καί νά πῆ: «Δέν εἶναι ἀνάγκη νά καλοῦμε τήν FORD· αὐτὴ ἡ μηχανὴ κατασκευάζει τὰ αὐτοκίνητα, καί ὅλη αὐτὴ ἡ συζήτησις γιά κάποιο μυαλό πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτά εἶναι ἀνοησίς. Αὐτό πού συμβαίνει εἶναι αὐτοματισμός».

Αὐτό εἶναι ἕνα ἀπλό παράδειγμα ἀλλὰ πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι ὁ αὐτοματισμὸς εἶναι μιᾷ πρόσθετος μαρτυρία τοῦ μελετητοῦ καί τῆς σοφίας του. Διότι χρειάζεται περισσότερο μυαλό γιά τήν κατασκευὴν αὐτῶν τῶν αὐτομάτων μηχανῶν ἀπ' ὅτι ἐχρειάζετο γιά τίς παλαιᾶς μεθόδους. Ἐάν ἐρευνήσωμε ὅλες τίς ἐπιτεύξεις τῆς μηχανικῆς καί γενικῶς τῆς ἐπιστήμης εὑρίσκομε ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἐπιστημόνων ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ ὀπίσω στίς ἔρευνές του ἀντιλαμβάνεται ὅλο καί περισσότερο ὅτι ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τόν μελετητή. Ὅλοι οἱ ὑπέροχοι μηχανισμοὶ τοῦ μυαλοῦ μας πού δίδουν τήν ἀρχὴν τῆς σκέψεως, σήμερον φαίνονται ὅτι εἶναι ἀποτελέσματα χημικῶν συστατικῶν καί ἀντιδράσεων τὰ ὁποῖα εἶχαν συλληφθῆ πρὶν ὑπάρξει νοῦς.

Πράγματι ὅσο πιὸ πίσω στραφοῦν οἱ ἔρευνές μας καταλαβαίνομε ὅτι ὑπάρχει ἕνα ὄριον, πού ἀπὸ ἐκεῖ καί πέρα δέν μποροῦμε νά προχωρήσωμε. Βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει σοφία πέραν τῆς ἰδικῆς μας καί ὅτι ὅλες οἱ ἐπιτεύξεις τῶν ἐπιστημόνων ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτά πού γνωρίζομε εἶ-

ναι πολύ δλίγια ἔν συγκρίσει μὲ αὐτὰ ποὺ δὲν γνωρίζομε. Δὲν ἔχομεν πλησιάζει σήμερα περισσότερο ἀπὸ τοὺς προγόνους μας σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν γνῶσιν τῆς προελεύσεως τῆς ζωῆς.

β) Ἡ φύσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ σκεπτικισμοῦ.

Ὁ σκεπτικισμὸς τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι μία θέσις. Εἶναι μιά θέσις τὴν ὁποίαν πολὺ συχνὰ υἰοθετοῦμε στὴν καθημερινή μας ἐργασία. Ἐφ' ὅσον παραδεχθοῦμε αὐτὸ καὶ ὅτι ἐρευνοῦμε τὸν μηχανισμό τῶν φαινομένων καὶ ὄχι τὴν προέλευσίν τους, εἶναι τίμιο σὰν χριστιανοὶ νὰ ποῦμε ὅτι «θὰ λάθω μία θέσιν σκεπτικισμοῦ στὴν ἐπιστημονικὴ μου ἐργασία, ἀλλὰ ξέρω ὅτι πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εὐρίσκεται ὁ μέγας δημιουργὸς συγκριτικὰ μὲ τὸν ὅποιον ἐγὼ δὲν εἶμαι παρὰ ἓνα μικρὸ παιδί».

Ἄλλὰ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος αὐτῆ ἢ θέσις τοῦ σκεπτικισμοῦ ποὺ παίρνει ἓνας ἐπιστήμων στὴν ἐργασία του, νὰ τὸν γεμίσει μὲ ἀλαζονεία καὶ νὰ ἐπιδοθῆ σὲ ἔρευνες ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης του σὲ τομεῖς τῆς ζωῆς τοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖ νὰ ἐνοήσῃ χωρὶς τὴν θεία βοήθεια. Αὐτὴ δὲ ἡ ὑπερφάνεια θὰ τὸν ἐμποδίζῃ νὰ προσέλθῃ στὸν Θεὸν σὰν ἓνα παιδί γιὰ τίς σπουδαῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

Ὁ Henry Ford ἐνδιέφεροτο γιὰ κάτι πρωτότυπα μικρὰ σχολεῖα ὅπου τὰ παιδιά, τῶν ὁποίων ἡ ἐκπαίδευσις εἶχε κάπως παραμεληθῆ εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἀμερικῆς, ἔπαιρναν ἐκεῖ κάποια μὸρφωσις. Ἐπεσκέπτετο τὰ σχολεῖα καὶ τὰ παιδιά τὸν ἐγνώριζον καὶ μιλοῦσαν μαζί του καὶ τὸν ἀγαποῦσαν. Μερικὰ προσπαθοῦσαν ἀπὸ τὰ αὐτοκίνητά του νὰ μάθουν κάτι γι' αὐτόν. Πολλοὶ φυσικὰ ἐρευνῶντας τὰ αὐτοκίνητα θὰ ἐμάντευαν τὴν διανοητικὴ ἱκανότητα τοῦ Ford, ἀλλὰ φυσικὰ θὰ ἐμάθαιναν ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, διότι μπορεῖς νὰ γνωρίσῃς τὸν ἄλλον μόνον ἀπὸ τὴν δική του περιουσία καὶ ἀπὸ τὸ πόσο ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτὸν του.

γ) Ἀναλύων τὴν διχοτόμησιν.

Πρέπει νὰ καταλάβωμεν ὅτι ὅσο καὶ ἐὰν

πιστεύωμε, ὅτι εἴμασθε ἐπιστήμονες, εἶναι τίμιο νὰ πλησιάζωμε τὸν Θεὸν ὅπως τὸ παιδί πλησιάζει τὸν πατέρα του. Ἐχοντας ἀντιληφθῆ τὴν δευτερεύουσαν λειτουργίαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ σκεπτικισμοῦ, μποροῦμε νὰ παρακαλέσωμε τὸν Θεὸν γιὰ τὴν ἐπιστήμην μας. Αὐτὸ θὰ μᾶς κἀν νὰ χαίρωμεθα τὴν ἐπιστήμην μας, ἢ ὅποια, πρέπει νὰ καταλάβωμεν, ὅτι ὅσο ἐνδιαφέρουσα καὶ ἂν εἶναι, δὲν θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ σὲ προσωπικὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

Ἄς γυρίσωμεν στὸν ὀδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου. Τώρα ἀνακαλύπτει ἓνα κουμπί. Τὸ ἀνοίγει καὶ προσπαθεῖ νὰ βρῆ τὴν λειτουργία του. Ἐὰν τὸ ἀνεκάλυπτε μιά γυναίκα, θὰ κοίταζε νὰ τὸ πατήσῃ γιὰ νὰ δῆ γιὰ ποῖο σκοπὸ ἔχει τοποθετηθῆ ἐκεῖ, διότι καταλαβαίνει ὅτι ὁ μελετητὴς δὲν θὰ τὸ ἔχῃ βάλει ἀσκοπῶς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ θάσις ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς. Ὅταν ἓνας πεινᾷ, σὰν ἐπιστήμων προσπαθεῖ νὰ ἀναλύσῃ αὐτὸ τὸ συναίσθημα καὶ νὰ δῆ ἀπὸ ποῦ προέρχεται. Ἐπίσης μπορεῖ νὰ ξεδεύσῃ ἀρκετὸ χρόνο γιὰ νὰ βρῆ τὴν κανονικὴ ποσότητα πρωτεϊνῶν ποὺ πρέπει νὰ ἔχει τὸ γάλα τοῦ μωροῦ, τίς βιταμίνες κλπ. Ὅμως μιά ἀμόρφωτη γυναίκα στὴν Ἀφρικὴ δὲν ἀσχολεῖται μὲ αὐτό. Τὸ βάζει στὸ στήθος τῆς καὶ γνωρίζει ἐνστικτωδῶς ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό. Τὸ δὲ μωρὸ ἀνοίγει τὸ στόμα του καὶ παίρνει τὴν τροφή ἢ ὅποια ἔχει μελετηθῆ ὅτι τοῦ ταιριάζει.

δ) Μία χριστιανικὴ ἐφαρμογή.

Μιά βασικὴ ἀνθρωπίνη ἀνάγκη εἶναι ὁ τρόπος τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ. Κάνοντας αὐτὸ ὅπως ἓνα ἀπλό παιδί, καταλαβαίνομε ὅτι ἔχει πράγματι γίνεῖ γιὰ μᾶς. Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν πλήρως ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἐμπιστοσύνη εἶναι μιά πράξις ποὺ εἶναι ταυτόχρονα καὶ λογικὴ καὶ ρεαλιστικὴ.

Γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες εἶναι καλύτερα νὰ ὀμιλοῦν γιὰ «ἐμπιστοσύνη» μᾶλλον παρὰ γιὰ «πίστι», διότι στὴν ἐπιστήμην χρησιμοποιοῦμεν τὴ δεύτερη λέξι ἀόριστα. «Πιστεύεις ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας ἐνὸς ὠρισμένου φαινομένου; Ἐνστικτωδῶς

ἀπαντᾶς: «Θὰ τὸ πιστεύσω ἐάν μπορέσω νὰ τὸ ἀποδείξω». Ἐνῶ ἡ λέξις «ἐμπιστοσύνη» ἔχει διαφοροτικὴ ἔννοια. Ὅταν ἐμπιστεύεσαι κάποιον δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλης γι' αὐτόν. Πρέπει νὰ πῆς: «τὸν ἐμπιστεύομαι ἢ ὄχι». Ἔτσι γίνεται μιά πρᾶξις ἐμπιστοσύνης.

Θὰ ἐφαίνετο ὅτι πρέπει ἐνστικτωδῶς νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἔχομε ἐμπιστοσύνη στὸν Θεὸν ὅπως ἀποκαλύπτεται στὸν λόγο Του. Πρόκειται τότε νὰ γευθοῦμε καὶ νὰ δοῦμε ὅπως τὸ παιδί, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι καλός. Ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη ἐξέρχεται πράξις. Ἀπόδειξις καὶ πλήρης κατανόησις ἀκολουθεῖ.

2) Ἀποτυχία στὴν τιμιότητά μας διότι εἴμαστε ἀνθρώπινα ὄντα.

Μία δευτέρα μορφή ἑλλείψεως τιμιότητος καλεῖται καλύτερα ὑποκρισία». Δὲν εἶναι ἡ ἑλλειψὶς τιμιότητος τοῦ ἐπιστήμονος, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ὁμολογεῖ ὅτι πιστεύει στὸν Θεόν, ἀλλὰ δὲν φροντίζει νὰ πράττῃ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει ὅτι πιστεύει.

Αὐτὸ φαίνεται στὴν σχέσι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Ὁ Πέτρος εἶχε πῆ στὸν Ἰησοῦ ὅτι θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὡς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, θὰ πεθάνῃ γι' αὐτόν καὶ θὰ ἀφιερῶσῃ ὅλη του τὴν ζωὴ κάνοντας κάθε τι γι' αὐτόν. Ἐκεῖνη τὴν ὥραν ἔτσι αἰσθανόταν καὶ εἶχε ἐνθουσιασμόν καὶ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτόν του. Τελικῶς πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσι τὸν ἀρνήθηκε τρεῖς φορές.

Ὅταν ἀργότερα ὁ Χριστὸς καθόταν μὲ τὸν Πέτρο στὴν Παραλία τὸν ρώτησε δυὸ φορές: Ἀλήθεια Συμεὼν μὲ ἀγαπᾶς; Ἐκεῖνος ἀπήντησε δείχνοντας μίαν ἀπλὴ φιλία. Τὴν τρίτην φορά ποὺ τὸν ρώτησε τοῦ εἶπε: Συμεὼν, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, σ' ἀλήθεια ἀκόμη μ' ἀγαπᾶς; Τότε ὁ Πέτρος ἀπήντησε: «Κύριε, ἐσὺ μὲ γνωρίζεις, ἄρα ξέρεις ὅτι σ' ἀλήθεια σ' ἀγαπᾶω». Δὲν εἶπε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ἐπὶ τέλους ἦλθε στὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο στὴν ἀρχὴν: ἕνας εἰλικρινὴς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ.

Αὕτη εἶναι μιά μεγάλη στιγμή στὴν ζωὴ κάθε χριστιανοῦ. Πρέπει νὰ καταλάβωμεν

ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς γνωρίζει πολὺ καλά. Ἔτσι πρέπει νὰ εἴμαστε εἰλικρινεῖς στὴν προσευχὴ μας, ἀκόμη καὶ γιὰ τὶς ἀμφιβολίες μας. Πρέπει νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ κάθε ἐγωισμόν καὶ δικαιολογία καὶ νὰ ἀφιερῶσωμεν τὸν ἑαυτό μας μὲ ὅλη μας τὴν καρδιά στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ νὰ εἴμαστε τίμιοι μὲ τοὺς ἑαυτοὺς μας εἶναι ἡ θάσις ὅλης τῆς μὴ τιμίας στάσεώς μας. Ἔτσι δὲν εἴμαστε τίμιοι πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς μας συναδέλφους, τοὺς προϊσταμένους καὶ σὲ κάθε ἐκδήλωσι τῆς ζωῆς μας. Γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμε μὲ μίαν ὑπεύθυνη ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ ταπεινώσι. Ἡ ἀρετὴ ἀποκτᾶται στὴν πράξιν. Δὲν ὑπάρχει ἀντιλογία μεταξὺ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Παύλου γιὰ τὴν πίστιν» καὶ τῆς ἐπιτακτικῆς προσταγῆς τοῦ Ἰωάννου γιὰ τὰ «ἐργα». Καὶ οἱ δύο ἀπόστολοι ἐνδιεφέροντο ὁμοίως γιὰ «τὴν ὑπακοὴν τῆς πίστεως». Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντίδοτον σὲ ὅλες τὶς ἀτιμίες καὶ ὑποκρισίας.

Τὸ μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀνά τὸν κόσμον εἶναι ἡ ἀποτυχία πολλῶν χριστιανῶν εἰς τὸ νὰ περιορίσουν αὐτοὺς τοὺς δύο τομεῖς τῆς ἑλλείψεως τιμιότητος. Αὐτὰ τὰ δυσάρεστα τὰ ἀφήνουν κατὰ μέρος καὶ δὲν τὰ λύουν. Πολλὰ ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸ «Ἐγώ» ὥστε σήμερα εἶναι δύσκολο νὰ ἀποβληθοῦν. Ὁ Θεὸς ἔχει φτιάξει ἕνα ἀπλὸ φάρμακο γιὰ ὄλους μας καὶ ὄχι μόνον γιὰ μερικοὺς ἐπιστήμονες. Σήμερα οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι, ὅπως τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ, τὸν πλησιάζουν εὐχαρίστως. Πρέπει καὶ οἱ ἐπιστήμονες νὰ πλησιάζωμεν τὸν Θεὸν ἀπὸ ἕνα διαφορετικὸ δρόμον ὅμως, ἀπὸ αὐτὸν τῶν ἀγραμμάτων, ἀποβάλλοντας κάθε ματαιοδοξία. Λόγω τῆς ἐπιστήμης μας χρειάζομαστε μίαν παιδικὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ προσευχὴ ἐνὸς τιμίου ἀνδρὸς εἰς τὴν Βίβλον «Θεὲ μου σὲ πιστεύω, βοήθησέ με στὴν ἀπιστία μου», ἴσως θὰ ἦταν μίαν καλὴ ἀρχὴ γιὰ μερικοὺς ἀπὸ ἡμᾶς.

PAUL W. BRAND

Ἀπόδοσις Ν. Θεοφίλου

'Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τὸν παρελθόντα μῆνα ἐωρτάσθη καὶ εἰς τὴν χώραν μας ἡ παγκόσμιος ἡμέρα τοῦ παιδιοῦ. Πρέπει νὰ υπογραμμισθῇ ὡς παρήγορον τὸ γεγονός ὅτι μέσα εἰς τὸν τεταραγμένον κόσμον μας κατακτᾶ ὁσημέραι ἔδαφος ἢ σοβαρὰ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐκδηλουμένη τόσο διὰ τῆς συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης ὅσον καὶ διὰ τῆς γενικωτέρας μερίμνης καὶ προστασίας ἢ ὅποια ὀργανοῦται εἰς ὅλας τὰς χώρας διὰ τὸ παιδί. Ἐλπίς τοῦ αὐριανοῦ κόσμου ἡ σημερινὴ παιδικὴ γενεὰ δικαιούται μιᾶς τοιαύτης στοργικῆς φροντίδος. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον πρέπει νὰ προσεχθῇ ἰδιαίτερος εἶναι ἡ ἱεράρχησις τῶν προσφερομένων στοιχείων διὰ τὴν διάπλασιν τῆς νέας γενεᾶς. Ὅπωςδήποτε εἰς τὴν κορυφὴν πρέπει νὰ τεθῇ ἡ μέριμνα δι' ἓνα στερεὸν πνευματικὸν προσανατολισμὸν βασιζόμενον εἰς τὴν χριστιανικὴν πολιτιστικὴν παράδοσιν καὶ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν.

ΗΜΕΙΣ ΤΙ ΚΑΜΝΟΜΕΝ;

Τυπικὴ ἔχει καταστήσει πλέον μία εἴδησις τὴν ὁποίαν διαθάζομεν συχνάκις εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον: "Ατομα πάσχοντα ἐκ διανοητικῶν ἢ ἄλλων ἀναπηριῶν κυκλοφοροῦν ἀπροστάτευτα εἰς τὰς μεγάλας πόλεις καὶ εἰς κεντρικὰ σημεῖα ἀποτελοῦντα καὶ ἀσχημίαν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ κίνδυνον διὰ τοὺς ἀνυπόπτους πολίτας. Δι' ὃ καὶ αἱ στήλαι τῶν ἐφημερίδων διερωτῶνται: «Τί κάμνουν λοιπὸν οἱ τόσο φιλόανθρωποι καὶ τὰ πολυπληθῆ φιλάνθρωπικὰ σωματεῖα διὰ τὰ δυστυχῆ αὐτὰ

πλάσματα»; Νομίζομεν ὅτι τὸ ἐρώτημα πρέπει νὰ ἀναστραφῇ πολλῶ μάλλον καθ' ὅσον δὲν εἶναι μόνον αἱ ἐφημερίδες αἱ ὁποῖαι διερωτῶνται ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς ἀναγνωστῶν καὶ πολλοὶ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἰδίους ὄμμασι διαπιστώνομεν ἐνίοτε τὴν πράγματι ἀπαράδεκτον αὐτὴν κατάστασιν. Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν πρέπει νὰ γίνῃ: Ἐσεῖς κύριοι τί κάμνετε; Ἡμεῖς ὅλοι τί κάμνομεν διὰ νὰ βοηθήσωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου; Βεβαίως ἡ ὀργανωμένη κρατικὴ ἢ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία πρέπει νὰ βοηθήσῃ διὰ τὴν ριζικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ κακοῦ, διὰ τὴν παροχὴν ἀσύλου ἢ ἰατρικῆς περιθάλψεως ἀλλὰ εἶναι βέβαιον ὅτι ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἄλλοι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τίποτε εἰς τὴν προκειμένην ἢ εἰς ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις; Φυσικὰ τὸ ἐρώτημα ἀπευθύνεται πλέον εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἡμᾶς ἀλλ' ἄς ἐπιτραπῇ εἰς τὴν στήλην νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην τῆς: Πολλὰ καὶ μέγιστα ἠμποροῦν νὰ γίνουν καὶ ἔχουν γίνῃ ὁσάκις κινεῖται μέσα μας ὁ μηχανισμὸς τῆς πρώτης καὶ μεγίστης ἐντολῆς, τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης.

Η ΕΝΤΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Εἰς ἐπίρρωσιν θὰ ἀναφέρωμεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς διδασκαλίας τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου εἰς τὸ κε' κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, οἱ ὁποῖοι ἀπευθύνονται ἀνὰ τοὺς αἰῶνας πρὸς ὄλους τοὺς πιστούς. Ἀπὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τῆς πρακτικῆς πείρας θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς ἓν καὶ μόνον ἐκ τῶν ἀπείρων γνωστῶν δεδομένων—διότι ὑπάρχουν εἰς μεγαλύτεραν ἀπειρίαν καὶ τὰ ἀγνωστα—καὶ λόγῳ ἐπικαιρότητός του εἰς τὸ παράδειγμα ποῦ ἄφησε δι' ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὁ πρὸ μὴνός ἀποθανῶν ἱεραπόστολος Ἰάτρος, ὁ Ἀλβέρτος Σβάϊτσερ.

Ἀπὸ τῆς πρώτης του νεότητος ὁ

Σβάιτσερ αφιερώθη εις τὸ ιδεῶδες τῆς προσφορᾶς πρὸς τοὺς πάσχοντας συνανθρώπους μας τῆς μαύρης ἠπείρου καὶ πρὸς τοῦτο κατέλιπε καὶ σπουδὰς καὶ πλοῦτη καὶ δόξαν. Ἄντι τῶν μουσικολογικῶν σπουδῶν του ἐδιάλεξε ὡς ἐπιστήμην τὴν ἱατρικὴν καὶ ὅταν ἐτελείωσεν ἀπεχαιρέτησε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του τὸ Στρασβοῦργον, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ζούγκλαν εἰς τὸ Λαμπαρενὲ καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ δεκαετίας ὀλοκλήρους ὑπηρετῶν καὶ ἰώμενος πάντας μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐμποροῦσεν ὁμως καὶ ὁ Σβάιτσερ νὰ εἶχε καταφύγει εἰς τὴν «εὐφυᾶ» καὶ πρόσφορον ὑπεκφυγὴν ὅτι καὶ εἰς τὰς ἡμέρας του—ὅπως καὶ σήμερον—ὑπῆρχον καὶ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα καὶ ἱεραποστολαὶ ὀργανωμένοι καὶ ἄλλοι φιλόφρονες. Ἡ ἀλήθεια λοιπὸν εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς ἔμπορουν νὰ γίνουιν πολλά.

ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

«Δὲν ξέρω ποῖος—ἦ τί—ἔθεσε τὸ ἐρώτημα. Δὲν ξέρω πότε ἐτέθη. Οὔτε καὶ ἐνθυμοῦμαι τὴν ἀπάντησιν. Ὅμως κάποια στιγμή πρέπει νὰ ἀπήντησα «ναί» εἰς Κάποιον—ἦ εἰς κάτι—καὶ ἄπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἤμουν θέβαιος ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει νόημα καὶ ὅτι, διὰ τοῦτο, ἡ ζωὴ μου εἶχε σκοπὸν».

Τὰ λόγια εἶναι ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Ντάγκ Χάμερσκελντ. Ὁ Χάμερσκελντ εἶχε γίνεи γνωστὸς εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ 1953, ὁπότε ἀνέλαθε τὴν θῆσιν τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ Ο.Η.Ε. Εὐφυῆς, ἡρεμος, ἰδεαλιστῆς ὁ Χάμερσκελντ εἶχε γίνεи ὁ ὑπογραμμὸς διεθνοῦς δημοσίου ἀνδρός. Ἐν τούτοις ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸν ἐθαύμαζον, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς περισσότερον γνωστοὺς του, ἡ μορφή του ἔμεινεν ἓνα αἶνιγμα.

Μὲ τὸν θάνατόν του, ὁ ὅποιος συνέβη εἰς ἀεροπορικὸν δυστύχημα κατὰ τὴν διάρκειαν ἀποστολῆς του εἰς

τὴν Ἀφρικὴν, τὸ 1961, εὐρέθη εἰς τὴν κατοικίαν του, εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην τὸ χειρόγραφον τῶν Σημειωμάτων του. Αὐτὸ ἔλυσε... τὸ αἶνιγμα.

Ἐλέχθη διὰ τὸ ἐν λόγω ἡμερολόγιον τοῦ Χάμερσκελντ, ὅτι ἀποτελεῖ «τὴν εὐγενεστέραν αὐτοαποκάλυψιν πνευματικοῦ ἀγῶνος καὶ θριάμβου, ἴσως τὴν μεγαλυτέραν μαρτυρίαν προσωπικῆς πίστεως εἰς τὸν αἶωνα μας».

Ὅπωςδῆποτε μαρτυρεῖ διὰ τὴν πηγὴν ἀπὸ ὅπου ἤντλει ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ἄνθρωπος ὁ ὅποιος ἐπεθύμει νὰ γίνεи διαρκῶς «σταθερώτερος, ἀπλούστερος, ἡρεμώτερος, θερμώτερος».

Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ἄνεζωπυρώθη ἐσχάτως καὶ πάλιν ἡ σκληρὰ δοκιμασία τῶν ἀδελφῶν μας, τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς ἡμεῖς οἱ εὐημεροῦντες καὶ περὶ πολλὰ τυρβάζοντες ἐν ἀσφαλείᾳ ἄς ἀναλογισθῶμεν ἐπὶ τέλους τὸ χρέος μας. Ἄς μὴ θεωροῦμεν ὅτι δὲν ἔμπορουμεν νὰ κάμωμεν κάτι ὅσοι τουλάχιστον πιστεύομεν καὶ ὀμιλοῦμεν διὰ τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς. Ἡ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον! Ἄλλὰ καὶ πέραν τούτου μία ἐπιστολὴ συμπαθείας, μία ὀποιαδῆποτε ἐπικοινωνία πού θὰ ἔμπορούσαμε νὰ ἐπιζητήσωμε μαζί τους θὰ ἔμπορούσε ἂν ὄχι νὰ στηρίξῃ «γόνυ» παραλελυμένα» νὰ δώσῃ ἔστω καὶ μιᾶς στιγμῆς ἐνθάρρυνσιν, ἔστω καὶ μιᾶς πνοῆς ἐλπίδα.

Τὸ θέμα εἶναι τόσον σοβαρὸν ὥστε καὶ πρὸς τοὺς ἀρμοδίους κρατικούς καὶ ἐκκλησιαστικούς νὰ εἶναι σκόπιμον νὰ ἀπευθυνώμεθα προκειμένου νὰ ἐπιτύχωμεν κάτι τὸ ὅποιον θὰ ἐπιμαρτυρῆ τουλάχιστον ὅτι μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ δεινὴ τῶν θέσις καὶ συμμεριζόμεθα τὰς σκληρὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν καὶ ἐλπίζουιν.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Μιά κι' άκόμα δέν έχει άρχίσει ή μουσική κίνηση τής χειμερινής περιόδου, δέν θεωρώ άσκοπο γιά τήν 'Ιστορία τουλάχιστον αúτης τής στήλης, νά διατυπωθούν μερικές κρίσεις επί τών έφετεινών συναυλιών του Φεστιβάλ 'Αθηνών, αúτων που έλαχε νά παρακολουθήσω και που συνεκέντρωσαν, κατά τήν γνώμη μου, τό μεγαλύτερο ένδιαφέρον.

ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ Η ΧΟΡΩΔΙΑ ΣΒΕΤΟΣΛΑΒ ΟΜΠΡΕΤΕΝΩΒ

Και οι δύο συναυλίες του Κρατικού αúτου Μουσικού 'Οργανισμού τής Βουλγαρίας κατέδειξαν ότι ή γειτονική χώρα απέκτησε μία πολύ καλή όρχήστρα. Μπορεί νά μήν έχη τό προσόντα τών όρχηστρών άλλων γειτονικών κρατών, όμως ή δουλειά τής είναι φροντισμένη, μελετημένη, με δύο λόγια νοικοκυρεμένη ή όποια δημιουργεί άμεσώτατα τήν αίσθηση τής επιμέλειας και τής εργατικότητας. Μέτρον τών ίκανοτήτων τής όρχήστρας άπετέλεσε ή έκτέλεση του «Κοντσέρτου γιά όρχήστρα» του Μπέλλα Μάαρτκ, στην όποία διέκρινε κανείς σαφώς τά ρυθμικά, τά μουσικά και τά έκφραστικά άποτελέσματα μιας δουλειάς συστηματοποιημένης. Στην Καντάτα του Σ. Προκόφιεφ «'Αλέξανδρος Νιέφσκι» γνωρίσαμε τήν ώραία και με πολλές τεχνικές άρετές φωνή τής μεσοφώνου 'Αλεξάνδρινας Μίλτσεβα. 'Η χορωδία Σβέτοσλάβ Ομπρενένωφ και τήν Καντάτα του Προκόφιεφ, αλλά κυρίως στον «Μαγκνίφικατ» σέ ρε μείζονα του 'Ιω. Σ. Μπάχ ανέπτυξε αξιόλογες χορωδιακές ικανότητες εύρυθμίας, πειθαρχίας, όμοιογενείας τόσο στις φωνητικές ομάδες όσο και στα χορωδιακά σύνολα. Οι σολισ του «Μαγκνίφικατ» Λιλ. Μπάρεβα, ύψίφωνος, Τρεντ. Καζάκωφ τένόρος και ό βαθύφωνος Π. Γκέργικωφ, έκτός τής Κυρίας 'Αλ. Μίλτσεβα, δυστυχώς δέν ίκανοποίησαν ως έρμηνευτικά θρησκευτικού έργου και μάλιστα καθωρισμένου έκφραστικού τύπου. 'Ιδίως ό βαθύφωνος, κ. Γκέργικωφ, όχι μόνον ήταν έξω από κάθε θρησκευτικό στόλ, αλλά τραγούδησε με τέτοια μουσική έπαρση ή όποια μου θυμήσε τους κομπορρήμονες εκείνους ήθοποιούς του μελοδράματος τών κοσμικών στην λών.

ΜΠΑΛΛΕΤΑ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ

Θά μπορούσε νά πη κανείς ότι ή εú-

ρυθμία ή καλύτερα ή προσπάθεια γιά τήν επίτευξη μιας μαθηματικής άκρίβειας στις κινήσεις τών σολιστ και στους συνδυασμούς του «κόρ ντε μπαλέ» είναι τό κύριο χαρακτηριστικό τής εργασίας τών «Μπαλλέτων τής Ν. 'Υόρκης». Δέν μπορώ νά ισχυρισθώ ότι γενικά στην έρμηνεία διέκρινα τήν ύψηλη ποιότητα τής πλαστικότητας, ούτε τήν άκρα εκείνη εύαισθησία και πνευματικότητα άλλων μεγάλων οργανισμών όπως τών «Βασιλικών Μπαλλέτων» του Λονδίνου ή τών «Μπαλλέτων Μπολσόϊ». 'Ομως δέν μπορώ νά μήν ύπογραμμίσω τήν επιδειξίότητα τών χορευτών στα λαογραφικά και ιδίως στα χιουμοριστικά θέματα, όπου τους δίδεται ή εύκαιρία νά επιδείξουν μία τεχνική και μία άκρίβεια κινήσεων άνταξία τής φήμης τών Μπαλλέτων τους. 'Αλλά αúτό τό όποϊον δυστυχώς άπετέλεσε τό στίγμα όλοκλήρου τής παραστάσεως, αλλά και όλοκλήρου του έφετεινου Φεστιβάλ ήταν άκριβώς ή όρχήστρα του Φεστιβάλ 'Αθηνών ή όποία συνώδευσε τά Μπαλλέτα, δηλαδή ή 'Ελληνική συμμετοχή στην παράσταση. 'Αλλά ίσως, είναι προτιμότερο νά μήν προχωρήσωμε.

ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΜΠΑΧ ΤΟΥ «ΓΚΕΒΑΝΤΧΑΟΥΖ» ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ

Πιστοί φίλοι τής μουσικής και τής έποχής του Μπάχ, τά μέλη τής όρχήστρας του «Γκεβαντχάουζ» τής Λειψίας παίζουν όπως τότε, όρθιοι και χωρίς μαέστρο (με τήν σημερινή έννοια του όρου.) Στις έκτελέσεις των ακολουθούν αúστηρά τήν παράδοση ή όποια προσδίδει στα έργα όλο εκείνο τό κάλος και τήν σαγήνη τής χρυσής εκείνης έποχής. 'Η μελέτη και ή πειθαρχία τών έκτελεστών στις άπαιτήσεις του στόλ ήταν καταφανής, όπως καταφανή ήσαν και τά ρυθμικά μικροολισθηματα στις έναρξεις, στις καταλήξεις καθώς και στις διάφορες «άντακες» τών έργων, λόγω άσφαλώς τής άπουσίας μαέστρου. 'Ο βιολιστής και κυρίως ύπεύθυνος, γιά τήν εργασία του συγκροτήματος καθηγητής κ. Γκέρχαρντ—Μπόσε μαζί με τον βιολιστή κ. Γκ. Γκλάττ, έπαιξαν τό κοντσέρτο του Μπάχ γιά δύο βιολιά σέ ρε έλάσσονα με άρκετή επιμέλεια και προσοχή. Κατά τά άλλα, ή όλη εργασία τής όρχήστρας άπέδειξε γιά μία άκόμη φορά τον τρόπον με τον όποϊον ή μουσική Εύρώπη άντιμετωπίζει σήμερα τής έρμηνείες τών έργων τών παλαιών έποχών.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΑ ΚΑΓΚΕΛΑ

Σπάνια ποιητικές συλλογές—και μάλιστα νέων ποιητών—δικαιώνουν τις προσδοκίες μας. Ίσως δύο-τρία ποιήματα να ξεπερνάνε τα άνεχτά όρια, να φτάνουν σε ύψος που το όρατο πεδίο μεγαλώνει διάφανο και έπιτρέπει την πηγαία συγκίνηση. Η σύγχρονη ποίηση πάσχει και μορφολογικά και θεματογραφικά. Περισσότερο πάσχει από έλλειψη ύγειων φιλοσοφικών προεκτάσεων. Η αγωνία και το αδιέξοδο είναι τα μόνα που μπορεί να μάς προσφέρει. Αλλά αυτό είναι προσφορά θανάτου. Δεν είναι προσφορά ζωής. Ο σύγχρονος άνθρωπος μένει αδιάφορος, αντιπαρέρχεται τον Ποιητικό Λόγο. Γιατί φοβάται το θάνατο!

Ο ατομικός άνθρωπος, ψυχικά, είναι μιά παράξενη υπόσταση. Γνωρίζει πολλά και άγνοει περισσότερα. Έχει λυτρωθεί από την άγνοια του Σύμπαντος και μένει σκλάβος στην άρνηση του μεταφυσικού. Δεν το άγνοεί, το άρνείται! Θεληματικά μένει φυλακισμένος στα κάγκελα του έγωϊσμού και της διχογνωμίας του, μακριά από ιδιανικά και πνευματικές αξίες. Μόνος του έχει φτιάξει τα κάγκελα, και δεν θέλει να βγῆ απ' αυτά. Αυτός ο χωρισμός από τον κόσμο των ιδανικών έχει προκαλέσει το πιο βαθύ ρήγμα στον ψυχικό του χώρο. Και ζῆ μέσα στο δίχασμό, δίχως έλπιδα, με σθημένο το πολιτικό αστείρι, μιά τερατολογική μορφή ζωής.

Δεν υπάρχουν νέφη γνωσιολογικά μπροστά του, όπως σε παλιότερες εποχές. Η γνώση τά έχει διαλύσει. Η ελευθέρωση από τη γῆ, εξαφάνισε και τά νέφη. Υπάρχουν μόνο κάγκελα. Κάγκελα και έθελοδουλεία!...

Αυτή ή αυτοφυλάκιση είναι ή χειρότερη μορφή σκλαβιάς. Είναι φρικτό να μένεις κλεισμένος στα κάγκελα, γιατί αρνείσαι να 'δείς το φῶς. Να δεχθείς την αλήθεια. Αρνείσαι να συντρίψεις ή να πηδήσεις τα κάγκελα. Μέσα σε καγκελοφυλακή! Και έξω να καταυγάξει ή αλήθεια και το φῶς! Ωστόσο, κανείς δεν είναι διατεθειμένος να βγῆ απ' αυτή. Όλοι αισθάνονται καλά βολεμένοι. Έχουν την παράξενη γεύση του άβέβαιου. Και νοιώθουν ευχάριστα. Καθώς τά σκουλήκια στη γεύση της μικροδάφνης. Τά διαπλανητικά ταξίδια γέννησαν τον πόθο για πλήρωση του καινού που αφήνει το πρωτόγνωρο και ή διψα

για ζωή. Ο ίδιος ο άνθρωπος άγνοεί τα κάγκελα. Η φρικτότερη νόσος του.

Σ' αυτή την αποφασιστική στιγμή έχει ανάγκη από κάποιο οδηγητικό χέρι. Να τον βγάλει από τα κάγκελα. Να τον οδηγήσει πέρα από τη μικρή μας πολιτεία με τά άραδιασμένα όνειρα της καθημερινότητας. Τά στίγια με τις παγερές κάμαρες, καμωμένες από τσιμέντο και σίδερο. Έχει ανάγκη από τις σάλπιγγες του πάθους του Μεταφυσικού Μεγαλείου, να γκρεμίσουν τά τείχη της νέας Ίεριχούς. Το άγχος και τον ψυχικό θάνατο. Να ποδοπατήσουν το φράχτη της αδιαφορίας, που μάς χωρίζει από την αλήθεια και το φῶς. Όμως ή σύγχρονη διάνοηση άτολμα μπροστά στα κάγκελα. Δεν επιχειρεί να τά τσακίσει ένα-ένα. Το ίδιο κι' ο σύγχρονος Ποιητικός Λόγος. Αρνείται τη βοήθεια στον ατομικό άνθρωπο. Και κείνος τον αντιπαρέρχεται περιφρονητικά.

Δίκαιη περιφρόνηση!

★

«Ο ΦΡΑΧΤΗΣ» του κ. Π. Λιαλιάτση—ή ποιητική συλλογή που κυκλοφόρησε φέτος—είναι πετυχημένη απόπειρα να τσακιστούν τά κάγκελα. Ο ποιητής αγωνίζεται να τά ποδοπατήσει. Και νομίζω το κατορθώνει. Τουλάχιστο για τον έαυτό του. Βγαίνει λυτρωμένος και δικαιωμένος από τον άγῶνα. Δεν αφήνει ούτε μιά στιγμή να τον άγγίξει το άγχος. Ο στίχος του, θαλαμμένος από έπιδέξιο χέρι τεχνίτη, καταυγάξει μεταφυσικό φῶς. Ο κ. Λ. χτίζει σε γερά θεμέλια. Στα ποιήματά του ζοῦμε ανανεωμένη την δαβιδική ατμόσφαιρα. Ποτισμένα από τον προφητικό λόγο, μάς συγκλονίζουν. Η έσωτερική άρμονία του στίχου φέρνει στ' αυτιά μας τον ήχο προαιώνιας άρπας δαβιδικών ψαλμών.

Η πνευματική άπραξία του συγχρόνου ανθρώπου είναι το σπέρμα στη θεματογραφία του:

Η Ίερουσαλήμ χωρίς τείχη,
χωρίς τραγούδια των παρθένων,
γεμάτη άντάρα των εμπόρων,
άπόστασε να καρτερῆ τον Νυμφίο
και ὕπνωσε βαθειά!

(Υπνος)

ύψηλός στόχος στή θεματογραφία. Ήπι-
γραμματικός και διεισδυτικός ό στίχος,
φτάνει ώς τόν έσω άνθρωπο, όχι για νά
θρηνήσει τό άγχος και τήν άνία του, άλ-
λά νά καυτηριάσει τά σάπια μέλη, νά ά-
ποκόψει τά ξένα σώματα, τά καρκινώματα
πού πάνε νά πνίξουν τό πνευματικό μας
είναι:

"Αθλιο Πνεύμα άπ' τή βαρυά μου ά-
νάσα κι' άπ' τήν κούρασή μου,
σάν από χέρι σωτήριο άδραγμένο,
έρχεσαι μέσ στ' αύτί και μου σφυρίζεις
τό θλιβερό ν' άφήσω μονοπάτι.

Του κάκου όμως τά λόγια σου αύτά
πάνε.

Γιατί έγώ πολύ καλά τό ξέρω,
ότι μονάχα σ' αύτό τό μονοπάτι
περπάτησαν ό Βαπτιστής, ό Παύλος,
ό Άβραάμ, ό Ίωσήφ... κι' ένίκησαν.
(Τό μονοπάτι)

Μπορώ άδισταχτα νά πώ ότι, ή ποίηση
του κ. Μ. μάς άγγίζει βαθύτατα, άκριβώς
γιατί μάς δίνει άφορμές για μίαν ένδοσκό-
πιση.

★

Τό βιβλίο του κ. Κωνστ. Πετρο-
λέκα «ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΓΡΑ-
ΦΩΝ» (Άθήναι, 1965 σ. 283), έχει σάν άν-
τικειμενικό στόχο μιά κάποια ευρύτερη ά-
νάλυση ώρισμένων χωρίων τής Γραφής.
(Τόν ίδιο στόχο είχε και τό προηγούμενο
βιβλίο του: ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΛΕΙΟΨΗΦΙ-
ΑΣ ΩΣ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΣ ΑΝΑ-
ΓΚΗΣ—Άθήναι, 1964). Ό σ. κυττάζοντας
τό άντικείμενό του κάτω και από τό Ιατρι-
κό πρίσμα έπιθυμεί νά μήν άπομακρύνεται
άπό τά «έκκλησιαστικώς παραδεγεμέ-
να» και από όσα καθιέρωσε ή μακρόχρονη
χρήση στήν καθημερινή ζωή. Αυτό όμως
δέν τόν ευκόλυνει νά διώξει τή σκόνη πού
οί αιώνες μέ τις παρερμηνείες τους ρίξαν
πάνω σέ θασικές αλήθειες. "Ετσι, στήν
προσπάθειά του νά θεμελιώσει τή χρησιμό-
τητα πού έχει ή μεταφυσική πίστη για τό
σύγχρονο άνθρωπο, αναπτύσει όλόκληρη
θεωρία περί «άθωου ψεύδους» και δέχε-
ται πώς ή σκοπιμότητα για τήν διατήρηση
του πολιτισμού μας έπιβάλλει τήν παραδο-
χή τών χριστιανικών αληθειών έσω και
άν άνακαλύπταμε κάποτε πώς τό θάθρο
τους δέν ήταν αληθινό. Και τοϋτο γιατί ό
πολιτισμός μας έχει θεμελιωθή άκριβώς
πάνω σ' αυτές τις άξίες.

Αυτό είναι ένα λογικό σφάλμα. Οί ά-
ξίες πρέπει νά διατηρηθούν γιατί είναι ά-
ξίες και όχι γιατί ύπηρετούν όποιαδήποτε
σκοπιμότητα. Μπόρεσαν ν' αλλάξουν τήν
όψη του πολιτισμού μας άκριβώς γιατί
κλείνουν μέσα τους τήν άπόλυτη αλήθεια.

Διαφορετικά ό χρόνος θά τις είχε έξαφα-
νίσει.

"Αν άφαιρέσουμε αύτά τά λογικά σφάλ-
ματα ό κ. Π., στο ύπόλοιπο βιβλίο του, θε-
μελιώνει σωστά τις άπόψεις του και έπι-
στρατεύει μέ έπιτυχία τήν μαρτυρία δια-
φόρων συγγραφέων και διανοητών.

★

"Ανάμεσα στα άλλα ένδιαφέροντα πού
διαβάζουμε στή μελέτη του κ. Σ π ύ ρ ο υ
Ν. Ά θ ο ύ ρ η: «ΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙ-
ΚΑ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ» (1815-1867) Ά-
θήναι 1965—βλέπουμε και τό σατανικό
τρόπο, πού δούλευε ή άγγλική διπλωμα-
τία για νά κρατάει σκλάβο τόν μαρτυρικό
Έπτανησιώτικο λαό. Άπό τήν πρώτη σι-
γημή θέλησε νά ύποτάξει τήν Έκκλησία.
Μέ τό περίφημο Σύνταγμα του 1817 και
τόν «Κανονισμό» του Ίεροσπουδαστηρίου,
έβαζε πόδι στον έκκλησιαστικό χώρο. Η
διοίκηση τής Έκκλησίας θρυσκόταν κάτω
άπ' τόν έλεγχο της. «Η Άγγλική διοί-
κηση γνωρίζοντας τήν ήθική δύναμη τής πί-
στεως αλλά και τή μεγάλη έπιρροή τής
όρθοδόξου Έκκλησίας στο λαό, προσπά-
θησε από τήν πρώτη στιγμή νά ύποτάξει
τήν Όρθοδοξία και νά τήν καταστήσει
πειθήνιο όργανό της, για νά σταθεροποι-
ηθή και διαωνισθή ή κυριαρχία της στα
νησιά» (σ. 91), ύπογραμμίζει ό συγγρα-
φέας.

Τά μελετημένα έγκλήματα τής «Άγ-
γλικής Προστασίας» (!) κατά του κλή-
ρου και του λαού δέν είναι λιγώτερα,
ούτε μικρότερα σέ σατανική σύλληψη και
φρίκη, από τά έγκλήματα τών Χιτλερι-
κών. Μόνο πού τά τελευταία ξεσκεπαστή-
κανε, γιατί οί Χιτλερικοί ήταν οί νικημέ-
νοι του πολέμου.

Οί Άγγλοι δέν διστάσανε νά κρεμά-
σουνε παπάδες και νά μαστιγώσουνε μέ-
χρις αίματος άθώους πολίτες. Και άκόμα,
νά μετατρέψουνε τις έκκλησιές σέ στρα-
τώνες και τις Άγιες τράπεζες σέ τραπέ-
ζια συμποσίων. Η Όρθοδοξία και σέ κεί-
νη τήν περίσταση πλήρωσε τό φόρο αί-
ματος όπως σέ όλους τους άγώνες του
Έθνους. «Οί ταπεινοί παπάδες τών έπτα-
νησιακών πόλεων και τής ύπαιθρου δέν
άντέταξαν άπλώς αντίσταση... Άλλ' έγιναν
και σημαιοφόροι του έθνικού άγώνα, από
τήν έποχή τής έλληνικής έπαναστάσεως
άκόμη και τής Φιλικής Έταιρείας και ά-
πεδείχθησαν άργότερα φλογεροί ριζοσπά-
στες» (σ. 92).

Τά στοιχεία πού μάς δίνει στο βιβλίο
του ό κ. Α. είναι συγκλονιστικά όπως
σημαντικό είναι και τό δεύτερο μέρος του
βιβλίου, όπου ό σ. άσχολείται μέ τους ά-
γώνες του κλήρου για τήν άφομοίωση τής

Ἐκκλησίας τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τὴν αὐτοκέφαλή Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

★

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρίκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιος στὸ βιβλίον του: «ΠΑΤΡΙΚΑΙ ΝΟΥΘΕΣΙΑΙ Γ'» (Ἀθήναι 1965), ἔχει συγκεντρώσει ὠρισμένες ἐγκυκλίους μετὰ ὁδηγίες, πάνω σὲ διάφορα ἐκκλησιαστικά προβλήματα, συστάσεις, πατρικὲς νουθεσίες καὶ προτροπές, τῆς τελευταίας τριετίας, πρὸς τοὺς ἐφημερίους τῆς Ἱεράς του Μητροπόλεως. Ἡ ἀπλή γλῶσσα ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Σεβασμιώτατος, τὸ ἀνώτερο ἦθος καὶ προπάντων ἡ ἀγάπη μετὰ τὴν ὁποῖαν εἶναι γραμμένες, ἐπὶ κάνει πάντα ἐπικαιρὲς καὶ χρήσιμες.

★

Ἐπαινετὴ ἡ πρόθεση τοῦ κ. Κυριάκου Παπαδοπούλου, καθηγητοῦ θεολογίας, νὰ ζωντανέψῃ, στὸ βιβλίον του «Ἡ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ἩΡΩΪΔΑ», τὴν ἡρωϊκὴ μορφή τῆς μάνας. Μόνο ποὺ τὸ θέμα ὄχι μονάχα δὲν ἐξαντλεῖται—καὶ πῶς ἦταν δυνατόν νὰ ἐξαντληθῇ ἓνα τόσο μεγάλο θέμα ὅπως αὐτό, μέσα στις 26 σελίδες τοῦ μικροῦ τούτου τεύχους—ἀλλὰ ἀπλῶς ἐπισημαίνονται ἀκροβιγῶς μερικὲς πλευρές του.

★

Πολὺ ὠραία ἡ ἀπόδοση ὑπὸ τοῦ κ. Θεοδόση Σπεράντσα τῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὸν «EYERGETINO», (Ἐκδοσις περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» — Ἀθήναι 1964). Ἡ στρωτὴ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ τὸ ἀπλό ὕφος, ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ κ. Σ., κάνουν εὐχάριστα καὶ καταληπτὰ τὰ κείμενα. Ὁ ἀναγνώστης, μέσα σ' αὐτὰ τὰ κείμενα, θὰ βρῇ εὐχάριστη πνευματικὴ τροφή.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

✱

ROBERT FLACELIÈRE: «La vie quotidienne en Grèce au siècle de Périclès». Paris.

Ὁ R. F. θαθὺς γνώστης τοῦ ἀρχαίου βίου, δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ, μᾶς δίνει

ἀληθινὰ πορτραῖτα ἀντικατοπτρισμοῦ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως, τῆς ἀγωγῆς, τῶν ἐργασιῶν καὶ ἀπασχολήσεων, τῆς ψυχολογίας, τῆς θρησκευτικότητος, τῶν δικαστικῶν καὶ πολεμικῶν δυνατοτήτων καὶ συνηθειῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Λεπτολόγος, χωρὶς νὰ γίνεταί ἐνοχλητικὸς, συνδυάζει τὴν σοφὴ λεπτομέρεια μετὰ τὴν ἀφηγηματικὴ χάρι. Κινεῖται μετὰ μεγάλη εὐχέρεια στὸ πολυποικίλον ἀρχαιολογικὸ καὶ κειμενοδιφικὸ ὕλικόν, ποὺ συνθέτει μετὰ ἀκρίβεια παρὰ τὰ χάσματα καὶ τὰ κενὰ τῶν ἐνδείξεων καὶ τῶν πληροφοριῶν.

Στὰ μάτια μας ἀνασταίνεται ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα μετὰ τὶς μικρότητες καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς, τὶς ἀσχημίες καὶ τὶς ὀμορφίες τῆς. Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως ζωντανεῖται μπρὸς μας ἡ πόλις τῆς Ἀθήνας στὴν περίοδο τοῦ 450-350 π. Χ. μετὰ τὴν σοφία, τὸ πνευματικὸ θάθος, τὴν ἑορταστικὴ διάθεσι καὶ τὴν κοινωνικοπολιτικὴ ἀνησυχία.

Στὸ R. F. χρωστᾶμε εὐγνωμοσύνη, ποὺ μετὰ τὸ καινούργιον τοῦ πόνημα μᾶς φρεσκάρησε θαμμένες πληροφορίες πάνω στὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων μας προγόνων.

★

PETER BAMM: «The Kingdoms of Christ». London.

Σ' ἓνα καλαίσθητο βιβλίον μετὰ πολλὰς θαυμάσιες εἰκόνες ὁ P. B. ἀφηγεῖται μετὰ πολλὴ γνώσι, ἀπλότητα καὶ χάρι τὴν ἀνάπτυξι τῆς πρώτης ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐξάπλωσί τῆς στὴν Εὐρώπη.

Κάθε σημαντικὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός ἢ κάθε μεγάλη χριστιανικὴ προσωπικότητα ἐξετάζεται μέσα στὸ γεωγραφικόν, κοινωνικόν καὶ πολιτιστικόν τῆς περιβάλλον. Δὲν παρακολουθοῦμε ἀπλῶς τὶς δράσεις ἐνὸς ἀγίου ἢ τὴν ἀποστολικότητα μερικῶν ἀνθρώπων, ποὺ μετὰ ζέση διαδίδουν τὴν νέαν θρησκείαν, ἀλλὰ ζοῦμε τὶς ἀναζητήσεις καὶ τὶς ἀνησυχίες τῆς ἐποχῆς, τὸ πρόσφορον ἔδαφος, ἢ τὶς ἀντίρροπες τάσεις, τὶς δυσκολίες καὶ τὰ προβλήματα γιὰ τὴν ἐπικράτησι τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Μὲ λίγες λέξεις ἡ ἀπλή χριστιανικὴ γνώσι καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσις ἀδελφώνονται μέσα στὸ βιβλίον τοῦ P. B. καὶ μᾶς προσφέρουν λεπτὴ συγκίνησι.

Γ. Μ.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «AKTINES». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκη: Ἁγίας Σοφίας 38. — Ὑπεύθυνος: Γ. Α. Ἱατροίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθήναι (114). Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δεχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μή, δὲν ἐπιστρέφονται.